

Fredagen den 16 november

Kl. 09.00

*Anmälan om
kompletteringsval
till utskott*

*Meddelande om
interpellationssvar*

§ 1 Anmälan om kompletteringsval till utskott

TALMANNEN:

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som suppleant i socialutskottet under Evert Svenssons ledighet anmält hans ersättare Sverre Palm.

Vidare har socialdemokratiska riksdagsgruppen som suppleant i utrikes- och socialförsäkringsutskotten under Doris Håviks ledighet anmält hennes ersättare Gösta Gustafsson.

Talmannen förklarade valda till
suppleant i utrikesutskottet
Gösta Gustafsson (s)

suppleant i socialförsäkringsutskottet
Gösta Gustafsson (s)

suppleant i socialutskottet
Sverre Palm (s)

§ 2 Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

§ 3 Meddelande om interpellationssvar

1979/80:26 om 1979 års taxeringsarbete

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Det till i dag planerade svaret på Kjell-Olof Feldts interpellation om 1979 års taxeringsarbete måste till följd av interpellantens sjukdom framflyttas. Jag har kommit överens med herr Feldt om att besvara interpellationen tisdagen den 20 november.

Fredagen den
16 november 1979

*Om åtgärder för
att bekämpa vissa
internationella
skattebrott*

§ 4 Om åtgärder för att bekämpa vissa internationella skattebrott

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO erhöll ordet för att besvara *Lennart Pettersson* (s) den 25 oktober anmälda interpellation, 1979/80:43, och anförde:

Herr talman! I propositionen 1978/79:185 föreslog regeringen ändring i 1965 års svensk-schweiziska dubbelbeskattningsavtal. Ändringen avsåg att ge Sverige rätt att beskatta belopp som på grund av här meddelad pensionsförsäkring utbetalas till svensk medborgare med hemvist i Schweiz. Propositionen godkändes av riksdagen den 5 juni 1979.

Vid den parlamentariska behandlingen i Schweiz har den schweiziska propositionen i ämnet återförvisats till regeringen. Den schweiziska regeringen har nu begärt nya förhandlingar.

Med anledning av det inträffade har *Lennart Pettersson* till mig ställt följande frågor.

1. Vilka åtgärder avser budgetministern att vidta i den uppkomna situationen?

2. Hur ser budgetministern på den roll som länder som Schweiz och Liechtenstein spelar för den ökande internationella skatteflykten i Europa?

3. Vilka åtgärder skulle Sverige, ensidigt eller i samverkan med andra länder, kunna vidta när det gäller att få fram ett fungerande samarbete med Schweiz och Liechtenstein på detta område?

Nya förhandlingar med schweiziska skatteförvaltningen kommer att inledas nästa år. Vad dessa förhandlingar kan komma att resultera i är för tidigt att nu uttala sig om. Givetvis kommer vi från svensk sida att med kraft vidhålla den svenska inställningen att ifrågavarande slag av pensioner skall beskattas i utbetalarstaten.

Under senare år har samarbetet för att motverka internationell skatteflykt intensifierats. Inom ramen för OECD:s skattekommitté har arbetet på att skapa ett modellavtal för bilaterala och multilaterala avtal om informationsutbyte i skatteärenden och om indrivning av skatt framskridit ganska långt. Även Europarådet har tagit initiativ på detta område.

I de ansträngningar för att komma till rätta med skatteflykten som görs inom dessa organisationer tar Sverige aktiv del, och jag tror mig kunna säga att vi är internationellt pådrivande på detta område.

När det gäller det arbete som bedrivs inom Europarådet kan nämnas att det på initiativ från bl. a. svensk sida har tillkallats en särskild kommitté för undersökning av frågor som rör ekonomisk brottslighet. Sverige tar aktiv del i arbetet, och även Schweiz och Liechtenstein är representerade i kommittén. Det bör också nämnas att Sverige som första stat har ratificerat tilläggsprotokoll till den europeiska utlämningskonventionen och den europeiska konventionen om inbördes rättshjälp i brottmål. Protokollen innebär att de båda konventionerna blir tillämpliga även på s. k. fiskaliska brott. Om även Schweiz kommer att tillträda dessa protokoll är inte känt f. n., men det

---

*Om åtgärder för
att bekämpa vissa
internationella
skattebrott*

bedöms inte som uteslutet.

Vi bedriver också ett omfattande arbete för att utvidga vårt nät av dubbelbeskattningsavtal och handräckningsavtal. Dubbelbeskattningsavtalen innehåller regelmässigt regler om utbyte av upplysningar i skatteärenden. Utöver regler om informationsutbyte innehåller vissa dubbelbeskattningsavtal bl. a. bestämmelser om indrivning av skatt. Detta är fallet i fråga om avtalen med Belgien, Frankrike, Nederländerna, Marocko, Tunisien och USA. Mera detaljerade regler om handräckning i skatteärenden finns i det särskilda handräckningsavtal som gäller mellan de nordiska länderna och i vårt handräckningsavtal med Förbundsrepubliken Tyskland. I detta sammanhang kan också nämnas att särskilda överenskommelser om utbyte av upplysningar på senare år har träffats i anslutning till dubbelbeskattningsavtalen med Belgien och Storbritannien samt att en liknande överenskommelse är på väg i förhållande till Spanien. Jag kan också meddela att vi tillsammans med övriga nordiska länder utanför EG tagit kontakt med EG för att utreda förutsättningarna för en anknäpning till det direktiv om utbyte av upplysningar som gäller mellan EG-staterna.

Det redovisade intensifierade internationella samarbetet, till vilket sålunda inte minst Sverige bidragit, har utan tvivel medfört ett allt starkare tryck på länder som exempelvis Schweiz och Liechtenstein att överge eller i varje fall luckra upp sin negativa attityd mot informationsutbyte och andra åtgärder för att underlätta kampen mot internationell skatteflykt.

Sverige kan naturligtvis inte ensamt åstadkomma några avgörande attitydförändringar hos andra stater. Som jag ser det bör Sverige därför verka för ett fortsatt utökat internationellt samarbete inom OECD, Europarådet och andra internationella organisationer för att komma till rätta med problemen och även för att det vid bilaterala förhandlingar med andra länder, bl. a. Schweiz, framhålls det angelägna med samarbete på detta område. Det ökade tryck som detta kommer att innebära, kommer enligt min bedömning att åtminstone på längre sikt leda till att dessa länder omprövar sin negativa inställning till dessa frågor.

LENNART PETERSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka budgetministern för svaret på de frågor jag framställde i interpellationen.

Det är väl känt att skattefusk och skatteflykt sker i inte obetydlig omfattning i samband med olika utlandstransaktioner. Problemet storlek har vuxit i takt med den ökande utlandshandeln och den ekonomiska integration som har ägt rum i Västeuropa under efterkrigstiden. Olikheter i skilda länders skatte- och civillagstiftning men framför allt kontrollsvårigheter och bristande samarbete mellan vissa staters skattemyndigheter underlättar i hög grad uppkomsten av skattebrott där utlandstransaktioner är involverade.

Det finns dessutom två länder i Europa – Schweiz och Liechtenstein – som systematiskt utnyttjar andra länders skattelagstiftning till egen vinning och därmed grovt skor sig på detta. De har en absolut banksekretess. De vägrar att

Fredagen den
16 november 1979

---

*Om åtgärder för
att bekämpa vissa
internationella
skattebrott*

samarbeta med andra länders skattemyndigheter när det gäller att undersöka misstänkta fall av skattebrott. De har också inrättat särskilda bolagsformer med mycket låg beskattning som enbart har ett syfte, nämligen att dra till sig utländskt kapital. Huruvida dessa bolag används för att härbärgera svarta pengar eller för att utgöra ett medel för internationella skattebrott bekymrar inte dessa länders myndigheter det ringaste.

Man kan alltså konstatera att Schweiz och Liechtenstein har satt i system att till egen fördel gynna utländska skatte- och valutafifflare. Med Schweiz har Sverige ett dubbelbeskattningsavtal, som ytterligare underlättar undandragande av skatt från Sverige och delvis binder våra händer när det gäller att ta itu med den skatteflykt som s. k. skatteschweizare ofta är inblandade i.

Med Liechtenstein har Sverige inget sådant avtal, men den svenska regeringen har ändå underlåtit att vidta några särskilda lagstiftningsåtgärder för att man effektivt skall kunna inskrida mot de många tvivelaktiga transaktioner som nu pågår med de s. k. brevlådeföretagen i detta land.

Frågan om Sveriges skattemässiga relationer med Schweiz har nu åter ställts på sin spets genom Schweiz vägran att ratificera det preliminära avtal som slutits mellan länderna om beskattningen av svenska pensionsförsäkringar som utbetalas till svenska medborgare som är bosatta i Schweiz. Nu säger man alltså nej från Schweiz sida, trots att premierna för försäkringarna en gång dragits av vid beskattningen i Sverige. Vi trodde ett tag att Schweiz under intryck av den ökande irritationen från andra länder var på väg att mjuka upp sin avvisande inställning till samarbete på skatteområdet. Vad som nu har skett visar att denna förmodan var felaktig. Sverige bör enligt min mening därför inte tveka att nu vidta ensidiga åtgärder.

Jag har frågat budgetministern i min interpellation vilka åtgärder som Sverige, ensidigt eller i samverkan med andra länder, kan vidta för att få fram ett fungerande samarbete med Schweiz och Liechtenstein för att bekämpa den internationella skatteflykten. Budgetministerns svar är utpräglat pessimistiskt. Och det är säkert en riktig bedömning, om man fortsätter med det nuvarande långrotandet inom ramen för OECD. Det är säkerligen också riktigt att Sverige ensamt inte kan åstadkomma den förändring som behövs. Men däremot vill jag hävda att Sverige skulle kunna spela en betydligt mera aktiv roll som pådrivare, om den politiska viljan till detta hade funnits inom trepartiregeringen. I interpellationssvaret redovisas emellertid inte en enda uppfattning om hur Sverige genom en kombination av nationella och internationella åtgärder skulle kunna driva på utvecklingen. Det visar vilken låg ambitionsnivå som regeringen tydligen har när det gäller åtgärder för att bekämpa internationell skatteflykt.

För två år sedan hade jag tillfälle att diskutera med budgetministern om vad som borde göras från svensk sida för att komma till rätta med de valuta- och skattebrottsproblem som uppstått genom de s. k. brevlådeföretagen i Liechtenstein. Det var i anslutning till en rättegång i Halmstad, där bristen på bevis enligt nuvarande lag ledde till frikännande. I den debatten sade Ingemar Mundebo följande:

”När det gäller lågskatteländer kan en regel om s. k. omvänd bevisbörda

---

*Om åtgärder för
att bekämpa vissa
internationella
skattebrott*

vid avdragsprövning göra det möjligt för skattemyndigheterna att i större utsträckning ingripa mot otillbörliga förfaranden. Det finns enligt min mening skäl att överväga en sådan regel.”

Vad har det nu blivit av denna prövning, herr Mundebo? Såvitt jag kan förstå har det inte hänt någonting. Man kan fråga sig om det är Gösta Bohman och moderaterna som i all tysthet har begravt frågan om en speciell lagstiftning mot svenska företags ekonomiska transaktioner med renodlade skatteflyktsländer som Schweiz och Liechtenstein.

Men faktum är att skatteutskottet och riksdagen i denna fråga har begärt att regeringen snabbt skall ta itu med missförhållandena. Så här skrev ett enhälligt skatteutskott för ett år sedan med anledning av en socialdemokratisk motion om åtgärder mot internationell skatteflykt:

”Motionen anser att man för att komma till rätta med dessa missförhållanden bör undersöka förutsättningarna för att vidta interna åtgärder och anger som exempel möjligheten att, under vissa förutsättningar, vägra avdrag vid beskattningen för betalningstransaktioner med de s. k. skatteparadisen. Utskottet delar motionärernas uppfattning. Om man inte genom internationella överenskommelser snabbt kan komma till rätta med rådande missförhållanden, återstår endast att pröva frågan om interna åtgärder av t. ex. den art som motionen aktualiserat.”

Budgetministern har i sitt interpellationssvar konstaterat att några snabba internationella överenskommelser med Schweiz och Liechtenstein inte är i sikte. Därmed återstår det knappast något annat för regeringen än att effektuera riksdagens krav på en intern svensk lagstiftning för att ge möjlighet till skärpta åtgärder mot i varje fall vissa typer av ekonomiska transaktioner med länder som Schweiz och Liechtenstein.

Jag vill därför fråga budgetministern hur han nu avser att agera. Vore det inte lämpligt att tillsätta en offentlig utredning för att utforma den lagstiftning som behövs för att bättre kunna komma till tals med de företag och enskilda personer som utnyttjar de möjligheter som skatteflyktsländerna ger att undgå skatt eller att begå renodlade skattebrott? Det är en väg att gå. Eventuellt kan budgetministern föreslå en annan väg. Det viktiga är att vi kommer fram till förslag om åtgärder.

Jag vill också ställa frågan om det inte också är dags att pröva om inte dubbelbeskattningsavtalet med Schweiz bör sägas upp. Det kan inte vara en självklarhet att vi till varje pris skall hålla fast vid ett dubbelbeskattningsavtal med ett skatteflyktsland som Schweiz, som binder oss alltför mycket när det gäller att bekämpa skattefusk i samband med svenska utlandstransaktioner.

Också på det internationella planet finns det enligt min mening anledning för den svenska regeringen att agera med större kraft än den nu gör. Flera EG-länder har stora problem med Schweiz och Liechtenstein på skatteflyktsområdet. Det borde därför vara möjligt för den svenska regeringen, eventuellt i samverkan med de övriga nordiska länderna, att med EG ta upp frågan om en gemensam linje mot de två skatteflyktsländerna i Europa. En sådan gemensam aktion från Nordens och EG:s sida, som klart ligger inom det

Fredagen den
16 november 1979

*Om åtgärder för att
bekämpa vissa in-
ternationella skatte-
brott*

möjligas ram, skulle kunna få stor betydelse för att få Schweiz och Liechtenstein att inse att det inte längre är möjligt att profitera på det övriga Europas skattelagstiftning. Jag slutar med att fråga om budgetministern är beredd att ta ett sådant initiativ.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Vi är säkerligen helt överens om vikten av ett intensivt arbete för att bekämpa internationella skattebrott och för att så långt det någonsin är möjligt minska chanserna till skattefusk och skatteflykt.

Som framgår av det utförliga svar som jag lämnade har Sverige också under senare år bedrivit ett omfattande arbete med det målet. Nu är det inte så lätt att nå resultat, då man har att förhandla med länder som inte känner samma engagemang och inte har samma bestämda målinriktning. Vi har emellertid, det hoppas jag ändå framgår av mitt svar, i olika internationella organ intensivt arbetat på att flytta fram positionerna, på att få avtal och på att få bättre och effektivare avtal än dem som vi nu har. Jag tror ändå att det konstaterande som jag gjorde i mitt interpellationssvar håller vid en objektiv bedömning, nämligen att Sverige i dessa internationella sammanhang har varit pådrivande och aktivt och intensivt arbetat på att nå resultat.

Lennart Pettersson uppfattade mig som utpräglat pessimistisk. Jag vill kanske inte hålla med om att den etiketten är riktig. När det gäller möjligheterna att nå ett snabbt resultat är jag pessimistisk. Jag är också besviken över att det internationella arbetet inte har avancerat längre. Det är ändå min tro att det arbete som bedrivs – i OECD, Europarådet och vid bilaterala förhandlingar med olika länder – kommer att ge resultat och att länder som exempelvis Schweiz och Liechtenstein inte kan undgå att ta intryck av de uppfattningar som finns, inte bara i vårt land utan också i flera andra länder. Jag ser alltså inte med utpräglat pessimism – inte ens med viss pessimism – utan med en viss optimism på detta och tror att vi så småningom skall kunna nå resultat. Vi kommer i vart fall att från svensk sida driva det här arbetet så aktivt och intensivt som vi kan göra, och vi hoppas självfallet på samverkan också med andra länder.

När det sedan gäller vad vi kan göra ensidigt på nationell nivå vill jag framhålla att det ingalunda är så att olika idéer och uppslag har varit begravda. Det har sedan rätt lång tid inom BRÅ – brottsförebyggande rådet – funnits en arbetsgrupp som sysslar just med åtgärder mot internationell skatteflykt. Den arbetsgruppen är nu i slutskedet av sitt arbete, och jag hoppas att om ett par månader få förslag från gruppen. Dess förslag kommer sedan att bli underlag för regeringens fortsatta arbete med denna fråga. Jag vill, innan ytterligare kommittéer eller arbetsgrupper eventuellt tillsätts, alltså avvakta förslag från den arbetsgruppen. Jag vet att den arbetat på ett seriöst och målinriktat sätt.

Slutligen frågade Lennart Pettersson om det inte var dags att säga upp dubbelbeskattningsavtalet med Schweiz. Jag är inte beredd att föreslå att vi nu skall göra det. Som jag nämnde i svaret kommer vi inom kort att uppta nya förhandlingar med den schweiziska skatteförvaltningen. Vi bör – innan andra

---

*Om åtgärder för
att bekämpa vissa
internationella
skattebrott*

åtgärder vidtas – se om vi inte kan nå resultat med dessa förnyade förhandlingar. Vi kommer i vart fall från svensk sida att göra allt vi kan för att nå resultat i de förhandlingarna.

Det är dessutom så att Sverige har en del nytta av att ha ett dubbelbeskattningsavtal med Schweiz. Dubbelbeskattningsavtalen är ändå till fördel när det gäller att komma till rätta med många av de vardagliga situationer som kan uppkomma länder emellan på skatteområdet, och jag upplever alltså att vi har nytta av att ha de avtalen. Dessutom är båda länderna medlemmar av OECD, och det finns en allmän linje som innebär att OECD-stater bör ha dubbelbeskattningsavtal med varandra. I nuläget är jag alltså inte beredd att förorda att detta dubbelbeskattningsavtal sägs upp.

LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag betvivlar inte att det pågår ett intensivt arbete från svensk sida när det gäller att få fram regler för att bekämpa internationell skatteflykt genom gängse kanaler. Men man måste ändå konstatera, herr budgetminister, att det inte ger något resultat. Det ger resultat i relation till andra länder, där vi redan har ett hyggligt samarbete. Det är i och för sig bra att man förfinar och bygger ut det samarbetet, men det ger inga väsentliga resultat i relation till de två skatteflyktsländerna i Europa, nämligen Schweiz och Liechtenstein.

Det är i det läget som vi från riksdagens sida har anledning att av den svenska regeringen begära litet nya grepp i kampen för att bekämpa den internationella skatteflykten och den skatteflykt som sker från Sverige till skatteflyktsländerna Schweiz och Liechtenstein.

Budgetministern var nöjd med det arbete som bedrevs under regeringens ledning, men vi kan bara kontatera, bl. a. på basis av skatteutskottets betänkande, att man inte är lika nöjd i riksdagen. Tvärtom, riksdagen har sagt ifrån att kommer det inte fram snabba resultat när det gäller att förbättra samarbetet med Schweiz och Liechtenstein, är det dags för ensidiga och interna svenska åtgärder för att pröva de ekonomiska transaktioner som svenska företag och enskilda personer gör med skatteflyktsländer av det här slaget. Det är en direkt beställning, herr Mundebo, från riksdagens sida. Eftersom vi vet – och det framgår ju av interpellationssvaret – att det inte kommer snabba resultat, är det alltså dags för budgetministern att gå från ord till handling.

Nu säger budgetministern att man f. n. arbetar med de här frågorna inom ramen för brottsförebyggande rådet. Därför vill jag fråga: Kommer det då ett förslag från brottsförebyggande rådet om ändrad lagstiftning rörande möjlighet till omvänd bevisbörda när det gäller ekonomiska transaktioner med skatteflyktsländer? Eller är det så att brottsförebyggande rådet enbart handlar inom ramen för nuvarande lagstiftning? Gör rådet det, är det totalt ointressant vad rådet har för sig, för i så fall kommer det inte att kunna lägga fram några förslag som gör det möjligt att komma till rätta med de problem som finns när det gäller skattebrottsligheten över gränserna.

Det krävs alltså de nya grepp som budgetministern själv talade om för två

Fredagen den
16 november 1979

---

*Om åtgärder för
att bekämpa vissa
internationella
skattebrott*

år sedan, när vi diskuterade dessa frågor, men som han i dagens interpellationssvar inte sade ett enda ord om. Det var därför jag undrade huruvida det pågick en reträtt från regeringens sida i denna fråga, precis i motsats till vad riksdagen begär. Riksdagen är mer och mer engagerad för att man skall vidta interna och ensidiga åtgärder mot dessa skatteflyktsländer, som inte på något sätt följer de internationella spelregler som är rimliga i detta fall och som andra länder följer, utan tvärtom profiterar på det samarbete som andra länder bedriver och de spelregler som de har ställt upp. Det gäller samarbetet skattemyndigheter emellan för att bekämpa den internationella skattebrottsligheten.

Sedan några ord om dubbelbeskattningsavtalet. Ingemar Mundebo sade att han f. n. inte är beredd att säga upp dubbelbeskattningsavtalet med Schweiz. Det tror jag är en riktig linje. Jag instämmer gärna i Ingemar Mundebos uttalande.

Vad man däremot bör göra är att utreda frågan: Vad är det för för- och nackdelar med att från svensk sida upphäva dubbelbeskattningsavtalet med Schweiz? Fördelarna med ett dubbelbeskattningsavtal med Schweiz är ingalunda så stora som dubbelbeskattningsavtal med andra länder, vilka följer de spelregler som vi har i internationella sammanhang på skatteområdet. Vad jag begär är enbart en utredning, där man tittar på för- och nackdelarna. Bara det faktum att man i Sverige tillsätter en utredning för att titta på det här dubbelbeskattningsavtalet kan vara ett memento för de schweiziska myndigheterna, därför att de tror att de olika länderna, trots att de är irriterade, ännu inte är beredda att gå från ord till handling. Därför skulle det vara till stor nytta att göra så.

Till slut en liten fråga vad gäller det speciella avtal som nu inte går igenom i det schweiziska parlamentet, nämligen beskattningen av pensionsförsäkringar. Där säger budgetministern att man "med kraft vid förnyade förhandlingar kommer att vidhålla den svenska inställningen". Jag vill på den här punkten fråga:

1. Vilka förhoppningar har man då från svensk sida på att kunna få igenom kraven i det nya läget?
2. Vad är orsaken till att Schweiz säger nej?
3. Vad kan Sverige inom ramen för gällande avtal göra för att hävda de svenska intressena på den här punkten?

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Nej, det är inte någon reträtt. Det pågår i stället ett intensivt arbete med att flytta fram positionerna för att nå det mål varom vi är ense, nämligen att bekämpa internationella skattebrott. Det arbetet pågår på både nationell och internationell nivå, och jag har ganska utförligt beskrivit det i mitt interpellationssvar.

Jag kan inte nu redogöra för vilka förslag arbetsgruppen inom brottsförebyggande rådet kommer att lägga fram. Arbetsgruppen är, som jag nämnde, i slutskedet av sitt arbete. Jag tror, herr talman, att även om jag vore informerad om alla detaljer skulle jag nog inte redogöra för dem ett par

månader innan arbetsgruppen själv lägger fram sitt resultat. Vi får alltså vänta ytterligare en kort tid på att få förslaget från arbetsgruppen som underlag för ett fortsatt intensifierat arbete på att bekämpa de internationella skattebrotten.

Jag är, som jag sade i mitt förra inlägg, besviken över att vi ännu inte har nått resultat i överläggningarna med Schweiz. Sverige är ju inte ensamt om att inte ha kunnat nå de mål man har uppsatt i överläggningarna med just Schweiz. Jag är dock inte pessimistisk beträffande möjligheterna att så småningom nå en överenskommelse. Det är ju med förhoppningen om att den här gången kunna nå ett resultat som vi ånyo tar upp förhandlingar om pensionsförsäkringar. Det är självfallet omöjligt att göra några säkra prognoser om vad som kommer att hända i de förhandlingarna, men jag vill ändå på Lennart Petterssons konkreta fråga svara att vi går till dessa förhandlingar i förhoppningen att nå framgång.

Vi behöver en sådan överenskommelse som underlag för att tillfredsställande kunna bevaka våra svenska intressen. Det är av den orsaken jag är så angelägen om överenskommelsen; utan den har vi i dag otillräckliga instrument för att nå resultat.

LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Det här avtalet med Schweiz om pensionsförsäkringar, som gick i stöpet, är bara en liten detalj i ett stort komplex. Jag betraktar våra svårigheter där som enbart ett symptom, i första hand på att Schweiz inte är villigt att ta itu med de vidare problemen, som gäller bekämpandet av den internationella skattebrottsligheten, och att landet inte heller vill ändra inställning till bolag som är inrättade speciellt för att dra till sig utländskt kapital i sådana fall då man oftast inte har gjort rätt för sig skattemässigt i ursprungsländerna. Det misslyckade avtalet är alltså bara ett symptom på att vi – tyvärr – står inför en benhård attityd. Därför tror jag det är dags för den svenska regeringen att gå från ord till handling och vidta interna svenska åtgärder för att, i varje fall i relation till de här skatteflyktsländerna, få en ökad kontroll över de ekonomiska transaktioner och det kapital som utgår till dessa länder och till de speciella skatteflyktsbolagen.

Det är alltså så att man i ett land som detta har dubbelt så många sådana här brevlådeföretag för utländskt kapital som man har invånare i landet. Det finns anledning att fråga sig om Sverige bör lägga fingrarna emellan när det gäller att ta itu med det svenska kapital som har ekonomiska transaktioner med de här brevlådeföretagen. Det är detta som gör att kravet på omvänd bevisbörda när det gäller att motivera varför man för ut kapital till de här företagen i Liechtenstein är så absolut nödvändigt. Därför är det också förvånande att budgetministern inte vill säga vad han anser i den här grundläggande frågan. Är han beredd att föreslå en regel om omvänd bevisbörda eller är han det inte? Han hänvisar bara rent allmänt till det brottsförebyggande rådet. Jag har inte ens fått besked om i vilken riktning det brottsförebyggande rådet arbetar, utan jag har bara fått veta att rådet jobbar inom det här området.

Arbetsrådet inom ramen för den nuvarande lagstiftningen eller har rådet direktiv att lägga fram förslag i den riktning som jag föreslagit, nämligen förslag till omvänd bevisbörda? Budgetministern var tidigare intresserad av detta. Dessutom har skatteutskottet krävt en sådan regel inom ramen för sitt krav på interna svenska åtgärder mot den här typen av tvivelaktiga ekonomiska transaktioner.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Bara ett tillägg.

Arbetsgruppen inom brottsförebyggande rådet har möjlighet att både arbeta inom ramen för nuvarande lagstiftning och att föreslå förändring av gällande lagstiftning.

LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag vill då bara konstatera att jag inte fått ett enda konkret besked av budgetministern när det gäller åtgärder på det nationella planet mot den internationella skatteflykten.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 5 Om utbyggnaden av barnomsorgen

Socialministern KARIN SÖDER erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels *Eva Hjelmströms* (vpk) den 16 oktober anmälda interpellation, 1979/80:20, dels *Inga Lantz* (vpk) den 18 oktober anmälda interpellation, 1979/80:27, och anförde:

Herr talman! Eva Hjelmström har frågat mig vilka åtgärder jag avser vidta för att kvaliteten vad gäller utrymmen för barn på daghem och fritidshem höjs så att barnen och personalen kan garanteras en bra miljö.

Inga Lantz har frågat mig dels om jag är beredd medverka till en utbyggnad av barnomsorgen som ger alla barn rätt till en barnstugeplats, dels vilka åtgärder regeringen kommer att vidta för att 1976 års beslut om barnstugeutbyggnaden skall fullföljas inom den beslutade tiden, dels vilken målsättning för utbyggnaden av barnomsorgen regeringen har inför kommande förhandlingar med Kommunförbundet, dels om regeringen är beredd att öka statens stöd till barnomsorgen för att möjliggöra en högre utbyggnadstakt, dels om jag är beredd att medverka till att utarbeta för kommunerna bindande normer för verksamheten samt dels om jag är beredd att medverka till att behörighetskrav för tjänst inom barnomsorgen utarbetas.

Jag avser att besvara interpellationerna i ett sammanhang.

Jag vill inledningsvis påpeka att ansvaret för kvaliteten i samt omfattningen och utbyggnaden av barnomsorgen åvilar kommunerna. Genom de statsbidrag som i dag ges till verksamheten sker en betydande stimulans av utbyggnaden.

---

*Om utbyggnaden
av barnomsorgen*

I regeringsförklaringen slås fast att det av riksdagen beslutade programmet för utbyggnaden av barnomsorgen skall fullföljas. Där framgår också att överläggningar skall tas upp med kommunerna om barnomsorgens fortsatta utbyggnad efter 1980 i enlighet med riksdagens beslut.

Beslutet om ett utbyggnadsprogram för åren 1976–1980 innebar att 100 000 daghemsplatser och 50 000 fritidshemsplatser skulle tillkomma under femårsperioden 1977–1981. Kommunernas nuvarande planer, som nu slutligt sammanställts av socialstyrelsen, visar att drygt 88 000 daghemsplatser och ca 40 000 fritidshemsplatser tillkommer under perioden. Detta är 6 600 fler daghemsplatser än vad socialstyrelsen redovisade i våras. Tillskottet av daghemsplatser under åren 1977 och 1978 motsvarar i det närmaste utbyggnadsprogrammet för dessa år. Samtidigt har antalet familjedaghemsplatser ökat betydligt snabbare än vad som förutsattes när utbyggnadsprogrammet bestämdes. Enligt kommunernas planer fattas emellertid drygt 10 000 daghemsplatser och 10 000 fritidshemsplatser för att det uppgjorda programmet i sin helhet skall uppnås. Jag kommer att i månadsskiftet november-december ta upp överläggningar om dessa frågor med Svenska kommunförbundet.

Riksrevisionsverket har i en rapport som nyligen publicerats gjort en systematisk genomgång av olika statliga myndigheters normer och anvisningar som har betydelse för barnomsorgsutbyggnaden. Det är uppenbart att tillämpningen av olika bestämmelser samt bristande samordning av myndigheternas anvisningar hindrar och i många fall fördröjar barnomsorgens utbyggnad. Jag har därför tagit initiativ till att ett arbete påbörjats inom regeringskansliet som syftar till att snabbt undanröja sådana normer och anvisningar från statliga myndigheter som är ett hinder för att riksdagens beslut skall kunna fullföljas. Detta måste självfallet ske utan att kvalitetskraven eftersätts. Jag vill i det sammanhanget också nämna att möjligheterna att ta bort det krav på tillstånd hos hyresnämnd som f. n. finns när man ändrar en bostadslägenhet till daghem övervägs inom regeringskansliet i annat sammanhang.

Riksdagen har år 1976 beslutat att målet för utbyggnaden av barnomsorgen skall vara att – utöver den allmänna förskolan – bereda plats inom den kommunala barnomsorgen för alla barn i förskoleåldern till förvärvsarbetande eller studerande föräldrar samt för barn med särskilda behov av stöd och stimulans så att efterfrågan på sådana platser kan tillgodoses. Riksdagens beslut kommer självfallet att ligga till grund för de fortsatta överläggningarna med Svenska kommunförbundet.

Såväl Eva Hjelmsström som Inga Lantz tar i sina interpellationer upp frågan om barnomsorgens kvalitet. Låt mig börja med att konstatera att vi i ett internationellt perspektiv har en hög kvalitet på barnomsorgen i de delar frågeställarna berör. Svenska daghem kännetecknas av stora ytor, hög materiell standard, förhållandevis små grupper och hög personaltäthet. Personalen består med få undantag av förskollärare med pedagogisk utbildning och av barnskötare med barnvårdsutbildning. Detta förhållande hindrar naturligtvis inte att det finns enskilda dag- och fritidshem där

*Om utbyggnaden
av barnomsorgen*

utrymmena är i minsta laget. Speciellt problematisk blir verksamheten naturligtvis när den bedrivs i trånga lokaler om samtidigt lektyorna utomhus är små eller rent av obefintliga.

Vi vet också att vissa kommuner, eller delar av kommuner, har haft svårt att rekrytera och behålla för verksamheten utbildad personal. Den snabba utbyggnaden av barnomsorgen under 1970-talet har också fått till följd en åldersmässig snedfördelning av personalen med många unga förskollärare och barnskötare med kort erfarenhet. Generellt ser jag detta förhållande, tillsammans med de framför allt i storstadsområdena långa vistelsetiderna för barnen inom barnomsorgen, som det största problemet när det gäller att åstadkomma en bra barnomsorg för alla barn.

Frågan om normer för gruppstorlekar, personaltäthet och utrymmen samt frågan om behörighet för arbete inom barnomsorgen har, som interpellanterna påpekat, utretts inom regeringskansliet. I en departementspromemoria, som nyligen remissbehandlats, har vissa förslag lagts fram som bl. a. innebär att regering och riksdag skall göra principuttalanden i vissa för verksamheten grundläggande avseenden. Förslagen är föremål för arbete och överväganden inom regeringskansliet, och jag är inte i dag beredd att ta slutlig ställning till dessa frågor.

Som jag framförde redan i den allmänpolitiska debatten för ett par veckor sedan måste riksdagens tidigare uttalade mål för utbyggnaden av barnomsorgen stå fast. Det är min och regeringens uppgift att tillsammans med landets kommuner verka för att dessa mål uppnås och att kvaliteten i barnomsorgen blir tillgodosedd.

Samtidigt måste vi verka för att både barns och vuxnas totala livsmiljö förändras. Vi måste skapa en mera aktiverande miljö för social gemenskap för både barn och vuxna.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar Karin Söder för svaret på min interpellation. Nu har Karin Söder visserligen inte fungerat så länge som socialminister, men detta faktum får inte ursäktas den totala perspektivlöshet, den totala substanslöshet som tyvärr utmärker svaret. Där återfinns alla de vackra ord och samma innehållslösa fraser som Rune Gustavsson och Gabriel Romanus älskade att sprida omkring sig. Där återfinns samma totala brist på konkreta förslag som snabbt skulle förbättra barnens situation.

Jag har i min interpellation tagit upp endast *en* aspekt av de kvalitativa frågorna, nämligen ytnormen. Ytnormen är i dag den enda kvalitetsfaktor som är direkt knuten till statsbidragen, en kvalitetsfaktor som kommunerna visserligen alltför ofta får dispens för men som kan och måste utnyttjas, eftersom den är av grundläggande betydelse för all annan verksamhet på daghemmen och fritidshemmen. Denna enda kvalitetsfaktor vill nu socialdepartementet i sin promemoria slopa.

Inga Lantz kommer senare i debatten att ta upp den rent kvantitativa utbyggnaden, som ju visat sig sacka efter, samt övriga kvalitetsfrågor, de om personalen och utbildningsfrågorna.

Låt mig börja där Karin Söder slutar, nämligen med konstaterandet att vi måste "verka för att både barns och vuxnas totala livsmiljö förändras". Javisst, så långt är vi nog alla överens – men hur?

Vi lever i dag i ett barnfientligt samhälle – ett samhälle där barnförtrycket, alla högtidstal inför barnåret till trots, blir allt starkare, ett samhälle där planeringen utförs *trots* barnen, inte *med och för* barnen och där deras enda existensberättigande snart har förfallit till en exploateringsmarknad för den multinationella kulturindustrin.

Det är i detta perspektiv som barnstugorna eller, som de numera heter, heltidsförskolorna kommer in. De kan utgöra en positiv motvikt mot detta katastrofala samhällsliga misslyckande vad gäller barnen.

Karin Söder hävdar i sitt svar att vi i ett internationellt perspektiv "har en hög kvalitet på barnomsorgen – – –. Svenska daghem kännetecknas av stora ytor, hög materiell standard, förhållandevis små grupper och hög personaltäthet."

Jag tycker detta är en alltför ljus beskrivning av verkligheten.

För det första: Daghemmen saknar i dag en uttalad målsättning – om man inte vill kalla den av myndigheterna så omhuldade dialogpedagogiken för en målsättning. Jag föredrar att kalla den för en falsk harmonibild av verkligheten, där verkliga konflikter som har sin grund i vårt klassamhälle inte finns. Visst har många daghem en hög materiell standard, men denna standard förefaller snarare – just på grund av bristen på målsättning – att ha utvecklats till en överpedagogiserad tummelplats för diverse företag att sälja vad de kallar "hela personlighetsutvecklande paket" i form av prylar till dagis och fritis. "Med pärlplattan från vaggan till graven", som Gunilla Lagerbielke uttryckt saken.

För det andra: Daghemmen utarmas i dag genom den åtstramningspolitik kommunerna tvingats in i och vars främste förespråkare är just Gösta Bohman. Karin Söder konstaterar visserligen i sitt svar att "det finns enskilda dag- och fritidshem där utrymmena är i minsta laget". Problemet är naturligtvis inte i första hand att utrymmena är i minsta laget, utan problemet ligger i att oansvariga kommunalpolitiker petar in så många barn som möjligt på så liten yta som möjligt. Problemet ligger i att oansvariga kommunalpolitiker vägrar att erkänna de problem som den yttre miljön, t. ex. trafiksituationen på många håll i vårt land, skapar och som får direkta återverkningar också på den inre standarden på daghemmen. Jag vet inte om socialministern såg ett program från Stockholms innerstad i går kväll i TV – där vittnade föräldrar, barn och personal på några daghem och fritidshem om hur det är att smyga i strypkoppel längs husväggarna för att komma till de få grönområden som finns – också de ofta blybemängda – eller tvingas vistas inomhus på alltför trånga lokalytor. Utrikesministerns rum skulle för många av dessa barn och denna personal te sig som ett hav jämfört med vad de själva har att rasa omkring i åtta, kanske tio timmar om dagen.

Enligt en utredning som Stockholms socialförvaltning gjort följer två tredjedelar av Stockholms äldre daghem i dag inte de anvisningar som utfärdats. Där socialstyrelsen rekommenderar 10 m² avdelningsyta per plats

har de mellan 4 och 6. Där socialstyrelsen rekommenderar 60 m² utelektyta per plats har de kanske ingen alls – de tvingas t. o. m. att leka på taken ovanför gator där det passerar 60 000–70 000 bilar per dygn. Vilrum, separata toaletter, våtrum – alla sådana utrymmen saknas. Samtidigt är det då ofta daghem som tack vare en hängiven personal är bra och som vi vill behålla men som måste förbättras.

Hindren för dessa förbättringar ligger ytterst hos regeringen – förbättringar kostar pengar i form av ökade statsbidrag. Men det är socialministern uppenbarligen inte beredd att ge några löften om. Att genomföra det som centern, folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna så sent som 1976 var överens om, nämligen bindande normer för kvalitetsfrågorna, kräver naturligtvis extra resurser till kommunerna. Nu springer såväl Rune Gustavssons och Karin Söders som Gabriel Romanus parti snabbt ifrån alla de hårda uttalanden och omdömen om slapphet som de faktiskt gjorde i 1976 års debatt gentemot den dåvarande socialdemokratiska regeringen. Så mycket är alltså barnen värda i borgerlighetens Sverige!

Karin Söder nämner i sitt interpellationssvar riksrevisionsverkets utredning. Låt mig då kort citera vad riksrevisionsverket skriver om just ytnormen:

”Även om statsbidragsgivningen förenklas anser RRV att någon form av ytnorm bör bibehållas för att garantera att en viss minsta kvalitet upprätthålls i alla delar av landet”. Man fortsätter längre fram: ”Det finns annars risk för att kommunerna för att klara en snabb utbyggnad kan komma att eftersätta kvaliteten på lokalerna. – – Risken för en kvalitetsförsämring har också ökat genom att i de nya reglerna för beräkning av skatteutjämningsbidrag hänsyn tas endast till den kvantitativa utbyggnaden av barnomsorgen”.

Herr talman! Barn skall ha rätt att växa upp till en ljus framtid. Det kräver bl. a. ett kärnkraftsfritt samhälle. Där är socialministern och jag överens. Men det kräver också att alla barn har rätt till en bra dagis- och fritidshemsplats. Där är vi uppenbarligen inte överens.

Jag vet att Karin Söder har blivit inbjuden till ett daghem just på Södermalm i Stockholm – ett av de daghem som alla är överens om är bra, inte minst tack vare personalen, men där ytan per barn inskränker sig till 4,8 m² på en av avdelningarna. Det är ändå högt räknat, för då har man räknat in t. ex. toaletterna, och där brukar man i regel inte tillåta särskilt mycket lek. Det är ett daghem som är omgivet av de ständigt livshotande bilarna, ett daghem där Stockholmspolitikerna allt ifrån socialdemokraterna till de borgerliga partierna, trots år av utredande och trots att tjänstemännen konstaterat att platsantalet måste sänkas, ändå fortsätter att skriva in allt fler barn. Jag hoppas att Karin Söder som nybliven socialminister tar tillfället i akt att skaffa sig den bild av verkligheten som är nödvändig om man skall kunna ta itu med de här kvalitetsfrågorna.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag skall också be att få tacka för svaret.

Utbyggnaden av barnomsorgen är en av de viktigaste frågorna i dag. Den

---

*Om utbyggnaden
av barnomsorgen*

behandlas i regeringsdeklarationen på fem och en halv rad och på ett sätt som inte besvarar några som helst frågor. Det är bl. a. därför som jag direkt frågat Karin Söder vad hon tänker göra för att trygga barnomsorgen.

I regeringsdeklarationen sägs:

”Det av riksdagen beslutade programmet för utbyggnad av barnomsorgen fullföljs. Utbildningen av personal för barnomsorgen ökas. Överläggningar skall upptas med kommunerna om barnomsorgens fortsatta utbyggnad efter 1980 i enlighet med riksdagens beslut. Valfrihet mellan olika former av barnomsorg främjas.”

I regeringsdeklarationen anvisar man inga förslag till lösningar av de problem med utbyggnaden som alla vet finns. Inte ett ord nämns om kvalitetsfrågorna inom barnomsorgen. Och någon vilja att presentera lösningar för att höja kvaliteten inom barnomsorgen finns inte hos regeringen. Det framstår som rena hånet mot alla dem som står utan barnstugeplats när man i regeringsförklaringen säger: ”Valfrihet mellan olika former av barnomsorg främjas.” Någon valfrihet får man inte förrän alla barn kan garanteras en bra barnstugeplats.

Den s. k. planeringsgruppen för barnomsorg inom socialdepartementet redovisar att kommunerna inte ens kommer att klara den utbyggnad av barnomsorgen som utlovats. Det kommer att fattas 20 000 platser.

Med utgångspunkt i föräldrarnas förvärvsarbete eller studier – jag poängterar att det är fråga om *föräldrarnas* förvärvsarbete eller studier – har planeringsgruppen beräknat behovet av daghemsplatser till 420 000 för förra året och behovet 1990 till 520 000 platser. För fritidshemmen är siffrorna 1978 300 000 platser och 1990 330 000 platser. Det behövs alltså med planeringsgruppens siffror 1 miljon platser inom barnomsorgen 1990. Då har man ändå bara utgått från föräldrarnas förvärvsarbete eller studier.

Statistiska centralbyrån har också gjort en undersökning som visar att redan 1982 är behovet 900 000 platser – alltså nästan 1 miljon redan 1982. Det finns i dag 105 000 daghemsplatser och 35 000 fritidshemsplatser. Behovet av utbyggnad är med andra ord oerhört stort. Och perspektiven för framtidens barnomsorg, om man tolkar Karin Söders och regeringens svar på min interpellation, är nattsvarta. Det finns i svaret inte ett ens av vilja att lösa barnomsorgens stora problem, vare sig den kvantitativa eller den kvalitativa utbyggnaden.

Planeringsgruppen har frågat kommunerna om orsakerna till den låga utbyggnadstakten. Hälften av de tillfrågade kommunerna hänvisar till den kommunala ekonomin och de låga statsbidragen. En annan orsak är bristen på mark. Över hälften av kommunerna säger att de satsat på familjedaghem i stället för att bygga barnstugor. Med det förstärkta högerinflytande som den nuvarande regeringen har kommer satsningen på familjedaghem att sanktioneras också av regeringen. I Huddinge kommun, som är min hemkommun, har moderaterna som målsättning att öka antalet familjedaghemplatser så att dessa kan täcka halva behovet av daghemsplatser.

Jag har frågat Karin Söder om hon är beredd att medverka till en ökning av det statliga stödet till barnomsorgen. Som bekant har statens andel när det

Fredagen den
16 november 1979

*Om utbyggnaden
av barnomsorgen*

gäller bidrag sjunkit från att täcka 63 % till att nu täcka bara 47 % – detta enligt siffror från Svenska kommunförbundet. Av interpellationssvaret framgår tydligt att regeringen avvisar kommunernas krav på ett ökat statligt stöd. På s. 2 kan man läsa – och jag tycker att det är det värsta i svaret: ”Genom de statsbidrag som i dag ges till verksamheten sker en betydande stimulans av utbyggnaden.” Jag noterade dessutom att Karin Söder betonade orden ”betydande stimulans”. Det är minst sagt fräckt.

Av interpellationssvaret framgår vidare att regeringen frånhänder sig ansvaret för barnomsorgen. Det heter på s. 2 att ”ansvaret för kvaliteten i samt omfattningen och utbyggnaden av barnomsorgen åvilar kommunerna”.

I svaret hänvisas till regeringsdeklarationen, enligt vilken den planerade utbyggnaden skall fullföljas. Då vill jag återigen ställa frågan: Hur skall det fullföljandet ske? Hur skall det gå till när kommunerna inte har vare sig pengar eller mark? Jag tycker att det är rent oförskämt att skriva så i en regeringsdeklaration när man vet att det fattas minst 20 000 platser i planen fram till 1980 och när kommunerna gång på gång vitsordat att man inte har tillräckligt med pengar för barnomsorgen. Att sedan i ett interpellationssvar hänvisa till en sådan regeringsdeklaration utan att föreslå några som helst förbättringar för kommunerna kallar jag ett oförskämt handlande gentemot kommunerna samt gentemot barnen och deras föräldrar.

Herr talman! Det fattas alltså 20 000 platser inom barnomsorgen. Det enda regeringen tänker göra för att råda bot på den bristen är att återigen ta upp överläggningar med Svenska kommunförbundet. I december 1978 frågade jag den dåvarande socialministern Gabriel Romanus vad regeringen avsåg att göra för att påskynda utbyggnaden. Då fattades det också platser. Enligt vissa uppgifter fattades det 25 000 platser, enligt andra 10 000 platser. Receptet var då: Ta upp diskussioner med Kommunförbundet. Från regeringens sida konstaterade man då att kommunernas ekonomi i sig inte utgjorde något hinder för en utbyggnad enligt överenskommelsen.

Den 8 mars 1979 ställde jag återigen en fråga om utbyggnaden. Gabriel Romanus svarade då att diskussionerna med Kommunförbundet var slutförda, som han hade lovat i december 1978, och att dessa diskussioner resulterade i en skrivelse till samtliga länsavdelningar och en del kommuner.

Också i dag hänvisar regeringen till att man skall ta upp nya diskussioner. Frågan om barnomsorgen bollas bort på nytt. Men alla erfarenheter visar ju att det inte går att nå resultat på det här viset. Det behövs en lagstiftning som tvingar kommunerna att bygga bort bristen på daghemsplatser och fritidshemsplatser. Kommunerna måste få ekonomiska resurser för denna utbyggnad från staten. Regering och riksdag har ansvaret för att så sker.

Herr talman! Jag konstaterar vidare att vänsterpartiet kommunisterna har en helt annan syn på barns behov av barnomsorg och den stimulans som en bra barnomsorg kan ge. I svaret utgår man inte från barnens behov av bra barnomsorg. Man utgår i stället från om föräldrarna förvärvsarbetar eller studerar. Planeringsgruppen föreslår att utbyggnaden skall ske i förhållande

till efterfrågan och inte till det verkliga behovet av barnomsorg. Det visar väldigt tydligt att det fortfarande är en fråga om "barnpassning" medan föräldrarna arbetar eller studerar. Det är inte en fråga om att garantera varje barn rätt till bra barnomsorg för barnets egen skull.

Det heter också i svaret som jag fått att den här värderingen – alltså föräldrarnas förvärvsarbete eller studier – skall ligga till grund för den fortsatta utbyggnaden på 1980-talet. Jag vet sedan gammalt att centern tycker om att tala om någonting som man kallar full behovstäckning, men det är det alltså inte alls fråga om, och det skall klart sägas ut. Med full behovstäckning menar vpk i vilket fall som helst att alla barn skall ha rätt till omsorg, oavsett om deras föräldrar behöver daghem eller inte. Barnomsorg behövs för barnens egen skull.

Frågan om en utbyggd barnomsorg är också en jämlikhetsfråga. Fortfarande är det kvinnorna som drabbas hårdast av att det fattas platser. Enligt kommunernas egna beräkningar förvärvsarbetar 43 % av förskolebarnens mammor. 54 % visar AKU, och jämställdhetskommitténs senaste rapport visar att inte mindre än 90 % av alla mödrar med barn i förskoleåldern skulle vilja förvärvsarbete, om det bl. a. fanns daghemsplatser att tillgå.

Kvaliteten på daghem och fritidshem har man tillåtits släppa efter. I mycket har daghemsdebatten handlat om kvantitet. Men det är också fråga om hur barnomsorgen skall se ut och hur den skall fungera. Om inte kvaliteten blir bättre på daghem och fritidshem, är risken stor att barnomsorgen kommer att stå inför samma svårigheter som skolan har i dag. Under 1950- och 1960-talen var bostadsbristen mycket stor i vårt land, och man byggde mycket bostäder. Vad man glömde bort var att människorna som skulle bo i de nya områdena också skulle ha rätt till en bra bomiljö. Följderna av ett torftigt bostadsbyggande brottas vi med i dag. Man behöver alltså inte bara en bostad eller en daghemsplats, man behöver också trivas där.

I regeringsdeklarationen från 1976 utlovades att kvalitetsfrågorna inom barnomsorgen skulle få en framskjuten plats. Nu har det kommit en departementspromemoria om detta. Den är en dyster läsning. Det heter bl. a.:

Avsikten är inte att åstadkomma en författningsmässig reglering som skulle kunna innebära stelbenta preciseringar. Detta skulle visserligen kunna ge förutsättningar för en god kvalitet över hela landet, men samtidigt kunna hämma en lokal anpassning av verkligheten.

Man skjuter helt enkelt ifrån sig ansvaret här också. Man lägger inga konkreta förslag till bindande normer, utan normerna bör i stället få formen av principuttalanden, säger man. Man föreslår t. o. m. att den enda i dag gällande normen – nämligen ytnormen, som Eva Hjelmström har talat om – skall slopas. Så blev det med kvalitetsfrågorna, som skulle få en så framskjuten plats.

När det gäller barngruppernas storlek sägs i promemorian att den frågan har stor betydelse för kvaliteten, och man refererar bl. a. till en amerikansk undersökning som visar att gruppstorleken är den viktigaste organisatoriska kvalitetsfrågan. Enligt socialstyrelsens undersökning fanns det fler än 15 barn

Fredagen den
16 november 1979

---

*Om utbyggnaden
av barnomsorgen*

i 30 % av barngrupperna. I promemorian föreslås att barngruppen i princip inte skall överstiga 15 barn. Så blev det med gruppstorleken. Det behövs, herr talman, fasta, bindande normer för hur stora barngrupperna skall vara.

När det gäller personaldimensioneringen blir det en sämre täthet, om man följer promemorians urusla förslag. Där föreslås en lägre täthet än vad som i dag rekommenderas av socialstyrelsen, nämligen en miniminorm om 5,5 barn per personal för barn i 0–12 års ålder. Och föreståndaren skall räknas med när man beräknar personaltätheten. Socialstyrelsen föreslår 2 på 5 för småbarn och 1 på 5 i syskongrunder och i åldersintegrerade barngrupper. Det är alltså ett förslag som medför en sämre personaltäthet som regeringen nu går ut med. Inte kommer dessa förslag att höja kvaliteten inom barnomsorgen; tvärtom kommer de, om de genomförs, att ytterligare försämra kvaliteten.

Det påpekas i promemorian att personal inom förskola och fritidshem har ett arbete som kräver ingående kunskaper om barn och deras uppväxtförhållanden. Och ändå vågar man i denna promemoria föreslå att bara minst hälften av de inrättade tjänsterna för arbete i barngrupp skall innehållas av förskollärare eller fritidspedagoger för förskole- eller skolbarn. Inom skolan finns det behörighetsföreskrifter, som talar om vad som krävs för att man skall få tillträde till en lärartjänst. Varför är förskolebarnen inte lika viktiga? Vänsterpartiet kommunisterna föreslår att behörighetskrav skall finnas också inom förskolan. Det är ett gammalt fackligt krav. Det är lika angeläget för förskolan som för skolan att verksamheten får behörigt utbildad personal.

Karin Söder tycker uppenbarligen att kvalitetsfrågan inte är så viktig. Det enda hon oroar sig för är den sneda åldersfördelningen inom personalen och att barnen får vistas för länge på daghem och fritidshem. För att råda bot på det senare krävs att 6-timmarsdag med bibehållen lön införs för alla. Men till denna form av kvalitetshöjning är Karin Söder eller regeringen inte beredd att medverka. Det vet vi sedan gammalt. Det är vänsterpartiet kommunisterna som här i kammaren och på andra håll i vårt samhälle har fått slåss för 6-timmarsdag.

I frågan om normer för gruppstorlekar och personaltäthet samt i frågan om behörighet vågar Karin Söder inte yttra sig i svaret, än mindre ha någon egen mening. Det vittnar om både ointresse och brist på insikt om hur viktiga dessa frågor är för barnomsorgen. Men om jag skall vara riktigt ärlig, är jag egentligen inte förvånad. Det är inte mycket till svar man får på interpellationer och frågor här i kammaren. Och ändå är det väl så, att statsråd är till för att fatta politiska beslut och göra ställningstaganden eller, för att vara ytterst hovsam, åtminstone avge någon form av viljeyttring. Det står i svaret att Karin Söder i dag inte vågar ha någon mening i dessa frågor. Jag vill därför fråga: När vågar hon ha det?

Till sist vill jag aktualisera en gammal bekant. I socialutskottets betänkande 1975/76:28 reserverade sig folkpartiet, centerpartiet och vänsterpartiet kommunisterna tillsammans. I reservationen krävdes att riksdagen skulle fastställa bindande normer för kommunerna i väsentliga frågor. Särskilt underströk dessa partier vikten av normer när det gäller gruppstorlek och

personaltäthet. Det framhölls i reservationen 13 att:

”Regeringen bör utarbeta erforderliga författningsbestämmelser för förskolans kvalitetsfrågor.”

Den gången var det förre socialministern Gabriel Romanus, centerns Karin Andersson och jag som skrev ihop dessa krav. Gabriel Romanus hoppade av från denna reservation så fort han blev minister, och nu har också centern hoppat av. Det är tydligen ganska lätt att hoppa av beslut i riksdagen när man äntligen har fått makt att genomföra dem. Jag förstår inte den kullerbyttan, men kanske Karin Söder kan förklara den för mig.

I slutet av svaret på min interpellation sägs följande: ”Det är min och regeringens uppgift att tillsammans med landets kommuner verka för att denna målsättning” – kvantitetsmålsättningen – ”blir uppfylld och att kvaliteten i barnomsorgen blir tillgodosedd.” Då vill jag bara till slut fråga: Hur skall detta i praktiken gå till?

De frågor jag har ställt om huruvida alla barn skall ha rätt till daghemsplats eller barnstugeplats har besvarats med nej. När det gäller fullföljandet av 1976 års beslut är svaret från regeringen ”vet ej”. När det gäller vad som skall ligga till grund för de kommande förhandlingarna med Kommunförbundet har jag inte fått något svar. På frågan om staten skall öka sitt stöd till kommunerna har svaret från regeringen blivit nej. På frågan om de bindande normerna, som jag talade om i samband med reservationen i socialutskottets betänkande från 1976, har svaret blivit nej. När det gäller behörighetskrav är man inte beredd att gå med på det heller – svaret är alltså nej.

Man måste konstatera att regeringen helt frånhänder sig ansvaret för både kvantitets- och kvalitetsutbyggnaden inom barnomsorgen.

GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Daghemmen hör till den del av den kommunala verksamheten som har ökat snabbt under senare år. Antalet platser har faktiskt fördubblats under femårsperioden 1975–1979, och statens och kommunernas totala kostnader har ökat med 1,5 miljarder, från 2,6 till 4,1 miljarder.

Det är alltså inte någon verksamhet som man har försummat. Ändå har denna utbyggnad varit otillräcklig. Det är inte något bra mått på behovet att tala om kön, men det kan ändå vara värt att notera att när den senast räknades stod 100 000 barn i kö. Vi vet att hur mycket vi än anstränger oss, så kommer vi att få mycket svårt att klara både det mål som gäller för den femårsperiod vi nu är inne i och det mål som riksdagen har satt upp för den kommande femårsperioden. Detta är naturligtvis i viss utsträckning ett tecken på en mycket snabb samhällsutveckling, att vi helt enkelt har fått en ökad jämställdhet – fler kvinnor är ute i arbetslivet och fler önskar träda ut i arbetslivet. Men det är också ett bevis på mycket stora försummelser på detta område under 1950- och 1960-talen, när man skulle ha kunnat bygga daghem så att vi hade haft en bättre situation i dag.

Framför allt Inga Lantz gick till hårt angrepp mot vad som har gjorts från regeringshåll, både av den nuvarande regeringen – så mycket den nu har haft tid att göra – och av de tidigare regeringarna. Låt mig därför bara i några

Fredagen den
16 november 1979

*Om utbyggnaden
av barnomsorgen*

punkter påminna om vad som faktiskt skedde under förra året.

För det första fullföljde regeringen statens åtagande i överenskommelsen med kommunerna. Det innebar en ökning av statsbidraget med 1 miljard kronor till barnomsorgen. Det innebar att driftbidraget till daghem blev 16 550 kr. per plats.

För det andra beslöt riksdagen om ett skatteutjämningsystem som tillförde kommunerna 1,5 miljarder om året och som tog särskild hänsyn till antalet barn och antalet daghemsplatser i kommunerna.

För det tredje beslöt man om extra skatteutjämningsbidrag på ungefär 100 milj. kr. om året de senaste två åren, vilket tillförde vissa kommuner med många barn och stora bekymmer med barnomsorgen rätt mycket pengar. T. ex. Huddinge kommun, för att ta en aktuell kommun, fick över 4 milj. kr. i extra skatteutjämningsbidrag.

För det fjärde beslöt riksdagen på regeringens förslag att räntesubventioner skall kunna gå också till lägenheter som utnyttjas som daghem, för att underlätta tillkomsten av lägenhetsdaghjem.

För det femte gjordes en del insatser för att minska krånglet och göra det lättare att få fram daghem. Bl. a. gjordes undantag för små daghem, t. ex. lägenhetsdaghjem, när det gäller bestämmelserna i livsmedelslagen om kökets utrustning, och 2/3-regeln för heltidsplatser på daghem mjukades upp.

För det sjätte höll regeringen ständiga kontakter med Kommunförbundet. Inga Lantz ironiserar över detta, men om en part har uppfyllt sin del av en överenskommelse som träffats, så är det ju inte så märkligt att man vänder sig till den andra parten och säger att den får uppfylla sin del. Regeringen hade slutit ett avtal med Kommunförbundet, och vi frågade i det läget vad Kommunförbundet tänkte göra för att driva på kommunerna. Det intressanta är att Kommunförbundet då faktiskt gjorde en hel del. Så småningom gick det att få förbundet med på en så pass ovanlig åtgärd som att vända sig direkt till enskilda kommuner med påstötningar. Det är någonting som man, vad jag vet, aldrig har gjort tidigare. Vi betonade att det är viktigt att man håller det här avtalet, om vi skall kunna fortsätta med metodiken med frivilliga överenskommelser. Men när det gäller en överenskommelse som har träffats för fem år, kan inte den ena parten efter två år säga till den andra att den inte har följt överenskommelsen, utan då får man ge sig till tåls.

Kommunernas planer har emellertid nu ökat – jag känner inte till vad som har föranlett ökningen, men jag tycker det är glädjande att konstatera att det har skett en sådan. Från den senaste redovisningen i juni och fram till nu har planeringen faktiskt ökat med 6 600 platser, vilket socialministern också nämner i sitt svar.

För det sjunde utarbetade vi den departementspromemoria om kvalitetsfrågor och statsbidragsregler som Inga Lantz var inne på.

För det åttonde genomfördes en förbättring av ersättningen enligt föräldraförsäkringen. Det blev lättare för föräldrar att korta ned sin arbetstid, att utnyttja sin rätt enligt föräldraledighetslagen. Jag tycker att det är litet märkligt att Inga Lantz säger att vpk ensamt har kämpat för att föräldrarna

skall få kortare arbetstid, när man samtidigt kan konstatera att vpk var ensamt om att gå emot förslaget om rätt till förkortad arbetstid.

För det nionde, slutligen, påbörjades under den föregående regeringsperioden den förberedelse för en bred undersökning av behovet av daghemsplatser ute i kommunerna, som planeringsgruppen tog initiativ till.

Det har alltså inte varit fråga om någon passivitet, som det sades här tidigare, utan det har hänt en hel del.

Nå, vad bör man göra nu? Jag tycker att det som har hänt hittills visar, att det går att påverka kommunerna att öka sin planering. Och de måste helt enkelt sätta barnomsorgen främst. Vi vet att den kommunala sektorn växer snabbare än det samhällsekonomiska utrymme på 3 % som riksdagen i stort sett har varit överens om. Det kommer att bli en ökning med över 4 % i år. Detta betyder att vi i första hand måste påverka kommunerna så att de sätter utgifterna för barnomsorgen före andra utgifter, eftersom vår samhällsekonomi inte klarar en lika snabb tillväxt av den kommunala sektorn som helhet i fortsättningen.

I den överenskommelse som träffades sommaren 1978 var företrädarna för kommunerna med på att barnomsorgsplanen skulle rymmas inom en 3-procentig volymökning, och att det var möjligt att sätta barnomsorgen främst. Detta skall man komma ihåg, när kraven på nya statsbidrag framförs. Vi ansåg inom den förra regeringen att det med tanke på den eftersläpning som hotar kunde vara motiverat att resonera med kommunerna om en höjning av statsbidraget. Men vi ville då ställa villkoret att en sådan höjning skulle vara förknippad med mera bindande garantier för att kommunerna uppfyller planen, och jag hoppas att den nuvarande regeringen resonerar på samma sätt. Att bara säga till kommunerna att vi skall höja statsbidraget utöver det som har utlovats enligt överenskommelsen, utan att ställa några särskilda krav på kommunerna och utan att de förbinder sig att göra en ytterligare motprestation, tror jag inte gagnar barnfamiljerna lika mycket som om man kan åstadkomma mer bindande utfästelser. Jag tycker att det är en viktig uppgift för framför allt Kommunförbundet att diskutera möjligheterna att åstadkomma sådana garantier från kommunerna.

Eftersom vi nu har fattat beslut om en frivillig överenskommelse för fem år, tycker jag logiken kräver att kommunerna får chansen att uppfylla överenskommelsen under dessa fem år, innan man går in för lagstiftning eller annan hårdare styrning. Det här blir en test på metoden med frivilliga överenskommelser mellan staten och kommunerna.

Ett par ord om kvalitetsfrågorna. Eva Hjelmströms sätt att angripa kvalitetsfrågorna är en aning gammalmodigt, när hon anser att lokalfrågan är den grundläggande kvalitetsfrågan. Ja, hittills är detta det enda område där bestämda regler har varit knutna till statsbidragsbestämmelserna. Jag tycker det är en överbetoning av lokalfrågan. Givetvis är det viktigt att miljön på daghemmen är bra, men personal- och organisationsfrågorna och arbetssättet är, enligt min uppfattning, mycket viktigare. Ända sedan 1976, och även tidigare här i riksdagsdebatterna, har jag sagt att det är fel att vi har en så detaljerad reglering av lokalfrågorna samtidigt som vi har lagt så liten vikt vid

---

*Om utbyggnaden
av barnomsorgen*

personal- och organisationsfrågorna. Här skulle det behövas en ändring. Det är klart: när vi bygger nya daghem skall vi se till att det blir väl tilltagna lokaler, framför allt beträffande ytorna. Men vi skall inte hindra kommunerna att utnyttja sådana lokaler som redan finns, även om de inte är perfekta. Detta skulle gå ut över de barn som inte får någon plats.

Tyvärr byggs det i dag daghem utan någon vidare känsla för kostnaderna, och det skadar daghemsbyggandet. Rätt nyligen var jag en dag och tittade på två olika daghem. I det ena fallet hade man byggt en stor, palatsliknande barnstuga, där kostnaden var 80 000 kr. per plats. I det andra fallet rörde det sig om ett ombyggt radhus, där man hade fått en utomordentligt bra miljö för 30 000 kr. per plats. Det är klart, att om vi är intresserade av att få resurser till daghemssektorn, måste vi också tänka på kostnaderna. Framför allt måste vi kunna använda befintliga lokaler. Jag tycker att det är utmärkt att socialministern meddelar att man fortsätter arbetet på att få bort sådana bestämmelser som hindrar att riksdagens mål kan uppnås. Det började, som jag nyss nämnde, med köken. Det är mycket bra om regeringen håller efter de olika myndigheter som i bästa välmening försvårar tillkomsten av daghem av godtagbar kvalitet.

Det är alltså viktigare med personaltäthet och gruppstorlekar. Här har det utarbetats en departementspromemoria med förslag till rekommendationer som riksdagen skulle ställa sig bakom. Departementspromemorian har remissbehandlats. Av yttrandena framgår att somliga tycker att man inte har gått tillräckligt långt. Det skall vara absoluta krav i författningsbestämmelser, som Inga Lantz säger. Andra tycker att man har gått alldeles för långt. Man bör inte ens ha sådana här rekommendationer. Det är klart att det kan ha vissa fördelar att slippa en detaljreglering. Vi har sett hur trögt systemet blir om man har detaljregler. Enligt min mening är det därför mycket som talar för, att man i första hand bör pröva den här mjukare formen med rekommendationer som riksdagen ställer sig bakom. Det är ändå en skärpning i förhållande till nuläget. Men det står också i promemorian, att om det skulle visa sig att normer som riksdagen har ställt sig bakom är ett otillräckligt instrument för att uppnå den angivna standarden, kan det bli nödvändigt att ånyo överväga vissa bindande normer som förutsättning för statsbidragsgivningen. Även i det fallet tycker jag, att det kan vara rimligt att ha hotet om en hårdare reglering svävande över kommunerna, om de inte lever upp till normerna. Men jag tror att få av dem som sysslar med de här problemen praktiskt vill bestrida, att det är bättre om man kan undvika detaljreglering. Det är ändå resultatet som är det viktigaste. Man måste också se kommunalpolitikerna och de tjänstemän som arbetar med planeringen av barnstugor det förtroendet att de inom kommunens ram får anpassa sig efter lokala förhållanden.

När vi diskuterar kvalitetsfrågor och kostnader måste vi också ta upp debatten om daghemmens utnyttjande. Här har det kommit fram undersökningar, senast i Stockholm, som pekar på att lokaler och personal under en stor del av dagen inte utnyttjas effektivt. Man säger: Se så dyrt det är.

Jag tror att vi på allvar måste ta upp den här diskussionen, annars får vi inte förtroende för daghemsverksamheten. Vi skall naturligtvis inte reagera så, att

föräldrarna känner att de begår ett fel om de tar hem sina barn från daghemmet tidigare än de hade tänkt sig, om de blir lediga av någon anledning. Det är tvärtom bra om vistelsetiderna inte blir alltför långa. Men vi måste också se till, när vi har ont om resurser, att dessa utnyttjas på ett bättre sätt. Annars kommer vi inte att få förståelse för att man tar en växande del av samhällets resurser till daghem. Det finns redan ett starkt motstånd mot daghemsutbyggnaden. Det vet alla vi som sysslar med detta.

En diskussion om utnyttjandet får inte gå ut över kvaliteten, den får inte betyda att man stör arbetet eller slår sönder rytmen i barnstugan – men vi måste försöka utnyttja resurserna på ett vettigt sätt. Annars går det ut över dem som står i kön, som inte får någon plats. Vi skall inte ha någon överinskrivning, utan en vettig organisation.

Det finns också andra kvalitetsfrågor som det är viktigt att diskutera: hur man ordnar grupperna med hänsyn till åldrarna, hur man får föräldrarna att engagera sig mer i daghemsarbetet, hur man kan få en bättre personalsammansättning med hänsyn till kön och åldrar. Jag tycker alltså inte att kvalitetsdiskussionen bara skall handla om lokaler och inte heller bara om storlekar på grupper och personaltäthet – även om det är viktiga saker.

Jag vill till slut, herr talman, ta upp en sak som har förvånat mig när jag under det gångna året har diskuterat barnomsorgsfrågor med framför allt Inga Lantz, nämligen att hon så ofta lämnar felaktiga uppgifter. I höstas påstod Inga Lantz att kommunernas planer låg 25 000 platser under riksdagens beslut när det i själva verket var 10 000 platser för den aktuella femårsperioden. I mars påstod hon att bidraget till driften av daghem hade sänkts när det i själva verket hade höjts för 1979. I april påstod Inga Lantz att statsbidragets andel av kostnaderna hade sjunkit från 63 % till 47 %, och den uppgiften har hon upprepat här i dag.

Sanningen är, enligt uppgifter som jag fick från riksdagens upplysningstjänst i går, att statsbidragsandelen har ökat. Och det borde egentligen var och en kunna förstå som vet hur snabbt bidragen har höjts. Om vi tar 1975, kan vi se att man per plats räknade med en bruttokostnad av 20 000 kr., och statsbidragsandelen var 38 %. För 1979 räknar man med en bruttokostnad av 35 800 kr. per plats, och nu är statsbidragsandelen 50 % – alltså en ökning. Om man räknar på ett annat sätt och ser på kommunens totala kostnader och hur mycket som gick ut i statsbidrag till daghem och fritidshem, finner man att bidragsandelen var 34 % år 1975. För 1978 var den ungefär 51 %. Statsbidragsandelen har alltså ökat, inte minskat.

I dag sade Inga Lantz, om jag hörde rätt, att det skulle komma att fattas 20 000 platser år 1980 i förhållande till den plan som riksdagen antagit. Jag undrar: Vad bygger de uppgifterna på? Här har vi fått reda på av socialministern att för hela femårsperioden fattas drygt 10 000 platser, eller ca 11 400. Hur kan man då påstå att det kommer att fattas 20 000 platser 1980? Jag måste sluta med att ställa en fråga: Tror Inga Lantz att man arbetar bättre för fler daghemsplatser genom att ideligen lämna felaktiga uppgifter?

Fredagen den
16 november 1979

---

*Om utbyggnaden
av barnomsorgen*

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag vill börja med att säga, att när både Eva Hjelmström och Inga Lantz försöker påstå att jag själv och regeringen i övrigt samt till regeringen knutna partier skulle sakna intresse för barnens livsmiljö är det en fullständig och grov felaktighet. Barnens hela livsmiljö är föremål för stor uppmärksamhet, inte minst inom socialdepartementet, men också inom de andra departementen. Jag noterar med stor tillfredsställelse att också i andra sammanhang, inte minst i massmedia och på andra håll, uppmärksamheten på barnens situation i vårt moderna samhälle ökar nästan dag för dag.

Om vi vill skapa en god miljö för våra barn är det naturligtvis helheten i miljön vi måste se till. Och där har givetvis – det vill jag livligt understryka – barnomsorgen i hela dess vidd en framträdande plats. Däri utgör daghemsutbyggnaden, familjedaghemmens utbyggnad och fritidshemmens utbyggnad en väsentlig del, liksom familjepolitiken i sin helhet.

Beträffande föräldrarnas möjligheter att vara mera tillsammans med sina barn har Gabriel Romanus här nyss redogjort för en hel del av de insatser som gjorts tidigare på detta område. Det är ju bredden i åtgärderna som är avgörande för hur vi skall få en bättre livsmiljö för barnen totalt sett.

Jag tycker det är väldigt grovt när Eva Hjelmström talar om total substanslöshet och andra ting när hon kommenterar mitt svar. Detsamma gäller alla de kullerbyttor som Inga Lantz gör i sitt inlägg. Därför går jag inte in på alla de olika påståenden som här görs, eftersom de inte är riktigt relevanta i sammanhanget.

Däremot vill jag hålla med Eva Hjelmström om att vårt samhälle i många stycken är barnfientligt. Vi måste ge barnens behov utrymme i samhällsplaneringen. Det har vi inte givit dem tidigare. Det är jag helt enig med Eva Hjelmström om. Och där spelar, som sagt, daghemmen en viktig roll.

Vi måste också se på barnens situation när det gäller trafikmiljön. Jag håller med om det också. Det är alldeles klart att barnen i hög grad är utsatta för faror i trafikmiljön. Det är alltså i samhällsplaneringen som vi måste bevaka barnens situation.

Kvaliteten på barnomsorgen i daghemmen och även hela den miljö som barnen växer upp i, bygger på en lång rad sammanvägda faktorer, som kanske inte skall vägas samman på samma sätt i alla kommuner, i alla kommundelar. Det ena måste vägas mot det andra för att man i en viss miljö skall få en god kvalitet på barnomsorgen. Men jag delar den meningen att det naturligtvis finns minimikrav när det gäller personaltäthet och tillgång till utrymme, både ute och inne, som måste uppfyllas för att det skall kunna vara tal om god kvalitet. Det är en självklarhet. Men därutöver skall vi inte ha detaljregleringar som kanske förstör möjligheterna att ge barnen en god kvalitet i omsorgen om dem.

Vi måste också ha tilltro till och bygga upp den kommunala demokratin. Det är på kommunerna som ansvaret i hög grad vilar för att det skall bli den rätta utformningen som tillgodoser barnens innersta behov. Kommunalpolitikerna, som förhoppningsvis är i nära kontakt med daghemspersonalen, med föräldrarna och med verkligheten, bör – om den kontakten är god – bäst

veta hur man skall lösa de här frågorna.

Anledningen till att jag inte ger ett konkret besked i diskussionen om vilken ställning vi kommer att ta till den departementspromemoria som har utarbetats och på vilken remissvaren har kommit in, är att om man tar seriöst på en uppgift – och det gör jag när det gäller barnens situation i samhället – måste man noggrant gå igenom materialet och kanske inhämta ytterligare upplysningar och studera verkligheten i den mån de erfarenheter man har gjort tidigare inte räcker till, såsom Eva Hjelmström påpekade, för att få ett bra underlag för de förslag som man sedan lägger fram. Det är mot den bakgrunden som jag i dag inte gör några bindande uttåtelser om hur vi kommer att hantera de kvalitetsfrågor som här har aktualiserats. Det är en felaktig slutsats som Inga Lantz gör sig skyldig till när hon på punkt efter punkt, där jag inte har givit slutligt besked, säger att jag har svarat nej, för svaret vet hon ingenting om.

Sedan vill jag också säga något om de frågor om utbyggnaden som Inga Lantz tog upp. Jag instämmer i vad Gabriel Romanus yttrade, nämligen att om man menar allvar när man säger i debatten att man vill satsa på en utbyggnad både kvantitativt och kvalitativt, är det mycket viktigt att man håller sig med siffror som är förankrade i verkligheten. Det är ju på det sättet att vi ännu inte vet om det program som riksdagen har antagit kommer att kunna uppfyllas eller ej. Det var faktiskt så att det 1977 och 1978 enligt riksdagsbeslutet skulle tillkomma 34 000 daghemsplatser, men det tillkom 33 700. Planerna för de följande tre åren av utbyggnadsperioden visar att det kommer att fattas omkring 10 000 platser för att utbyggnadsprogrammet skall kunna fullföljas. Men planer kan ändras, och det är ingenting som hindrar att man kan komma ifatt programmet under de år som återstår. Därför är det viktigt att ha förutsättningslösa överläggningar med Kommunförbundet för att se hur vi skall kunna leva upp till de mål som vi gemensamt har satt upp. Att man inte bör föregripa förhandlingar har erfaret fackföreningsfolk funnit. Man springer inte långt i förväg ut och talar om hur man tänker bära sig åt, utan man försöker förutsättningslöst ta itu med problemen.

Familjedaghemmen spelar en stor roll för möjligheterna att få en bra barnomsorg. Det är intressant att i dag kunna konstatera att samtidigt som utbyggnaden av daghem och fritidshem har ägt rum har också antalet familjedaghem ökat kraftigt. I riksdagens beslut om utbyggnad räknar man med att det skall tillkomma ungefär 2 000 familjedaghemsplatser per år, dvs. totalt 10 000. Enbart under åren 1977 och 1978 har 22 000 familjedaghemsplatser tillkommit och ytterligare 15 000–16 000 platser beräknats tillkomma 1979–1981. När man talar om att kommunerna inte har nått upp till den överenskomna utbyggnaden av barnomsorgen får man inte glömma bort den insatsen, som har överträffat den förväntade utbyggnaden med ungefär 25 000 platser.

Jag tycker det är fel att sätta upp ett motsatsförhållande mellan familjedaghem, daghem och trefamiljssystem. Vi skall ha valmöjligheter, inte minst beroende på att kommunerna ser olika ut, att olika behov skall tillgodoses ute i landet. Familjedaghemmen spelar en viktig roll för förvärvsarbete

Fredagen den
16 november 1979

---

*Om utbyggnaden
av barnomsorgen*

föräldrars möjligheter att känna trygghet för sina barn. Men vi skall då naturligtvis arbeta för att också familjedaghemmen kommer in i den kommunala omsorgen i de fall då de inte redan är det, att dagbarnvårdarna får utbildning och stöd, och vi skall arbeta vidare med öppna förskolor och möjligheter för barn att ibland komma in i större grupper, vilket är mycket betydelsefullt för att de också skall få en god kvalitet i sin omsorg och för att dagbarnvårdarna skall få det stöd av välutbildad personal som de så väl behöver.

I det varierade utbudet av barnomsorg med god kvalitet sätts barnens bästa i centrum. Det är inte endast, som här påstods, föräldrarnas krav som sätts i centrum, utan det är barnens bästa: att de skall få en god start i livet, oavsett om de tillbringar sina första år i daghem, i familjedaghem eller i sitt hem. Alla former av barnomsorg, oavsett var den sker, skall ha samhällets stöd, och omsorgen skall vara av god kvalitet.

När det gäller statsbidragen vill jag gärna säga att de följer en indexreglering, men jag får kanske tillfälle att återkomma till dem i en senare replik, herr talman, eftersom min tid nu har gått till ända.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Låt mig först säga att jag tycker det är tillfredsställande att Karin Söder håller med om att hela samhällsplaneringen bör utgå från barnens behov och att hon konstaterar att så ännu inte är fallet.

Låt mig tillägga vad jag tog upp i mitt första inlägg och som alltför lätt glöms bort, nämligen att skillnaderna i barns uppväxtvillkor i dag är stora. Det visar inte minst Eva-Lis Bjurmans undersökning Höghusbarn – villabarn, som är en rätt förfärande läsning och där man kan se vilka klasskillnader som drabbar barnen.

Sedan säger Karin Söder att vår uppmärksamhet har riktats mot barnen under detta barnens år. Ja, det motsvarande skedde också under kvinnoåret, men vad man så här i efterhand kan konstatera är att uppmärksamhet inte är tillräckligt utan att vad som krävs är åtgärder. Vi kan ha kvinnoår, vi kan ha barnår och snart får vi väl ett äldreår, där man "riktar uppmärksamhet" men där ingenting i grunden förändras.

Sedan finns det en motsägelse i den betoning som görs när det gäller föräldrarnas möjligheter. Om man utgår från att hela samhällsplaneringen skall bygga på barnens behov, förutsätter man därmed att barnen är allas angelägenhet, inte bara föräldrarnas. Då blir också den här betoningen av familjedaghemmen farlig. Skillnaden mellan vår uppfattning och kanske framför allt det som Gabriel Romanus sade ligger i det här begreppet valfrihet. Det är en valfrihet som i dag inte existerar och som i realiteten leder till en nedskrotning av daghemmen. Gabriel Romanus framstod här som något av en variant av Anna Wahlgren, som gjort sig till tolk för en nedskrotning av daghemmen och fritidshemmen till förmån för familjen. Låt mig här också påpeka att fritidshemmen alltför ofta glöms bort. Under 1980-talet kommer fritidshemmen att bli ett av de verkligt svåra problemen.

Skillnaden mellan vänsterpartiet kommunisterna och de borgerliga parti-

erna ligger i att vi betraktar barnen som individer, som både tänker och reagerar mot samhällets barnfientlighet, medan Gabriel Romanus främst gör sig till tolk för ett slags barnförtryck, som innebär att barnen betraktas som oansvariga vildar som skall kontrolleras inom familjens ramar. Visst är barn impulsiva och rörliga, men just därför kräver de också utrymme. Gabriel Romanus påstod att jag är gammalmodig därför att jag betonar ytnormen. Gabriel Romanus lyssnade uppenbarligen inte vare sig på mitt eller på Inga Lantz inlägg. Självfallet är det fråga om ett samspel mellan personal, ytstorlek, organisation och inte minst målsättning – och där får jag konstatera att detta är första gången som Gabriel Romanus här i kammaren tar upp frågan om målsättningen. Men lokalerna är grundläggande, för hur bra målsättning man än har och hur mycket personal man än har, så krävs det utrymme. Det är här inte fråga om ett val mellan detaljreglering eller inte, utan här står valet mellan att ge barnen en bra miljö och att ge kommunerna fritt fram för den överinskrivning som man i dag tillämpar, inte bara i Stockholm utan i hela landet.

Sedan tog Gabriel Romanus upp frågan om daghemmets utnyttjande. Låt mig konstatera att detta inte är någon ny diskussion. Den här diskussionen har i många år förts i Stockholms kommun. Det är främst Ulf Adelson och moderaterna som hårt drivit linjen att daghemmen underutnyttjas.

Det finns här ett enkelt samspel. Skriver man in för många barn på daghemmen, t. ex. om man tillämpar en 25-procentig överinskrivning som det en gång fanns planer på, blir helt enkelt barnen oftare sjuka. Har man däremot normer för hur många barn som skall få finnas på daghemmen, har man en bra målsättning och en väl fungerande miljö, blir barnen inte så ofta sjuka och så ofta borta. Det är en faktor som man hela tiden glömmer bort när man diskuterar denna fråga.

Jag tycker att det är oroväckande att Gabriel Romanus nu accepterar påståendet om att daghemmen skulle vara underutnyttjade.

Jag konstaterar att min taletid nu är ute. Jag får tillfälle att återkomma.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Man får många tillfällen att häpna i den här debatten. Gabriel Romanus började med att säga att det minsann inte är fråga om någon försummad verksamhet. Samtidigt redovisar han att i dag 100 000 barn står i kö på detta område. Jag vet inte om det är en riktig sifferuppgift. Jag skulle föredra att säga att det står närmare 700 000 barn i kö – vi räknar olika på barns behov av daghemsplatser. Bara i Stockholms kommun står det 20 000 barn i kö, och i min hemkommun, Huddinge, står 4 000 barn i kö.

Vidare konstaterar Gabriel Romanus belåtet att staten minsann fullföljde sina åtaganden och hänvisar till att Huddinge fick 4 milj. kr. i skatteutjämningsbidrag. Det gav 138 nya daghemsplatser i barnomsorgsplanen. Samtidigt står det 4 000 barn i kö. Så prioriterade man det behovet.

Om det nu är så bra som Gabriel Romanus säger, varför ser det då ut som det gör och varför fattas det, som framgår av svaret, 20 000 platser i utbyggnadsplanen? Hur kan under sådana förhållanden SCB och även

Fredagen den
16 november 1979

---

*Om utbyggnaden
av barnomsorgen*

planeringsgruppen räkna fram ett behov om en miljon daghemsplatser – även om de gjort det för olika år? Man utgår i de beräkningarna inte heller från barnens behov utan bara från det faktum att föräldrarna till dessa barn faktiskt förvärvsarbetar eller studerar.

Gabriel Romanus tyckte att det är bra att, som man nu gör, lita till frivilliga överenskommelser. Vänsterpartiet kommunisterna tror inte på det. Vi menar att det behövs en lagstiftning som tvingar kommunerna att bygga bort bristen på platser i daghem och i fritidshem. Vi tror inte på den goda viljan hos kommunerna när de inte har pengar för dessa ändamål. Fyra av fem kommuner redovisar att det är penningbrist som gör att de inte kan bygga bort platsbristen.

Gabriel Romanus säger att det som nu sker visar att det går att påverka kommunerna. Det är ett fantastiskt påstående som han då gör, mot bakgrund av de svårigheter som kommunerna i enkäter gång på gång vitsordar att de har. Den senaste enkäten från Kommunförbundet visar att det är statsbidragens låga nivå som är orsaken till att kommunerna inte kan bygga bort daghemsbristen. Det är fråga om en enkät i 64 kommuner. Av dem redovisar 13 att de avser att öka daghemsutbyggnaden, 42 att de inte tänker göra det och 9 att de planerar att minska utbyggnaden på grund av att de inte har tillräckligt med pengar.

Jag vill också fråga vilken målsättning man egentligen skall ha på detta område. Skall man bara utgå från föräldrarnas behov? Är det inte på tiden att man börjar föra en annan diskussion, där man talar om barnens behov av en bra barnomsorg?

Jag skulle egentligen vilja ställa en fråga till Gabriel Romanus med anledning av att han inte med ett ord berörde den berömda reservation som vi gemensamt skrev 1976 och som gällde bindande normer för kvalitetshöjningar. Han försökte förtvivlat försvara departementspromemorian, som sannerligen är en uruselt läsning och som verkligen inte anvisar någon väg till höjning av kvaliteten utan i vissa fall innebär en sänkning av den. I promemorian sägs att det är bra att man inte har bindande normer. Det är sannerligen en mjukliberal linje som förespråkas och som inte medför att verksamheten på daghemmen förbättras.

Vidare hackar Gabriel Romanus på mig med hänvisning till att vi stöder oss på olika siffror. Det kan hända att vi gör det, men jag tycker inte att skillnaderna är så stora att de behöver föranleda någon diskussion. Kommunförbundet redovisar att statsbidraget har sjunkit från 63 % till 47 %. Jag kan inte direkt redogöra för de beräkningarna, men det är dessa siffror som kommer från Kommunförbundet.

Sedan litet till Karin Söder.

Karin Söder säger att hon tar seriöst på den här frågan. Det är därför som hon inte gör några ställningstaganden, om jag förstår henne rätt. Jag accepterar inte den diskussionen. Jag tycker att man kan titta på hur det ser ut i min kommun, eftersom Karin Söder hänvisade till kommunalpolitiker. Jag har fördelen att också vara kommunalpolitiker, så jag kan verkligen tala om hur uruselt det går till ute i kommunerna och hur uruselt centern, folkpartiet

---

*Om utbyggnaden
av barnomsorgen*

och moderaterna agerar. Jag har inte deltagit i ett enda sammanträde med sociala centralnämndens arbetsutskott eller planeringsutskott där man inte från centern, folkpartiet eller moderaterna reserverat sig mot en utbyggnad av barnomsorgen. Nu har centern börjat driva en ny linje i Huddinge kommun, där man kör in sig på familjedaghem. Det är det centern nu vill satsa på, samtidigt som man kräver att markreservationen skall vara kvar, vilket i och för sig är bra. Men folkpartiet och moderaterna går vid varje sammanträde emot en föreslagen utbyggd barnomsorg. Så ser det ut. Man har också skilda uppfattningar om vad som är behovsnivå och vad som är servicenivå i barnomsorgsplanerna. Om det gäller att ha kontakt med verkligheten, så kan jag nog påstå att jag har det i den här frågan.

De kullerbyttor som slås från den här talarstolen är de som regeringen slår, tycker jag. Det enda regeringen föreslår är nya diskussioner. Man vill inte ge mer pengar, man vill inte ha bindande normer för kvaliteten, medan vad som behövs bl. a. är lagstiftning och pengar för att kommunerna skall klara utbyggnaden. Den situation som vi nu befinner oss i med snart en miljon behovsplatser visar att det är på tiden att man på ett helt annat sätt tar itu med de här frågorna.

GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Om jag i mitt första inlägg sade att barn är oansvariga vildar som skall kontrolleras inom familjen, så ber jag om ursäkt. Det var verkligen inte min avsikt. Men jag tror inte att jag sade så, för jag har inte den uppfattningen. Detta är nog någonting som Eva Hjelmström har hört för sitt inre öra. Jag känner inte alls igen uttalandet.

Däremot sade jag, att det är en gammalmodig uppfattning att ytan i ett daghem är den grundläggande faktorn, och det står jag för. Jag tycker att personalfrågorna och organisationsfrågorna är mycket viktigare än ytan. Det är klart att det finns en undre gräns – man kan inte tränga ihop ungarna som sardiner på daghemmen. Vi har emellertid i Sverige hittills fäst alltför stor vikt vid ytan och jämförelsevis alldeles för liten vikt vid personalfrågorna. Erfarenheter från andra länder visar att det går mycket bra att driva daghemsverksamhet i ganska primitiva lokaler, om man har en bra metodik och bra personal. Jag vill därmed inte säga att vi skall ha primitiva lokaler utan bara att vi inte skall låta det bästa vara det godas fiende, så att vi hindrar kommunerna att använda lokaler som redan finns. På många ställen blir det då inga daghem, därför att man saknar mark att bygga på, om man inte vill frakta iväg barnen långt bort. Det är bättre att vi försöker arbeta praktiskt. Det har gjorts alltför mycket för att hindra kommunerna från att använda de lokaler som finns – till nackdel för de familjer som inte har fått någon daghemsplats. Det är ju inte så att nya daghem som byggs skulle ha för låg standard. Valet står ofta mellan att använda en viss lokal eller att inte alls få några daghemsplatser inom rimlig tid i en färdigbyggd kommun.

Vi måste på allvar ta upp diskussionen om att daghemmen utnyttjas för litet. Vi kan inte bara vifta bort sådana påståenden genom att säga att detta beror på att barnen blir sjuka därför att man stoppar in för många barn på varje

Fredagen den
16 november 1979

---

*Om utbyggnaden
av barnomsorgen*

daghem. Det är inte hela sanningen, och det tror jag att Eva Hjelmström vet. Vi kommer till slut inte att få gehör för att bygga fler daghem, om det går att påvisa att dyra resurser inte används på ett vettigt sätt.

Den viktigaste anledningen är att barnen har börjat vara kortare tider på daghemmen, och det är i och för sig positivt, om det inte blir för ryckigt. Men då måste man se efter om vi kan utnyttja de resurser som vi nu har på ett bättre sätt, så att vi kan ta in de barn som nu står i kö, utan att vi rycker sönder arbetet och utan att ha för många barn på en gång. Detta måste man försöka jobba med praktiskt. Det går inte att bara avvisa detta som reaktionärt tal – då skadar vi förtroendet för hela daghemsverksamheten.

Jag är sannerligen inte nöjd med situationen när det gäller daghemsverksamheten. Det är viktigt att man bygger ut snabbt och gör det med god kvalitet. Men jag vill hävda att de största försummelserna faktiskt gjordes på 1950- och 1960-talen. Under senare hälften av 1970-talet har det skett en intensiv utbyggnad – det kan man inte förneka. Jag beklagar att inte kommunerna nu planerar i enlighet med den plan som regeringen och Kommunförbundet har kommit överens om, och jag hoppas vi alla på olika sätt kan bidra till att de gör det. Man kan inte säga att detta har varit en försummad verksamhet under de senaste åren. Försummelserna ligger tidigare. Antalet daghemsplatser har dock fördubblats på de senaste fem åren. Jag tycker inte man kan vifta bort det. Och under de första åren som planen omfattar höll ju faktiskt planen! Det finns ingen anledning att komma med anklagelser som inte stämmer.

Nu säger Inga Lantz att siffrorna inte är värda någon diskussion. De duger tydligen bra så länge de stöder Inga Lantz ståndpunkt. Men när de sedan visar sig felaktiga skall vi inte diskutera dem. Kontrollera dem då först, så att de är riktiga från början! Det är ju enklare. Det står inte 700 000 barn i kö. Enligt den senaste uppgiften, som jag hämtat ur planeringsgruppens betänkande, är det 100 000. Men man säger också – och det gjorde även jag – att detta inte är något bra mått på efterfrågan. Men det är trots allt en förskräckande hög siffra, redan det. Sedan kan man tala om att det teoretiska behovet kan vara betydligt större. Men någon kö på 700 000 barn finns det inte!

Som jag påvisade med fakta som jag har fått från riksdagens upplysningstjänst, har statsbidraget under de senaste åren ökat. Jag tycker inte man skall skylla på Kommunförbundet. Jag tror inte att Kommunförbundet har påstått att statsbidraget tidigare skulle ha utgjort 63 % av de totala kostnaderna – det måste i så fall ha varit före den här aktuella perioden. Man kan möjligen ha sagt, att man väntade sig att det skulle bli 63 %. Men det är en annan sak.

Ett par ord om promemorian. Som framgick av det stycke jag citerade håller jag på att det kan bli nödvändigt med en hårdare reglering av normerna. Men jag tycker det finns ett värde i att man börjar med något mindre detaljerade föreskrifter och ger kommunalpolitikerna ett visst förtroende.

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Som nyss sades är det ganska enkelt att med siffermaterial och

---

*Om utbyggnaden
av barnomsorgen*

statistik bevisa vad man vill bevisa. Jag skall inte lägga mig i de jämförande övningarna när det gäller statsbidragets utveckling. Jag vill bara säga att jag tror att det går att reda ut varför man har olika uppfattningar. Det beror helt enkelt på från vilket år man startar när man gör jämförelserna. I den delen har både Inga Lantz och Gabriel Romanus rätt i sina påpekanden. Statsbidraget är nämligen indexreglerat. Det ökas med hänsyn till löneutvecklingen för de anställda i offentlig tjänst. Dessutom har en del andra insatser gjorts. Man kan därför komma till litet olika resultat när det gäller den procentuella utdelningen.

Men det intressanta i sammanhanget är att den överenskommelse om utbyggnad av barnomsorgen som låg till grund för riksdagens beslut innefattade dels ett utbyggnadsprogram, dels en överenskommelse om storleken av statsbidragen till kommunerna.

Det finns också i överenskommelsen, vilket kan vara värt att notera, en protokollsanteckning av följande lydelse: "Om genom statsmakternas beslut väsentlig ändring inträder i de förutsättningar som legat till grund för överenskommelsen är kommunförbundet oförhindrat påkalla nya överläggningar."

Naturligtvis har det kommit reaktioner från kommunerna i den här frågan, och i den allmänna prioritering som man gör tycker man kanske att man har otillräckligt med pengar. Men vad som kan vara värt att notera är att Kommunförbundet hittills inte "påkallat" nya överläggningar om statsbidragens nivå utifrån den här överenskommelsen.

Det är, som sagt, viktigt att ha detta som underlag för själva diskussionen. Sedan får naturligtvis den överläggning som vi skall föra inom en kort tid ge vid handen vilken förutsättningen är för att vi skall kunna nå de mål varom vi tidigare varit ense.

Jag vill bara helt kort kommentera något av vad Eva Hjelmström och delvis även Inga Lantz i övrigt sade.

Det gällde frågorna om familjedaghem, där först Eva Hjelmström drog en ganska halsbrytande slutsats beträffande synpunkten att barnen är allas angelägenhet. Den synpunkten delar jag. Jag tror att det är en av de stora bristerna i vårt samhälle i dag att föräldrarna står ganska ensamma många gånger i sin föräldraroll. De känner sig övergivna och saknar tryggheten av kontakt med andra vuxna som kan stödja dem i deras omsorg om barnen. Alla som inte har barn har ett ansvar för att stödja barnen och för att stödja föräldrarna i deras mycket viktiga uppgift att bära huvudansvaret för barnen. Det kan vi göra på olika sätt i vår dagliga tillvaro, i huset där vi bor – vi kan stödja grannfamiljen. Men vi gör det också över skattsedeln genom att bidra till den kommunala barnomsorgens utbyggnad i daghem och på annat sätt. Och det är just där jag tycker att den halsbrytande formuleringen kommer, när Eva Hjelmström säger att detta att barnen är allas angelägenhet inte är förenligt med en satsning på familjedaghem.

Jag måste säga att det är obegripligt hur man kan dra en sådan slutsats. Tvärtom förhåller det sig ju så att man kan öka låt mig säga trygghetsfären för barnen. Det här är min alldeles egna erfarenhet från den tid då mina barn

vuxte upp – jag har haft barn både i daghem och i familjedaghem och saknar alltså inte erfarenhet av någon av dessa verksamheter. Ett bra familjedaghem med stöd från kommunen, där män även kan delta i öppen verksamhet i förskolorna, ger barnet en större trygghetssfär än vad det annars skulle ha. Det är fler vuxna man kan relatera till. Familjedaghemmet kan fylla samma funktion som ett daghem kan göra. Vi skall inte sätta dem i motsats till varandra; det behövs både daghem och familjedaghem mot den bakgrund jag skissade i ett tidigare inlägg. Det är barnens bästa som alltid skall sättas i förgrunden, och då är det bra kvalitet i olika barnomsorgsformer som vi skall eftersträva.

När det gäller den kommunala demokratin, så tycker jag det är påtagligt hur Inga Lantz förordar en total centralstyrning av kommunal verksamhet, när vi här diskuterar barnomsorgen. Det skall tydligen inte lämnas någonting över till kommunerna att själva bestämma om. Det är faktiskt inte skapandet av ett sådant samhälle som jag vill medverka till, utan jag vill medverka till att upprätta sådana normer och sådana regler att det ges utrymme för kommunalpolitikerna att verka i kontakt med dem som arbetar i barnomsorgen, i kontakt med föräldrarna och i samförstånd med de invånare som man företräder i kommunerna. Valutslaget får naturligtvis ge vid handen om kommunalpolitikerna har uppfyllt sina väljares önskemål eller ej. Det är på det sättet vi får en levande demokrati på alla samhällets områden.

Naturligtvis skall vi ha diskussioner också här och lägga fram förslag till riktlinjer för hur vi vill att vårt samhälle skall utformas. Men den slutliga utformningen för människors fromma måste ändå ske ute i kommunerna i nära kontakt med de människor som är beroende av olika typer av omsorg.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Först något om vår kritik av familjedaghemmen. Karin Söder framhåller utifrån egen erfarenhet att familjedaghemmen fyller samma funktion som daghemmen. Vi är helt enkelt inte överens på den punkten. Vi anser dessutom att familjedaghemmen konserverar kvinnorollen. Det är ju i regel kvinnorna som stannar hemma och tar hand om barnen, också andras barn. Vi tycker att det vore en bättre lösning att ge familjedaghemsmammorna en ordentlig utbildning och att låta dem få anställning vid daghemmen.

Daghemmen kan och måste vara ett alternativ till den privatisering som familjedaghemmen i dag onekligen innebär. Daghemmen kan på ett helt annat sätt ge barnen en kollektiv medvetenhet.

Sedan är det ju också en fråga om var man vill sätta in resurserna. Vi vet att moderaterna i första hand vill satsa resurserna på familjedaghemmen. För dem framstår det som ett billigare alternativ. Dessutom har de en annan ideologisk grundsyn än den vi har. De ser fortfarande barnen i första hand som en kvinnoangelägenhet och som en föräldraangelägenhet. Jag blev glad över Karin Söders konstaterande att så såg hon inte på den saken.

Gabriel Romanus kanske inte direkt påstod att barn är oansvariga vildar

som skall kontrolleras inom familjen, men underförstått är det vad han gav uttryck för. Han vill inte tränga in barnen som sardiner på daghemmen, och det är bra. Men, Gabriel Romanus, det är precis det som sker i dag och som har skett under en längre tid. Gabriel Romanus blandar här ihop två saker. Det är nämligen inte fråga om någon detaljreglering för de nya daghemmen. Vi är helt överens om att det i dag finns en rad bestämmelser som gott kan uteslutas, utan att kvalitetskraven sänks, och som förhindrar kommunerna att bygga ut daghemmen. Här finns motstridiga krav, t. ex. att barnen skall kunna få vara med vid matlagningen medan hälsovårdsstadgan säger att de inte får vara med. Det kan också gälla andra krav som byggnadslagstiftningen etc. motsätter sig.

Vi vill ha kvalitativa normer, inte detaljregleringar. Men det gäller de nya daghemmen. När det gäller de gamla daghemmen får vi gå tillbaka till sardinburkspolitiken. Det är självfallet inte fråga om att kasta ut några barn från de nuvarande äldre daghemmen, utan det är fråga om – precis som jag sade inledningsvis – att inte tränga in så många barn på daghemmen att såväl barn som personal och föräldrar mår illa av det. Där gäller det i stället att bygga ut daghemmen, något som Inga Lantz gång på gång här har tagit upp. Här finns ingen motsättning mellan kvantitet och kvalitet, utan dessa måste gå hand i hand.

Sedan vill jag inte på något sätt vifta bort påståendena om att daghemmen inte utnyttjas. Vad jag framhöll var för det första att överbeläggningen på daghemmen leder till ökad sjukfrekvens och därmed högre frånvaro från barnens sida. För det andra har man, som de fackliga organisationerna bl. a. i Stockholm påvisat, vid mätningar på dagis som regel tagit speciella veckor, ja man har t. o. m. tagit veckan direkt efter jul. Man har under dessa veckor kontrollerat hur många barn som är närvarande. Man har alltså helt tillbakavisat de påståenden som främst Ulf Adelson har stått för.

Sedan är det också så att det under vissa tider, på morgonen och på kvällen, är färre barn på daghemmen. Det är väl bara någonting att glädjas åt om det under vissa timmar blir litet lugnare. Vad Gabriel Romanus här ger uttryck åt är just det som några kommuner tillämpar, ett slags lönsamhetstänkande. Man försöker inrätta ett slags halvtidsdaghem för dem som bara är där kanske fem timmar om dagen och heltidsdaghem för andra barn. Jag tycker att detta är oroväckande.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Plötsligt säger Gabriel Romanus att nu är han inte nöjd med den här utbyggnaden, ett uttalande som kanske bådar gott. Då kanske vi kan få till stånd en annan diskussion om behovet av en utbyggnad. Jag vill hävda att vi inte ens kan hålla den plan vi framlagt fastän den i sig utgör en droppe i havet, om man tittar på det verkliga behovet av barnomsorg. I den bok som planeringsgruppen skrivit finns en sammanställning, av vilken framgår att behovet av barnomsorg år 1990 är 1 miljon platser, om man då lägger ihop fritidshemmen och daghemmen. Då utgår man bara från föräldrarnas förvärvsarbete och inte från behovet av barnomsorg för barnens skull, något

Fredagen den
16 november 1979

---

*Om utbyggnaden
av barnomsorgen*

som vänsterpartiet kommunisterna gör. Barnen behöver vara på daghem och fritidshem därför att det är bra för dem. Det står alltså inte 700 000 barn i kö – det har jag heller aldrig sagt – men behovet är förmodligen 700 000, om man enbart skall se till barnens behov.

Karin Söder tar sedan upp frågan om indexreglering av statsbidragen. Jag hävdade att statsbidragen har sjunkit, vilket jag gör efter att ha tagit del av Kommunförbundets siffror. Regeringen säger att statsbidraget till barnomsorgen är värdebeständigt, men det är inte sant, eftersom statsbidraget är knutet till löneutvecklingen och inte tar hänsyn till produktionskostnadernas stegring. Då kan man heller inte hävda att statsbidraget är värdebeständigt i dag.

Sedan säger Karin Söder att jag vill ha centralstyrning. Ja, i vissa fall vill jag ha det. Jag tror att det är nödvändigt. Vi har alldeles för länge sagt att vi skall lita på den goda viljan. Gabriel Romanus kommer fortfarande att lita på den goda viljan hos kommunerna och Karin Söder kommer också att göra det, men utbyggnaden och kvaliteten inom barnomsorgen visar att det inte går att i fortsättningen lämna kommunerna i sticket. Det svar som avgavs i denna debatt har visat att man inte från regeringens och riksdagens sida är beredd att ta ansvaret för barnomsorgen, utan man säger fortfarande: Det här är kommunernas sak, ni får fixa kvaliteten och utbyggnaden. Men faktum står kvar. Kommunerna klarar inte utbyggnaden. Det har man sagt gång på gång. I planeringsgruppens bok redovisas mycket noggrant att fyra av fem kommuner inte klarar av att bygga bort daghemsbristen, därför att man inte har pengar. Man har heller inte någon mark att bygga på. På kvalitetssidan vet vi att problemet är att det fattas personal. Riksdagen är inte beredd att öka personalutbildningen. Barnstugorna måste alltså stängas därför att det inte finns personal. Barngrupperna är för stora.

Vad kommer nu att hända? Resultatet av denna debatt kan ju inte bli någonting som visar framåt, någon förbättring i fråga om barnomsorgen. Hur länge skall man försumma barnen och barnfamiljerna?

Sedan vill jag ta upp den reservation som ingen från den borgerliga sidan vågat gå in på, nämligen vår gemensamma reservation från 1976 där vi tillsammans krävde att bindande normer skulle utfärdas. Det är enligt utskottets mening, heter det här, särskilt viktigt att normer fastställs beträffande gruppstorlekarna i förskolan och beträffande personaltätheten. Detta har framhållits i motioner som har väckts av företrädare för centerpartiet, folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna. Det är också vi som står för reservationen. Frågan om personaltätheten har starkt samband med såväl gruppstorleken som andra faktorer och, heter det slutligen, regeringen bör utarbeta erforderliga författningsbestämmelser om förskolans kvalitetsfrågor. Ja, detta har man helt sprungit ifrån. Gabriel Romanus sprang ifrån det för ett år sedan, och nu springer Karin Söder också ifrån den tidigare reservationen. Jag tycker att detta är mycket beklagligt, inte bara från hederlighetssynpunkt utan därför att detta försämrar barnens situation i barnomsorgen.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att regeringen frånhänder sig

ansvaret. Man för in ett lönsamhetstänkande och en privatisering inom barnomsorgen. Man är inte beredd att medverka till en kraftfullt utbyggd verksamhet, och man är inte beredd att medverka till de kvalitetsförbättringar som är helt nödvändiga för att den skall fungera i dag och i framtiden.

GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! När man arbetar för fler familjedaghem får man ibland höra "ni är för en privatisering". Vänsterpartiet kommunisterna har i dag ungefär den inställning som var ganska vanlig både bland en del socialdemokrater och en del inom LO i slutet av 1960-talet; familjedaghemmen var någonting negativt som man inte skulle satsa på.

Lyckligtvis ändrades denna inställning. Vi fick statsbidrag till familjedaghemmen, något som inte fanns då. Vi fick en utbildning för dagbarnvårdarna, vi fick ett starkare grepp om familjedaghemmen från kommunernas sida. Det ledde till att det i dag finns 80 000 förskolebarn och nästan 30 000 skolbarn i kommunala familjedaghem. Alternativet för dessa barn hade inte varit att få daghemsplats, utan det hade varit att inte få någon kommunal tillsyn alls. Jag tycker därför att det är bra, att den uppfattning som vänsterpartiet kommunisterna nu gör sig till tolk för inte fick råda. Det är bra att vi har fått fram så här många familjedaghem och att det även har blivit en kvalitetshöjning.

Det betyder inte att man bör ersätta daghemmen med familjedaghem, utan att vi i det krisläge som vi befinner oss i – det är inte någon plötsligt påkommen uppfattning från min sida att det är ett krisläge, det vet Inga Lantz mycket väl – så behöver vi alla tänkbara former. Det långsiktiga målet måste vara att föräldrarna skall kunna välja den tillsynsform de föredrar för sina barn. Även de som vill ha familjedaghem skall kunna få det. Men vi vet att allt fler vill ha plats på daghem, vilket jag tycker är bra. Att kommunerna bygger ut familjedaghemmen kan naturligtvis aldrig vara en ursäkt för dem att inte följa avtalet om 100 000 daghemsplatser. I det rådande krisläget måste man satsa på båda formerna och inte tala illa om familjedaghemmen.

Eva Hjelmström och jag börjar bli riktigt överens. Om debatten pågår ett tag till, kanske jag inte ens underförstått har sagt att barn är vildar som skall kontrolleras. Eva Hjelmström höll med om att det finns en massa detaljregler som man bör ta bort. Det är utmärkt. Hon sade också att hon inte vill gå så långt som till att man skall kasta ut barnen från de daghem där ytan är för liten. Bra!

Men det är väl ändå litet väl enkelt att säga att det inte finns någon motsättning mellan kvalitet och kvantitet. I ett gammalt bostadsområde, där man har svårt att få fram nya lokaler, finns naturligtvis en sådan motsättning. Om man kräver att antalet barn på vissa barnstugor skall minska kraftigt, blir det en del barn som inte får plats. Så länge vi har en kö blir denna kö då längre än om barnen tas in.

Det är klart att man inte kan se ensidigt på detta utan måste göra en avvägning. Jag kan inte svära på att jag tycker att man har gjort rätt i vartenda daghem i Stockholm. Om jag blir inbjuden kommer jag gärna och tittar. Men

*Om utbyggnaden
av barnomsorgen*

man skall inte överbetona lokalfrågorna; det går att ordna bra barnverksamhet även i lokaler som inte är så märkvärdiga. Andra faktorer är viktigare, även om det naturligtvis finns en gräns som man inte får överskrida.

Jag tycker också det är bra att Eva Hjelmström inte vill vifta bort diskussionen om att utnyttja resurserna. Man skall inte göra mätningar veckan efter jul, och det är klart att det kan finnas fel i undersökningarna. Men var och en av oss som har varit ute på daghem landet runt vet att det ligger en sanning i dessa påpekanden. Det är ofta bara ett fåtal barn på daghemmen – resurserna utnyttjas inte på ett bra sätt. Men jag sade redan från början att det är positivt att barnen inte är på daghemmet så lång tid. Det är bra att det är lugnt på morgonen och på kvällen. Vi skall inte ge föräldrarna dåligt samvete för att de ibland tar hem sina barn från daghemmet tidigt. Men vi skall ganska fördomsfritt fundera över om vi kan organisera arbetet så att man utnyttjar resurserna bättre utan att detta är till förfång för kvaliteten.

Vi kan alltså inte bara vifta bort kritiken för dåligt utnyttjande och säga att det är reaktionärt tal. Nej, det är ett problem som vi måste ta itu med praktiskt. Det går inte heller att bara måla upp Ulf Adelsohn på väggen och säga att detta kan vi inte ta på allvar. Det här är inte uttryck för något lönsamhetstänkande utan det är ett uttryck för att de begränsade resurser vi har måste utnyttjas av så många som möjligt, så att de med bevarad kvalitet kan få sin daghemsplats.

De flesta som jag har diskuterat daghemsfrågan med förut vet, att jag inte alls är nöjd med situationen. Däremot tycker jag att man måste ge våra kommunalpolitiker det erkännandet, att det under de senaste åren har varit en snabb utbyggnad. Skulle vi inte göra det förnekade vi ju faktum. Men det är allvarligt om man inte uppfyller avtalet, om man inte kommer att leva upp till det som riksdagen har beslutat.

Vi skall inte hålla på med någon sifferexercis. Vad jag vänder mig mot är att man i sin iver att slå larm ger fel tendens. Statsbidragsandelen har inte minskat. Vilket år man än börjar ifrån är det så, att av de totala kostnaderna för barnomsorgsverksamheten – daghem och fritidshem – har statens andel ökat och kommunernas minskat. Jag bortser då från föräldraavgifterna. Det visar de siffror jag har fått från riksdagens upplysningstjänst för perioden 1975–1979. Det är bra att staten tar på sig ett större ansvar. Jag hänger inte upp mig på enskilda siffror, men det är viktigt att klara ut i vilken riktning utvecklingen går.

Vi skall inte lämna kommunerna i sticket, men vi skall ge dem ett litet förtroende innan vi slår till med formella hårda regler. Den PM som nu har utarbetats innebär ett steg framåt för oss som vill ha höjd personaltäthet och lagom stora grupper. Jag tycker att man skall ge kommunerna en chans att anpassa sig till detta, om riksdagen nu vill ställa sig bakom dessa normer.

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Det finns kanske inte något skäl att förlänga denna debatt ytterligare. Därför vill jag bara göra några påpekanden.

Inga Lantz talade om hederligheten. Det är nog bra, men då förutsätter man

också att hon själv är hederlig. Jag sade exakt det som Inga Lantz själv påpekade, nämligen att statsbidraget är indexreglerat genom att det ökas med hänsyn till löneutvecklingen för anställda i offentlig tjänst. Det var exakt vad jag sade. Men Inga Lantz antydde att jag underlåtit att tala om att ökningen stod i relation just till löneutvecklingen. Att det dessutom finns andra kostnader som ökar är vi alla medvetna om. Men detta är fakta i målet.

Därutöver tycker jag att hederligheten också kräver att Inga Lantz konstaterar att jag inte gjort några bindande utfästelser i de avsnitt hon tog upp i slutet av sitt anförande. Men jag har heller inte avvisat de krav som Inga Lantz här har ställt. Vad jag har sagt är att vi studerar dessa problem ingående och mycket seriöst i barnens intresse och att vi sedermera skall återkomma med resultaten av våra överväganden. Då kräver hedern att meddebattören också erkänner att så är förhållandet.

Jag sade även, när jag diskuterade familjedaghemmen, att mina erfarenheter säger att ett familjedaghem av god kvalitet kan jämföras med ett daghem av god kvalitet. Det visar också undersökningar. Daghemsversamheten har i sig mycket positivt och värdefullt för barnen. Inte minst tycker jag att syskongrupper och andra nya grepp som man tar i daghemmen är ofantligt bra. Vi måste få tillbaka något av det som vi har förlorat i det moderna samhällets små syskonskaror, liksom det gäller att bättre förbereda barnen för skolan. Detta har betydelse för hela vuxenlivet.

Men det är här fråga om familjedaghem med väl utbildade dagbarnvårdare. Det är alltså i familjedaghemmet lika väl som i daghemmet ett yrkesarbete som man utövar. Vård av barn kan ju inte vara mindre värd i ett hem än i en offentlig lokal. Vård av barn är alltså ett arbete som är värt all uppskattning och skall ha allt stöd det kan få. Dagbarnvårdaren skall också ha rätt till utbildning. Då kan vi tala om kvalitet i båda avscendena. Det är detta som är själva förutsättningen. Härvidlag skiljer sig kanske min upplåtning och Eva Hjelmströms uppfattning om familjedaghemmens värde. Jag vill inte att det hon sade skall stå oemotsagt. Vi behöver alla typer av barnomsorg. Det skall inte i något fall bara vara en tillsyn – att man ser till att barnen inte slår sig fördärvade. Barnen skall få omsorg, oavsett var de har sin dagliga tillvaro.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag skall försöka fatta mig kort, för jag tror inte heller att debatten kan föra mycket längre.

Det har yttrats många vackra ord här i debatten av såväl Karin Söder som Gabriel Romanus. Men går vi bakom dessa vackra ord och ser till verkligheten, så finner vi att den inte är lika skön.

Gabriel Romanus talar om en krissituation. Vilka har försatt oss i denna krissituation? Vi har i dag omkring 750 000 barn i förskoleåldern och lika många barn i åldern 7–14 år. För dessa barn finns alltså 115 000 daghemspplatser och 35 000 fritidshemspplatser – nu skall jag inte fortsätta sifferexercisen. Vad gör alla andra barn? Vad gör alla andra föräldrar som förvärvsarbetar?

LO:s undersökning har visat att barn tvingas följa med sina mödrar som

jobbar på natten på sjukhus och sova där. Föräldrar tvingas arbeta i skift, föräldrar tvingas till de mest häpnadsväckande lösningar för att klara den här krissituationen som de på grund av regeringens försummelser har hamnat i.

Verkligheten på daghemmen är också en annan. Syskongrupper – ja, det låter naturligtvis väldigt bra, och vi är också positiva till syskongrupper. Men de förhindras ju genom att man skriver in för många barn på daghemmen, genom att lokalerna på grund av det stora barnantalet inte räcker till för en övergång till syskongrupper. Jag skulle kunna ta många konkreta exempel på sådana här hinder i det dagliga arbetet på daghemmen. Man kan inte plocka in ett sex eller sju månaders barn tillsammans med 14 eller 15 vilda sexåringar, när det dessutom inte finns skötmöjligheter, när det över huvud taget inte finns möjligheter att ta barnen till något annat rum än där de är hela dagarna. Detta är alltså något av den verkliga bilden – hur det ser ut.

Gabriel Romanus påstår fortfarande att det finns en motsättning mellan kvalitet och kvantitet. Jag förnekar detta. Sanningen är i stället att det är ni som skapar denna motsättning. Jag har jobbat i barnstugeaktioner, jag har varit med där både köföräldrar och föräldrar till barn som fått plats på dagis varit helt överens om att ingendera parten – allra minst barnen – tjänar på den överinskrivning som i dag faktiskt förekommer.

Sedan åter till diskussionen om frånvaron på dagis. Gabriel Romanus säger att det är ett reellt problem, som vi måste ta itu med på allvar. Hur då? vill jag fråga. Skall vi skriva in fler barn? Nu har äntligen på vissa daghem, kanske genom personalens fackliga kamp, kanske genom föräldrarnas aktiva medverkan, situationen något förbättrats. Då skall man uppenbarligen – för det är väl den enda möjliga utvägen enligt Gabriel Romanus – skriva in "upp över öronen" igen på dessa daghem.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Först en liten kommentar till Gabriel Romanus. Han säger att det har varit en väldigt snabb utbyggnad av barnomsorgen. I viss mån har han ju rätt, men i förhållande till behovet av utbyggnad har utbyggnaden varit uruselt låg. Den här diskussionen säger ingenting om att utbyggnaden kommer att öka. Eftersom regeringen är så njujg och så avigt inställd när det gäller att ställa upp för kommunerna med de resurser som behövs, betvivlar jag mycket starkt att det kommer att bli någon ändring i den dåliga barnomsorgsutbyggnaden.

Sedan till Karin Söder om bidragen. Nu finns det ju inte anordningsbidrag, utan man har ett enda bidrag. Det tycker vi från vänsterpartiet kommunisterna är dåligt, och vi har föreslagit att man återinför anordningsbidraget.

Det statsbidrag som finns är knutet till löneutvecklingen, men det tar inte hänsyn till produktionskostnadernas stegring, och den stegringen har som bekant varit oerhört stor. Byggkapitalet har hämningslöst fått sko sig på det förhållandet att man behöver bygga ut daghemmen. Byggkostnaden i dag för en daghemsplats är ungefär 45 000 kr.; den är högst 75 000 eller 80 000 kr., som Gabriel Romanus redovisade här för en stund sedan. Statsbidraget är

omkring 15 500 kr. Bruttokostnaden för ett daghem är 35 500 kr. Det är möjligt att jag har 1978 års siffror, och då skall de väl räknas upp något.

Detta vill jag ha sagt med tanke på att statsbidragen inte räcker, vilket också är vitsordat av kommunerna.

Till sist vill jag konstatera att i det här svaret, som har lämnats av Karin Söder, ser vi ingen ljus framtid för barnomsorgen. Man har sagt nej till kravet från vänsterpartiet kommunisterna, att alla barn skall ha rätt till daghemsp plats. Man vet inte ens hur fullföljandet av planen från 1976 kommer att klaras. Jag har inte fått något svar på frågan vilka målsättningarna skall vara för de kommande förhandlingarna med Kommunförbundet. Man vill inte öka statens stöd, och man är inte beredd att medverka till bindande normer. Jag har inte fått något som helst svar när det gäller den reservation som vi tillsammans var överens om 1976 om bindande normer för kvaliteten inom barnomsorgen. Man säger också nej till ett mycket aktuellt krav, nämligen behörighetskravet inom barnomsorgen.

Detta sammantaget gör att jag går härifrån mycket deprimerad inför barnomsorgens utveckling och framtid. Det som är sagt är väl sagt i den här debatten, men jag beklagar att man så totalt frånhänder sig ansvaret för denna mycket viktiga fråga.

GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag tror också att den här diskussionen bör lida mot sitt slut, och jag skall försöka medverka till det.

Vi är ju överens om att detta är ett område där det fattas väldigt mycket, och vi är överens om att det behöver göras mycket. Men det är inget skäl till att angripa dem som nu arbetar ute i kommunerna på att få fram fler daghem och som faktiskt hittills har hållit sig ganska nära den överenskomna planen. Det allvarliga är ju att de planer som avser de närmaste två åren framåt är otillräckliga.

Eva Hjelmström sade att man inte kan ordna syskongrupper, därför att man inte kan stoppa in ett sju månaders barn tillsammans med 14 eller 15 vilda sexåringar. Men det är ju inte någon syskongrupp – att ha 14 eller 15 vilda sexåringar och en sju månaders baby. Det är i varje fall inte vad jag menar med syskongrupp.

Man kan inte komma ifrån de målkonflikter som finns i verkligheten bara genom att säga att man vill ha allting. Om man har en kö, som man har t. ex. i Stockholm, och säger att man skall minska antalet barn på vissa barnstugor, betyder ju det att de som står i kön får vänta längre på att komma in, så länge man har en kö över huvud taget. Det är ju ett faktum.

Sedan är det klart att man inte får använda detta som ett skäl för att ta in så många barn att det blir en dålig verksamhet – det är jag också på det klara med. Frågan är bara: Måste vi absolut ha en tvingande lagstiftning om detta, eller kan man tänka sig att kommunerna kan få bedöma det själva?

När det gäller personal och storleken på grupperna tycker jag att man hittills har krävt för lite från staten. Jag menar att trycket från statens sida skulle föras över från lokalerna till personalfrågorna. Man skulle alltså öka trycket på

kommunerna beträffande personalfrågorna. Departementspromemorian är ett uttryck för detta. Då säger Inga Lantz: Ja, men vi hade ju en reservation för tre år sedan, där det stod att det skulle vara en författningsreglering, och promemorian föreslår bara att riksdagen skall uttala vissa rekommendationer. Ja, jag medger att det är en skillnad. Med hänsyn till det allmänna önskemål som finns om att inte ge kommunerna så mycket detaljerade regler tycker jag att man först skulle försöka med sådana här rekommendationer. De innebär för många kommuner att de tvingas till en standardhöjning, om de skall följa rekommendationerna. Jag tycker alltså att det vore värdefullt om man prövade detta. Om inte det räcker får man, som det står i promemorian, återigen ta upp tanken på en hårdare styrning. Men om man vill ge kommunalpolitikerna ett visst förtroende – och det finns ju, Inga Lantz, progressiva kommunalpolitiker – kan man ju börja med en rekommendation. Det är inte att lämna kommunerna i sticket.

Inga Lantz ansåg att den här debatten har visat att regeringen kommer att vara njuigg med resurser. Jag hoppas att debatten inte har visat det. Jag har inte uppfattat socialministerns besked på det sättet. Hon har inte avvisat tanken på att man kan ta upp en diskussion med Kommunförbundet efter de linjer som jag var inne på – ett ökat statsbidrag, kanske efter en annan modell, med procentbidrag, som finns med i promemorian, men under förutsättning att man får motprestationer från kommunerna i form av mera bindande utfästelser än nu, och naturligtvis även högre utbyggnadsmål. Hennes uttalande att man skall sätta sig ned och förutsättningslöst diskutera med kommunerna tolkade jag så, att det finns en sådan möjlighet. Jag hoppas att den också så småningom kommer att visa sig i den praktiska handläggningen.

Det är inte sant att ingenting sker på det här området. Även vi som tycker att läget är otillfredsställande måste erkänna att både kommuner och staten under senare år har gjort en hel del. Jag hoppas verkligen att det kommer att fortsätta.

Jag drar för min del den slutsatsen av den här debatten att regeringen är beredd att fortsätta med ett engagerat arbete för att få kommunerna att uppfylla avtalet. När man nu har fattat ett beslut om en femårsperiod, bör kommunerna få sin chans innan man ingriper med hårdare bestämmelser. Följer kommunerna inte beslutet, blir det dags att ta upp frågan om vilken metodik som skall användas i fortsättningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 6 Om bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft, m. m.

Nr 30

Fredagen den
16 november 1979

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara Gullan Lindblads (m) den 24 oktober anmälda interpellation, 1979/80:40, och anförde:

Herr talman! Gullan Lindblad har frågat mig vilka åtgärder jag har företagit eller avser att företa för att skapa bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft. Hon har också frågat om jag avser att föreslå ökad lärlingsutbildning i företagen och förbättra företagens villkor för sådan utbildning.

Att underlätta en anpassning mellan efterfrågan och utbud på arbetskraft har under lång tid varit sysselsättningspolitikens viktigaste mål. Den ekonomiska politik som har förts sedan 1976 har haft som ett centralt mål att trygga jobben. På skolans område har flera viktiga steg tagits för att underlätta övergången mellan skola och arbetsliv.

Arbetsförmedlingen har en nyckelroll när det gäller att få utbud och efterfrågan på arbetskraft att passa ihop. Förmedlingen har sedan 1976 tillförts ca 800 nya tjänster och omfattande ADB-utrustning som har gjort det möjligt att utveckla framför allt det individuellt inriktade förmedlingsarbetet. Det pågår också fortlöpande ansträngningar att förbättra arbetsformerna vid platsförmedlingen. Sedan 1977 pågår försök med fasta arbetsformer som skall ge alla en individuellt anpassad service.

Som jag har sagt i bl. a. den senaste budgetpropositionen, måste arbetsmarknadspolitikens tyngdpunkt nu ännu mer än tidigare ligga på de individuellt inriktade ansträngningarna att åstadkomma en anpassning mellan utbud och efterfrågan. Det är många och ofta oförenliga krav som ställs. Personalanställare har ofta krav på de sökandes utbildning, yrkeserfarenhet, ålder, kön osv., och de sökande har krav på arbetsförhållanden, arbetstider och arbetets belägenhet. Förmedlingen måste diskutera de här kraven med vederbörande och ge den upplysning som behövs för att var och en skall kunna göra en realistisk bedömning av olika handlingsmöjligheter.

Av de lediga platser som nu finns anmälda till förmedlingen gäller de flesta personer med yrkesutbildning. På något sätt måste efterfrågan anpassas efter vilka arbetssökande som faktiskt finns. De arbetssökande måste också anpassa sina krav på arbetena. När vi nu har en konjunkturuppgång och antalet obesatta platser ökar, måste vi finna vägar för att bereda plats i arbetslivet också för ungdomar utan utbildning. Vi måste snabbt få mycket bättre kontakter mellan skola och arbetsliv.

Arbetsmarknadsparterna har nyligen yttrat sig över det förslag till gymnasial företagsutbildning som den dåvarande regeringen presenterade i augusti. Regeringen kommer inom kort att ta ny kontakt med parterna för fortsatta överläggningar. Min ambition är att regeringen skall kunna förelägga riksdagen ett ställningstagande under detta budgetår.

När det gäller lärlingsutbildningen, som Gullan Lindblad tar upp i

*Om bättre balans
mellan tillgång
och efterfrågan
på arbetskraft,
m. m.*

*Om bättre balans
mellan tillgång
och efterfrågan
på arbetskraft,
m. m.*

interpellationen, så finns ett riksdagsbeslut från i våras om att den skall inordnas i den reguljära skolplaneringen. Lärlingsutbildningen spelar i vissa branscher en viktig roll för upplärning av ungdomar. Men den har också kritiserats, bl. a. för att ge alltför litet av teoretiska kunskaper. Förslaget till gymnasial företagsutbildning innebär en något annorlunda uppläggning. Skolan skall medverka i större utsträckning, och man bör när det är möjligt utnyttja flera olika företags utbildningsresurser.

Jag anser det självklart att en utvidgad företagsutbildning måste förenas med väsentligt större krav på utbildningens innehåll. – Det är viktigt att så många som möjligt går igenom en gymnasial utbildning som håller måttet i fråga om både teori och praktik.

GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret, som innehåller en ganska god redogörelse för arbetsmarknadspolitik i allmänhet men tyvärr alltför litet om den fråga som jag har intresserat mig speciellt för, nämligen lärlingsutbildning inom företagen, för att jag skall vara nöjd.

I måndags gjorde mina riksdagskolleger på Värmlandsbänken en ”imponerande värmländsk uppmarsch”, för att citera industriminister Åsling. Han uppmanade oss värmlänningar att ta till vara allt positivt engagemang, alla möjligheter som ändå finns inom det värmländska näringslivet och hos värmlänningarna själva. Denna fråga ger ett sådant tillfälle. Jag hade självfallet hoppats att få veta litet mer om hur vi skall använda oss av just den här speciella situationen.

Det är nämligen så att det i det hårt drabbade Värmland inom vissa sektorer, framför allt inom verkstadsindustrin, finns ganska gott om arbetstillfällen. Men där finns det inga arbetssökande. Inom andra områden råder det som bekant stor arbetslöshet. I en av Värmlandstidningarna kunde man i slutet av oktober läsa: ”Mitt i krisens Värmland” – ”Företag söker med ljus och lykta efter folk.” Vidare: ”Värmland behöver ett hundratal nya svetsare.” Förteelsen är förvisso inte något slags Värmlandsfenomen, men det faller sig naturligt för mig att utgå från mitt läns speciella situation.

Vid ett besök helt nyligen i en helt annan del av landet nåddes jag av en annan tidningsrubrik: ”Var finns de arbetslösa? Företag annonserade, men ingen hörde av sig.”

Som ledamot av distriktsarbetsnämnden för Karlstadsregionen har jag vid varje sammanträde det senaste året varit med och diskuterat just den bristande balansen mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft. I några fall har vi förordat s. k. bristyrkesutbildning, framför allt inom vårdområdet.

När det har gällt den verkstadsmekaniska sidan har vi kunnat konstatera att det efter tre månader ofta har funnits kvar en tredjedel av de utannonserade platserna. Man har alltså inte fått någon sökande. Vi vet av erfarenhet också att varken utbildning eller arbete inom denna sektor är populärt. I vissa regioner är det bara en elev av tio som söker verkstadsmekanisk utbildning i första hand. Man kan då tänka sig hur god motivationen för utbildning inom denna sektor egentligen är när man kanske kommer in som tredjehandssö-

kande på ett område som man egentligen inte är speciellt intresserad av. Det lär enligt tillgänglig statistik för läsåret 1978/79 finnas ca 600 obesatta elevplatser på gymnasieskolans verkstadsmekaniska linjer i Sverige. Stora, välutrustade och ändamålsenliga lokaler står tomma. Och lika tomma står arbetsplatserna.

I vad gäller arbetsmarknadsutbildningen är det lika dåligt med intresset för de verkstadsmekaniska linjerna. Ca 1 500 obesatta utbildningsplatser lär det enligt den senaste statistiken från arbetsmarknadsverket finnas inom AMU-utbildningen. I Värmland har vi en ca 40-procentig beläggning vid vårt AMU-center. Och detta är en ganska dyr form av utbildning.

Naturligtvis går det att göra något åt den bristande balansen på arbetsmarknaden. Vi har i den frågan fått en del svar från arbetsmarknadsministern, även om de är ganska allmänt hållna. Det gäller bl. a. att öka intresset för verkstadsteknisk utbildning. Här finns en tillgång: våra industrier och företagare vill ställa upp, bl. a. genom lärlingsutbildning inom företagen. De tror att det skall kunna bli en bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft om ungdomar får direkt utbildning inom företagen. Särskilt inom den mindre och medelstora företagsamheten torde det finnas goda chanser att fler, framför allt ungdomar, skulle kunna få jobb på detta sätt.

Vi har de allra bästa erfarenheter av de s. k. enskilda beredskapsarbetena. Uppemot 60 % av de ungdomar som fått beredskapsarbete inom företagen har sedan fått stadigvarande arbete, antingen inom samma företag eller i något annat. Den här positiva erfarenheten borde verkligen vara någonting att ta vara på.

Nu säger företagen, facket och arbetsförmedlarna – åtminstone hemma i Värmland – att vi måste ta till vara detta positiva engagemang från företagens sida och öka lärlingsutbildningen inom företagen. Men då borde statsmakterna gå in och betala utbildningen i nivå med vad en gymnasieplats kostar. Det kommer ändå att vara väl använda pengar, eftersom dessa ungdomar kan räkna med att ha ett arbete direkt efter avslutad utbildning. En arbetsförmedlare sade till mig i veckan att han trodde att han genom diskussion med företagen också skulle kunna slussa in handikappade på detta sätt.

Arbetstagare och arbetsgivare får på detta sätt möjlighet att lära känna varandra från början. Det har visat sig vara mycket positivt hittills, och vi har all anledning att bygga vidare på dessa positiva erfarenheter.

”Förslag till gymnasial företagsutbildning föreläggs riksdagen”, står det i regeringsförklaringen. Och enligt arbetsmarknadsministerns svar hyser han tydligen hopp om att kunna lägga fram ett förslag i denna fråga redan i år, om jag har förstått rätt. Frågan har varje år varit föremål för såväl enskilda motioner som partimotioner från moderat håll, och jag har sett en sådan lösning som någonting mycket positivt och väntat mig mycket av detta. Men i det svar jag har fått på min interpellation går arbetsmarknadsministern tyvärr mycket snabbt förbi den viktiga frågan om lärlingsutbildningen och hänvisar till ett riksdagsbeslut i våras. Som mest får jag reda på att man har yttrat viss kritik mot lärlingsutbildningen, därför att den ger för litet teoretiska kunskaper. Men jag hoppas att arbetsmarknadsministerns intresse för denna

*Om bättre balans
mellan tillgång
och efterfrågan
på arbetskraft,
m. m.*

fråga är betydligt större i verkligheten än vad man kan utläsa av detta svar.

Herr talman! Jag ber att få ställa tre frågor i anledning av svaret.

För det första: Jag vill be arbetsmarknadsministern att tala om för mig vad detta riksdagsbeslut i verkligheten har betytt. Har man kunnat utläsa några effekter hittills?

För det andra: Vad har arbetsmarknadens parter sagt i sina remissvar över förra regeringens förslag till gymnasial företagsutbildning? Här kräver jag naturligtvis inte någon detaljredogörelse, men jag vill veta om uppfattningen i stort är positiv.

För det tredje: Om vi nu går in för en medveten satsning på företagsutbildning och på ett naturligt sätt försöker slussa in ungdomarna i arbetslivet, är det då inte skäl att skärpa kraven för beredskapsarbeten till friska ungdomar och prioritera de jobben till arbetshandikappade?

LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag vill gärna ta fasta på den sista passusen i arbetsmarknadsministerns svar: "Det är viktigt att så många som möjligt går igenom en gymnasial utbildning som håller måttet i fråga om både teori och praktik." Bättre kan man inte gärna beskriva centerns uppfattning om en bra gymnasieskola – en skola med varvad utbildning.

Vi vet att det är svårt för ungdomar utan utbildning att få fotfäste i arbetslivet, men det kan vara nog så svårt även för dem som har utbildning. Skälen känner vi också till: de saknar arbetslivserfarenhet. Därför är det viktigt att vi formar en gymnasieskola som innehåller tillräckliga inslag av praktiska erfarenheter. Därför är de former för detta som arbetsmarknadsministern pekar på nog så viktiga.

Det är bra om vi får en företagsutbildning, och det är bra om vi får en utvidgad lärlingsutbildning. Men jag antar att också arbetsmarknadsministern är medveten om de många svårigheter som möter kommunerna och deras skolstyrelser redan i dag dels i form av olika uppfattningar hos arbetsmarknadens parter om anställningsformer, anställningstrygghet, osv., dels i form av den stora och svårgenomträngliga flora av olika bidrags-, ersättnings- och löneformer som möter dagens ungdomar och utbildningsanordnare. Det vore välgörande, om vi i stället för nya regler fick en upprensning och samordning av de gamla till stånd, så att ungdomarna kunde välja utbildningsvägar med likartade ekonomiska villkor och förutsättningar. Jag hoppas att arbetsmarknadsministern vill medverka till detta.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Larz Johansson ville stryka under kvalitetskravet i samband med lärlingsutbildningen, och jag är helt överens med honom om att detta är mycket viktigt. Låt mig i det sammanhanget säga att det är ett viktigt krav också i det förslag till gymnasial företagsutbildning som den tidigare folkpartiregeringen har arbetat fram att skolstyrelsen skall vara huvudman och ha tillsynsansvaret. Jag delar helt uppfattningen att kvaliteten måste

---

*Om bättre balans
mellan tillgång
och efterfrågan
på arbetskraft,
m. m.*

upprätthållas i en sådan här ny utbildningsform.

Jag är också överens med Larz Johansson om att brokigheten i det studiesociala stödet utgör ett stort problem. Men, herr talman, jag vill betona att det inte är något löst problem. Åtgärder för att snabbt komma till rätta med det skulle bli mycket resurskrävande, och med tanke på det samhälls-ekonomiska läge som vi befinner oss i tror jag inte att det utredningsarbete som pågår kommer att resultera i förslag om att vi skall göra några snabba förändringar på det här fältet. Jag beklagar detta, men jag tror att vi måste se sanningen i vitögat i det här avseendet. Vi skall givetvis försöka vidta åtgärder i rätt riktning för att korrigera de värsta skevheter, men att inom en mycket kort tidrymd få systemet helt tillfredsställande tror jag tyvärr är svårt.

Jag vill sedan göra några kommentarer till Gullan Lindblad.

Gullan Lindblad sade att jag i mitt svar hade behandlat arbetsmarknadspolitiken i stort och att hon i och för sig var tillfreds med detta, men att jag borde ha varit mera konkret när det gäller den speciella fråga som hon intresserat sig för, nämligen frågan om lärlingsutbildningen. Frågan som sådan ligger under utbildningsdepartementet, och det är således Britt Mogård som ansvarar för den, men jag vill ändå peka på att man under senare år har ökat bidragets storlek i ett par omgångar och att även kvantiteten har ökat. För första gången på lång tid har det alltså skett förbättringar i fråga om lärlingsutbildningen, och förbättringarna har som sagt skett i både kvantitativt och ekonomiskt avseende.

För egen del har jag emellertid känt att detta inte varit tillräckligt, och det är en av många anledningar till att vi nu har lagt fram det här förslaget om gymnasial företagsutbildning, vilket innebär att man får en bättre resurs till de hantverkare, industrier och företag över huvud taget som ställer upp på utbildning i samhällets tjänst.

När det gäller Gullan Lindblads fråga, om man ekonomiskt skulle kunna lägga sig i nivå med vad en gymnasieplats kostar, vill jag säga att man i den departementspromemoria som utbildningsdepartementet har utarbetat och som varit på remiss till parterna förvisso endast behandlar den frågan genom att lämna ett räkneexempel, men i det räkneexemplet lägger vi oss ungefär på den nivån. Jag har förhoppningen att vi skall kunna leva upp till det, och därmed får man en klar resursförstärkning för utbildningen i den här formen.

Det andra problemet som Gullan Lindblad tog upp – matchningen av lediga jobb, så att de som söker dem hittar dem någorlunda lätt – är förvisso mycket svårt. Jag möter problemet dagligdags vid resor i län och kommuner. I och för sig är det mycket glädjande att konjunkturen på arbetsmarknaden har förbättrats, så att vi har större tillgång på lediga jobb. En konsekvens härav har ju blivit att arbetslösheten har sjunkit, så att den beträffande ungdomarna, för vilka det är särskilt känsligt, är nere i 33 000 för hela landet.

Men när man ser på utbudet av lediga jobb och jämför det med de sökandes krav, finner man att det, som jag sade i svaret på interpellationen, är många kantigheter. Det stämmer inte riktigt. Det går inte så lätt för förmedlaren att lämna en adresslapp och säga till den ungdom som söker arbete: Där har du

*Om bättre balans
mellan tillgång
och efterfrågan
på arbetskraft,
m. m.*

precis vad du vill ha. Enligt de undersökningar som har gjorts – jag kan framför allt hänvisa till en som avser Stockholmsområdet – är det så, att de flesta av de här lediga jobben inte passar de ungdomar som vi ofta i de här debatterna har värnat om. Det kan vara skiftjobb, och det kan vara så, att man kräver utbildning eller erfarenhet. Men här gäller det då ungdom under 20 år som inte kan ställa upp på de villkoren. Här finns det f. ö. ytterligare ett motiv för den gymnasiala företagsutbildningen att ge just ungdomar en chans på ett sådant sätt att de finner det motiverat att gå in i en gymnasial utbildning. Man måste göra utbildningen så praktiskt inriktad att den både motiverar ungdomen att gå dit och skaffa sig den här utbildningen och också skaffa sig den erfarenhet som arbetsgivarsidan kräver.

Det finns många motiv för det här förslaget, och jag vill gärna uttala den förhoppningen att vi under det här riksmötet skall kunna komma fram till ett konstruktivt förslag. Jag skulle vilja korrigera på den här punkten, eftersom jag inte tror att vi klarar det under det här året. Det är ju bara drygt en månad kvar.

Gullan Lindblad frågade hur parterna har sett på förslaget. Jag skall inte gå igenom remissvaren, det har ju inte heller krävts, men allmänt kan jag säga att det finns ett mycket klart dokumenterat intresse för en utbildning av det här slaget. Man pekar dock på en rad svårigheter, och dessa måste vi nu sätta oss ned och diskutera igenom ordentligt. Jag bedömer det emellertid som helt möjligt att komma fram till något som passar både de arbets sökande och dem som söker arbetskraft.

Herr talman! Jag skulle också gärna vilja hålla med Gullan Lindblad på en annan punkt. Hon sade att det är svårt att motivera arbets sökande att ta industrijobb och att många verkstadsföretag inte kan få den arbetskraft som de vill ha. Vi hörde att detta kan inträffa även i ett sådant län som Värmlands län som ju i övrigt har en ganska ansträngd arbetsmarknad. Då finner vi ytterligare ett motiv till att försöka få till stånd en gymnasial företagsutbildning. Det är nu så att industrijobben i dag är impopulära. Jag har tidigare i flera anföranden framhållit att parterna bör känna ett gemensamt ansvar – arbetsgivarsidan såväl som löntagarsidan, AMS och arbetsmarknadsdepartementet och andra som har intresse för dessa frågor – att verkligen gå in och motivera industrijobben mera och förklara deras självklara roll i det svenska näringslivet. En av grundförutsättningarna för att vi verkligen skall kunna upprätthålla vår svenska ekonomi på det sätt vi alla hoppas är ju att industrin fungerar. Det har man också tagit fasta på. Det har gjorts en hel del informationsmaterial – propagandamaterial kanske man rent av kan kalla det – från facket och arbetsgivarsidan, som skall belysa de villkor som gäller för industrijobben. Min förhoppning är att vi skall kunna få en bättre rekrytering till stånd, så att inte den bild som Gullan Lindblad tecknade från en del av våra AMU-centrer, med lediga utbildningsplatser, skall vara riktig även i fortsättningen utan att platserna verkligen tas till vara, eftersom det är viktigt att ge arbetslös ungdom och andra arbetslösa människor utbildning till de här jobben. Man bör då rikta in sig på de sektorer i näringslivet där det finns lediga jobb – och det finns det ju inom den här sektorn.

---

*Om bättre balans
mellan tillgång
och efterfrågan
på arbetskraft,
m. m.*

Herr talman! Jag vill också gärna säga att de erfarenheter vi har av de enskilda beredskapsjobben ger ett gott belägg för att vi skall gå vidare på den här vägen – att varva praktik och teori på ett sådant sätt att det är riktigt sett från både ungdomarnas och näringslivets synpunkt.

GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag ber särskilt att få tacka arbetsmarknadsministern för hans kompletterande svar. Det var betydligt mer positivt än det jag kunde utläsa av det skrivna svaret, som jag fått ta del av tidigare. Jag kan hålla med om vad Larz Johansson sade om exempelvis utbildningskravet, nämligen att vi naturligtvis måste ställa krav på att det finns en viss teoretisk utbildning även inom lärlingsutbildningen. Sedan kan man också ställa frågan om det är teoretiska studier som många av dessa ungdomar i första hand är intresserade av. Det finns nog skäl att diskutera de här frågorna på djupet, så att man når de allra bästa resultaten.

Jag fick inget svar vad gällde effekterna av de politiska beslut som togs i våras. Jag har själv läst mig till i handlingarna att det skall utgå bidrag på upp till 29 800 kr. för en sådan här lärlingsplats. Tyvärr har detta visat sig inte fungera särskilt väl i praktiken. Det har blivit så att kommunerna har kunnat köpa de här platserna i företagen endast när platserna inom den vanliga gymnasiala utbildningen har varit fullbelagda.

Det sägs alltså att reformen är av noll och intet värde. Dess värre, herr talman, har det också talats om att människor uppfattat den som något slags valflask utan betydelse. Jag vill inte tro det, men jag vill ändå förvissa mig om att kammaren verkligen har menat allvar när den tog detta beslut. Jag tyckte mig också förstå av arbetsmarknadsministerns uttalande att det vi bör sträva efter är att i princip ge ersättning för vad en utbildningsplats kostar.

Jag vill också fråga om arbetsmarknadsministern är villig att aktivt verka för att vi får en ytterligare förbättring till stånd. Om beslutet är felaktigt bör det ändras. Om skrivningarna är luddiga är också det skäl till en ändring, menar jag.

Jag fick heller inte något direkt besked när det gäller beredskapsarbetena. På den punkten har arbetsmarknadsministern åtminstone i pressen uttalat sig i den riktningen – om jag har fattat det rätt – att i och med att vi satsar mer på gymnasial utbildning i företagen skulle vi i första hand prioritera just beredskapsarbetsplatserna till handikappade ungdomar. Jag tycker att det är viktigt att också få den frågan belyst i det här sammanhanget.

LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag menar att vi måste försöka åstadkomma förändringar inom de ekonomiska ramar som står oss till buds i dag. Det finns många problem som är angelägna inom utbildningsväsendet, och det här är ett. Jag vill ge ett exempel på hur förhållandena kan vara.

Vi tänker oss en elev som går andra året på social linje och tillbringar hela sin tid i skolan eller en elev som går andra året på distributions- och kontorslinje och tillbringar halva sin tid ute i arbetslivet samt en elev som går

*Om bättre balans
mellan tillgång
och efterfrågan
på arbetskraft,
m. m.*

andra året på fordonsmekanisk linje i form av inbyggd utbildning ute på en verkstad. De båda första eleverna har på sin höjd förlängt barnbidrag, medan den sistnämnde har avtalsenlig lön på kanske 20–22 kr. i timmen och garanterad anställning efter avslutad utbildning. Det är sådana olikheter som vi måste försöka rätta till.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Gullan Lindblad ställde en fråga om riksdagsbeslutet att lärlingsutbildningen skall inordnas i den reguljära skolplaneringen, som det står i interpellationssvaret. Det förslag som vi nu arbetar med tar sikte just på det, så jag tror att mitt första svar egentligen i hög grad täckte Gullan Lindblads fråga i det avseendet.

Jag förstår att det kan vara frestande att diskutera detaljer i fråga om hur den här företagsutbildningen skall utformas, men det tror jag, herr talman, att vi får vänta med tills vi är klara med förslaget. Jag har ändå gett en del motiveringar till att den här utbildningen är viktig att få fram och även antytt en del om hur den skall se ut.

När det gäller beredskapsarbetena sade jag redan tidigare att de har gett oss många värdefulla erfarenheter i fråga om hur man skall kunna ordna den här viktiga språngbrädan från skolsamhället ut på arbetsmarknaden. Nu undrar Gullan Lindblad om man inte skall kunna utnyttja den mer för de handikappade. Ja, de handikappade är ju en särskilt utsatt grupp på arbetsmarknaden och det kräver egentligen en debatt för sig, och vi har haft många sådana också här i kammaren. Men visst används beredskapsjobben för handikappade. Detta får dock inte innebära att man skall mera definitivt föra bort beredskapsjobben som arbetspolitiskt instrument för de arbetslösa i allmänhet. Jag är övertygad om att med de många förändringar som vi kommer att få på arbetsmarknaden är det nödvändigt att också behålla beredskapsjobben som en möjlighet för förmedlarna att utnyttja. Men i den konjunktursituation som vi just nu befinner oss i arbetar förmedlarna med det klara direktivet att de i första hand skall ordna med placering på den ordinarie arbetsmarknaden när det gäller ungdomar inom gymnasieskolans ram. Är det sedan så, att man under de svåra vintermånaderna tvingas till att också hjälpa ungdomar till en bra sysselsättning, så är beredskapsjobben alltför en viktig resurs, och den skall vi nog inte avhända oss, även om den är viktig och användbar för handikappade också.

GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag tycker mig finna att arbetsmarknadsministern och jag till sist är ganska överens, och det är även Larz Johansson och jag. Han berörde de ekonomiska villkoren för de studerande, och det är mycket viktigt att vi ser över dem, så att alla de här bidragen inte blir en flora utan att vi får större likformighet och större rättvisa mellan olika kategorier studerande. Men den här rättvisan bör också gälla de företag som ställer upp med utbildning. Det är ju nästan den billigaste form av utbildning som vi har. I jämförelse med t. ex. arbetsmarknadsutbildningen är väl proportionen ca 38 000 kontra 58 000 – jag

---

*Om bättre balans
mellan tillgång
och efterfrågan
på arbetskraft,
m. m.*

skall inte ge några exakta siffror. Men här finns alltså möjligheter att till en relativt låg kostnad få en fullvärdig utbildning, och nu är ju allas vår strävan att vi skall försöka nå dithän, om jag har förstått det rätt.

När det gäller beredskapsarbetena fick jag, bl. a. av en artikel i en av huvudstadstidningarna, den uppfattningen att de skulle tas bort för ungdomar i allmänhet och att de skulle gå till handikappade i stället. – Detta kanske var att något hårdra det hela. Jag vill gärna deklarerat att jag tror att vi behöver en del beredskapsarbeten för ungdomar även i fortsättningen. Såsom mycket aktivt arbetande i en kommun under ett antal år vet jag hur mycket dessa arbeten betyder för att vi skall kunna ge våra ungdomar jobb. Men jag tror att inriktningen bör vara den att vi i första hand ger dem lärlingsutbildning inom företag och att vi, om vi inte klarar av det den vägen, har den andra möjligheten som ett komplement.

Naturligtvis är samordningen med skolan mycket viktig, såväl på riksplanet som regionalt och lokalt. På riksplanet förmodar jag att det finns goda kontakter mellan statsråden och de olika departementen, men jag hoppas också att arbetsmarknadsministern bl. a. har tagit initiativ till förbättrade kontakter i de här frågorna regionalt, t. ex. med länskolnämnderna, och rent lokalt med skolstyrelser och arbetsförmedlingar. Detta är verkligen ett område där myndigheterna bör räcka varandra handen, som det hette i den gamla grundlagen, om vi skall nå ett för alla bra resultat.

Just i fråga om samordningen mellan de olika bidragsformerna – jag måste gå tillbaka till den – kan det inte vara rimligt att man f. n. får bara 93 öre för elev i lärlingsutbildning i företagen medan man i beredskapsarbeten får 75 % av lönen för de unga. Det är alltså väldigt mycket kvar att göra på det här området.

Jag är tacksam för att arbetsmarknadsministern säger att den här frågan är mycket aktuell just nu, och jag lovar att med stort intresse ta del av den fortsatta debatten.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag skulle vilja göra ett enda tillägg. Det gäller frågan om volymen av beredskapsjobb.

Jag sade här tidigare att vi nu arbetar enligt direktiven att först placera de arbetssökande på den ordinarie arbetsmarknaden och i utbildning när det är aktuellt.

Den gymnasiala företagsutbildningen, som den här debatten har rört sig mycket omkring, ger, menar jag, nya möjligheter att utnyttja gymnasieutbildningen mer än vad vi har gjort hittills. Därmed bör vi också kunna ha en lägre volym av beredskapsjobb. Avsikten är att med ungefär samma penningssumma nå ett mycket bättre resultat. Det är ett av huvudmålen i den proposition som vi nu håller på att arbeta med, och jag hoppas att det målet skall kunna nås.

GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Får jag helt kort ställa en fråga till arbetsmarknadsministern

Fredagen den
16 november 1979

*Om åtgärder för
att öka deltagandet
i kyrkovalen*

om informationen till de unga just i de verkstadsmekaniska utbildningarna. Där har nu arbetsmarknadens parter, i det här fallet framför allt Svenska metallarbetareförbundet och Sveriges Verkstadsförening, gått ut med en kampanj där man frågar: Var finns jobben inom tio år? Man uppmanar ungdomarna att verkligen tänka över denna fråga. Är arbetsmarknadsministern också villig att medverka till att samhället aktivt informerar dem om betydelsen av de tekniska arbetena i framtiden? Det torde för vår framtida försörjning och vår framtida arbetsmarknad vara fundamentalt att vi utbildar människor som kan arbeta på det här fältet.

Jag vill bara ha ett förtydligande även på det området, och sedan skall jag sluta med att säga ett varmt: Lycka till med det här!

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag menar, som jag sade förut, att det är en gemensam angelägenhet att se till att viktiga delar av svenskt näringsliv får den arbetskraft som behövs. Verkstadsindustrin är en av våra allra viktigaste industrier. Därför är det mycket viktigt att vi klarar rekryteringen till svensk industri.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 7 Om åtgärder för att öka deltagandet i kyrkovalen

Kommunministern KARL BOO erhöll ordet för att besvara *Göthe Knutsons*(m) den 25 oktober anmälda interpellation, 1979/80:42, och anförde:

Herr talman! Göthe Knutson har bett mig redogöra för min syn på orsakerna till det låga valdeltagandet i kyrkovalen. Han har vidare frågat mig om jag har för avsikt att vidta åtgärder i syfte att öka medborgarnas intresse för de kyrkliga valen och därmed uppnå ett betydligt ökat valdeltagande.

Enligt nuvarande regler i vallagen (1972:620) är valdagen gemensam för riksdags- och kommunalval. Regeringsformen föreskriver att ordinarie val till riksdagen skall förrättas vart tredje år. Valdag är tredje söndagen i september.

Enligt lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval är tredje söndagen i oktober valdag. Kyrkofullmäktige väljs numera också för tre år. Sedan år 1942 har val till kyrkofullmäktige ägt rum samma år som övriga kommunala val. Denna ordning bekräftades i samband med den partiella författningsreformen år 1968, vid övergången till treåriga mandatperioder år 1970 och vid antagande av lagen om kyrkofullmäktigval.

Intresset för kyrkofullmäktigvalen har alltid varit avsevärt mindre än för övriga kommunalval. Valdeltagandet i kyrkofullmäktigvalen har aldrig uppgått till mer än drygt 20 %. Vid 1973 och 1976 års val till kyrkofullmäktige röstade endast ca 15 % av de röstberättigade. Vid årets val lär valdeltagandet ha varit ungefär detsamma.

Jag delar den oro som många särskilt av hänsyn till den kyrkokommunala

---

*Om åtgärder för
att öka deltagandet
i kyrkovalen*

demokratin hyser för det svaga väljarintresset för kyrkofullmäktigvalen. En rad kyrkliga angelägenheter har en sådan samhällelig betydelse att det är viktigt att medborgarna deltar även i dessa val. Det ringa valdeltagandet har flera olika orsaker. Liksom riksdags- och kommunalvalen bygger de kyrkliga valen på de politiska partiernas medverkan och engagemang, men det finns också utrymme för andra grupper att delta i dessa val. Partiernas aktivitet och därmed konkurrensen mellan partierna har inte samma styrka i valen till kyrkofullmäktige som i de övriga allmänna valen. I valen till kyrkofullmäktige är det inte ovanligt att samlingslistor förekommer. Som Göthe Knutson pekar på är detta en starkt bidragande orsak till det låga valdeltagandet. Detta bestyrks också av en undersökning av 1973 års kyrkofullmäktigval. Enligt min mening skulle säkerligen ett större intresse visas valen, om de olika partier som deltar i valen gick fram med egna listor och om varje parti redovisade sitt kyrkopolitiska program. Det måste vara av största värde att väljarna vet vilken uppfattning i viktiga frågor som de olika kandidaterna representerar.

En ytterligare orsak till det låga valdeltagandet är sannolikt att de kyrkliga valen hålls endast en månad efter valen till riksdagen, landstingen och kommunfullmäktige och därför kommer i skuggan av dessa val. På liknande sätt kan den gemensamma valdagen tänkas bidra till att de kommunalpolitiska frågorna trängs undan i valdebatten till förmån för de rikspolitiska frågorna.

Under de senaste åren har den gemensamma valdagen och de treåriga mandatperioderna kommit att diskuteras alltmer. Kommunaldemokratiska kommittén (Kn 1977:07) har till uppgift att undersöka vilka återverkningar som den gemensamma valdagen och den treåriga mandatperioden har på den kommunala demokratin och att överväga tänkbara lösningar. Det ingår dock inte i kommitténs uppdrag att lägga fram förslag till en ändrad ordning. Det pågående riksmötet har att behandla några motioner med yrkanden om översyn av den nuvarande ordningen med gemensam valdag och treåriga mandatperioder. Enligt den nyligen avgivna regeringsförklaringen avser regeringen att så snart som möjligt ta upp överläggningar med riksdagspartierna om en översyn av vissa grundlagsfrågor.

Frågan om en ändrad ordning för de kyrkliga valen hänger givetvis också samman med diskussionerna om en framtida kyrkoreform. I betänkandet (SOU 1978:1) Stat-Kyrka, ändrade relationer mellan staten och svenska kyrkan, diskuterar de kyrkliga företrädarna det kyrkliga valsystemet och skisserar utformningen av ett sådant system med en "kyrkans valdag", som omfattar samtidiga val till församlingarnas fullmäktige, stiftsting och kyrkomöte. I 1979 års kyrkomötes utredningsnämnds preliminära betänkande behandlas frågan om de kyrkliga valen relativt ingående. Utredningsnämnden föreslår ett fortsatt utredningsarbete som skall belysa de tekniska och praktiska problem som följer med en reform av de kyrkliga valen. En sådan reform bör enligt utredningsnämnden ha den inriktningen att valen församman till en gemensam valdag. En sådan åtgärd skulle åtskilligt stimulera intresset för de kyrkliga valen, uttalar utredningsnämnden. Den föreslår att

Fredagen den
16 november 1979

*Om åtgärder för
att öka deltagandet
i kyrkovalen*

valdagen förläggs till en tidpunkt, förslagsvis tredje söndagen i september, året närmast före valen till riksdagen m. m.

Den nyligen tillsatta kommittén (Kn 1979:06) med uppdrag att utreda frågor om kyrkomötets ställning, befogenheter och sammansättning m. m. har till uppgift att överväga bl. a. det förslag som utredningsnämnden numera har lagt fram.

Enligt min mening är det angeläget att överväga åtgärder som kan öka intresset för de kyrkliga valen. Från demokratiska utgångspunkter är ett ökat valdeltagande eftersträvansvärt, och bl. a. mot bakgrund av att kyrkofullmäktige indirekt väljer representanter till kyrkomötet är det angeläget att väljarnas intresse för kyrkopolitiska frågor stärks. En möjlighet – som Göthe Knutson tar upp i sin interpellation – är att flytta valdagen. Det är enligt min mening naturligt att ta upp frågan om kyrkofullmäktigvalen i samband med de överläggningar i konstitutionella frågor som avses äga rum så snart som möjligt. Om man i framtiden överger den gemensamma valdagen och ändrar den treåriga mandatperioden, kan detta få konsekvenser även för kyrkofullmäktigvalens del. En tänkbar lösning i ett sådant läge kan vara att föra samman kommunalvalen och de kyrkliga valen till en valdag. Jag förutsätter att frågor om de kyrkliga valen kommer att övervägas under det fortsatta arbetet med de konstitutionella frågorna.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Det är ett utförligt och intressant svar som kommunminister Karl Boo ger på min interpellation om de kyrkliga valen. Han delar min oro över konsekvenserna av det låga deltagandet i de kyrkliga valen. Kommunministern instämmer helt i mina farhågor och synpunkter. Jag uppfattar alltså kommunministerns svar som positivt ur dessa synvinklar. Han är uppenbart intresserad av att förändringar i syfte att öka intresset för de kyrkliga valen sker.

Det är således, herr talman, inte bara av artighet som jag säger tack för kommunministerns svar på min interpellation. Mitt tack är uppriktigt. Frågan är då om vi kan räkna med konkreta och helst snabba åtgärder. Vilka ansträngningar vill kommunministern och regeringen göra för att åstadkomma det starkt ökade intresse för kyrkovalen som både kommunministern och jag eftersträvar? Kommunministern pekar inte ut någon bestämd väg. Han ger inget besked om vilket eller vilka alternativ han föredrar, inte heller vad han närmast kommer att företa sig. Han hänvisar till bl. a. det utredningsarbete som pågår och de överläggningar som skall ske.

Låt oss vara överens om det viktiga: deltagandet i de kyrkliga valen måste bringas att öka. Nuvarande valdeltagande på knappt 15 % är ynkligt. Vore det politiska val av något slag som samlade ett så svagt deltagande tror jag att det skulle uppfattas som ett förödande hot mot demokratin. Man skulle säga att ett land där sådant förekommer är sjukt. Säkerligen skulle det möta en enorm

---

*Om åtgärder för
att öka deltagandet
i kyrkovalen*

internationell uppmärksamhet, åtminstone om det var fråga om ett land som Sverige.

Men det rör sig alltså inte om politiska utan om kyrkliga val, och när det gäller sådana har man tydligen åtminstone i vårt land vant sig vid ett bedrövtligt lågt deltagande. Man har i så hög grad vant sig vid detta att man t. o. m. accepterar det. För det har ju, som kommunministern framhåller, alltid varit ett avsevärt mindre intresse för kyrkofullmäktigvalen än för övriga kommunala val. Men detta är alltså ett – som jag, många andra och förmodligen också kommunministern uppfattar det – missförhållande som äntligen måste bli föremål för allas vår uppmärksamhet. Det är nödvändigt att vi gör klart för oss vilka krav demokratin ställer på de kyrkliga valen.

Herr talman! Jag tog särskilt fasta på kommunministerns klart uttalade mening: "En rad kyrkliga angelägenheter har en sådan samhällelig betydelse att det är viktigt att medborgarna deltar även i dessa val."

Vi är helt överens. Jag har i min interpellation också framhållit att man på kyrkligt håll är bekymrad över det låga valdeltagandet. Att det är en berättigad oro både ur kyrklig och ur demokratisk synvinkel är vi alltså överens om. En levande folkkyrka förutsätter bl. a. ett engagemang hos en betydligt större del av folket än vad valdeltagandet i kyrkofullmäktigvalen ger vid handen.

Det föreligger också stora skillnader mellan de olika församlingarna när det gäller deltagandet i kyrkofullmäktigvalen. Vi vet ju att omkring 90 % av de röstberättigade i vårt land deltar i kommunal- och riksdagsvalen men att bara 10–15 % deltar i kyrkofullmäktigvalen. I en del församlingar är valdeltagandet ännu mindre. I Södertälje exempelvis deltog endast 7 % av de röstberättigade i det senaste valet denna höst. I 1976 års kyrkofullmäktigval deltog i hela riket 14,8 % av de röstberättigade mot 15,2 % år 1973. Det finns emellertid anledning erinra om att i valen 1958, 1962, 1966 och 1970 var valdeltagandet ännu lägre. 1970 var deltagandet i kyrkofullmäktigvalet så lågt som 11,9 %.

Det finns också undantag. Jag har i interpellationen pekat på Sunnemo församling i Värmland. Där deltog i årets val 44 % av de röstberättigade. I de fall där valdeltagandet är högt står det helt klart att partiernas lokalavdelningar engagerar sig i valen. Detta är också vad kommunministern tar upp i sitt svar till mig.

Det finns två utgångslägen för en konstruktiv debatt i syfte att starkt öka valdeltagandet i de kyrkliga valen. Det ena är att vi nöjer oss med att låta kyrkovalen fortsätta att äga rum den tredje söndagen i oktober samma år som de allmänna valen. Den andra utgångspunkten är att vi bestämmer oss för att ändra valdagen för kyrkofullmäktigvalen. Låter vi valdagen vara kvar oförändrad måste vi försöka att med konkreta åtgärder stimulera de politiska partierna och de kyrkligt aktiva medborgarna att skapa färgstarka valrörelser och mana fram ett ökat valdeltagande.

De många samlingslistorna är – och det framhåller kommunministern – en av orsakerna till det svaga valdeltagandet. Kommunministern konstaterar t. o. m. att dessa samlingslistor är en starkt bidragande orsak. Här kan jag

Fredagen den
16 november 1979

*Om åtgärder för
att öka deltagandet
i kyrkovalen*

glädja mig åt att kommunministern direkt uppmanar våra politiska partier att engagera sig och att låta bli att gå fram med gemensamma listor. Man kan naturligtvis inte – det är jag fullt medveten om – i ett demokratiskt land, och tack för att vi har det, ge några direktiv i detta avseende. Men man har ju inom partierna möjlighet att arbeta för att de aktiva medlemmarna och partiernas lokalföreningar ute i församlingarna verkligen engagerar sig i de kyrkliga valen.

Jag hoppas att detta skall bli den nya modellen i kommande val. Men jag har samtidigt den uppfattningen att vi måste ändra valdagen och förlägga kyrkovalen till en annan tidpunkt, eventuellt i anslutning till ett annat val. Frågan är då om vi skall ha kvar den gemensamma valdagen för riksdags-, kommunal- och landstingsvalen eller om vi skall – det finns det kanske redan i dag en stark majoritet för i denna kammare – göra en uppdelning av valen, så att vi har dels riksdagsval, dels kommunal- och landstingsval. Man kan i så fall tänka sig att kyrkovalen förläggs till ett av dessa valtillfällen. Det skulle då kunna bli tal om fyraåriga valperioder, nämligen om de allmänna valen hålls vart fjärde år. Kommunministern tycks, i den mån han antyder en sympati i någon riktning, vara benägen att förorda att kyrkofullmäktigvalen förläggs till samma tidpunkt som kommunalvalen.

Frågan om kyrkofullmäktigvalen har under årens lopp varit uppe till behandling här i riksdagen motionsvägen. Jag skulle gärna ha velat erinra om vad utskottet sagt som svar på motionerna. Men jag skall inte ta er tid i anspråk med det.

Vid kyrkomötet 1975 uttalade kyrkolagsutskottet följande med anledning av en motion i frågan: "Utskottet anser visserligen att en ändring ägnad att gynna ett högre valdeltagande är önskvärd. Då svenska kyrkans framtida organisation och förhållande till samhället är föremål för överläggningar, synes det emellertid uteslutet att en framställning nu från kyrkomötets sida i enlighet med motionärernas förslag skulle ha några utsikter att vinna framgång."

Denna fråga har hänvisats från riksdagen till kyrkomötet och från kyrkomötet till riksdagen, och på det sättet har behandlingen förhållits.

I en motion till riksdagen 1975/76 nr 916, har Knut Wachtmeister och Ingrid Sundberg, både moderater, föreslagit att kyrkofullmäktigvalen skulle flyttas till hösten året före ordinarie val till riksdagen, kommunfullmäktige och landsting. Konstitutionsutskottet behandlade motionen i sitt betänkande nr 38. Där avstyrker konstitutionsutskottet riksdagsmotionen med hänvisning till kyrkolagsutskottets ställningstagande och dessutom med hänvisning till "utskottets allmänna inställning till stat-kyrka-frågan". Riksdagen följde utskottet.

Det här är, som jag nyss sade, en hänvisning från det ena hållet till det andra – ett slags växelsång som inte har fört frågan framåt. Problemen kvarstår av allt att döma.

Jag har framför mig ett klipp ur en dagstidning, där man har intervjuat några kyrkligt engagerade företrädare. Rubriken, som har täckning i texten, lyder: "En färgstark valdebatt skulle få folk till kyrkovalets urnor." Detta är

uppenbarligen inte bara jag övertygad om utan också kommunministern.

Jag frågar, herr talman, till slut: Vilken ändring, vilket system vill kommunministern rekommendera för att få åsyftad verkan? Har kommunministern sympatier för en särskild kyrklig valdag ett år före ett allmänt val? Jag vill uttala mina starka sympatier för detta, och då ber jag att få hänvisa till vad bl. a. kommunministern här har erinrat om beträffande kyrkans sympatier för just en sådan ändring av systemet.

Kommunministern KARL BOO:

Herr talman! Jag vill erinra om att mitt svar innehåller en redovisning av hela den process som pågått i denna fråga under många år och även några anvisningar om vilka frågor som nu är inne i den direkt aktuella diskussionen. Det skulle vara mycket intressant att fortsätta och ta upp en detaljdiskussion om de olika saker som det kan tänkas vara av stort värde att få ytterligare belysta och som finns med då man skall vidta åtgärder i syfte att aktivisera de kyrkliga valen.

Jag vill kanske ändå hänvisa till den del av svaret som tar upp frågan om den omfattande tillämpningen av enhetslistesystem i de kyrkliga valen. Statistiken från 1973 års val visar att det i över 50 % av församlingarna förekom enhetslistesystem, och det är alldeles uppenbart att så stor politisk enighet om nomineringarna till kyrkofullmäktige inte inspirerar väljarna särskilt mycket vid valtillfället.

Det finns andra saker som självfallet är av mycket stor betydelse. Det är informationen om de frågor som är föremål för prövning under den kommande valperioden som kyrkofullmäktige väljs för. Givetvis kan man där också hänvisa till de möjligheter samhället – i det här fallet församlingarna – har att stödja sådan informationsverksamhet. Numera kan ju församlingar ge de politiska partierna och andra intressegrupper i de kyrkliga valen stöd i ekonomiskt avseende för listorna.

Det diskuteras nu om man skulle kunna hitta några former för stöd till de politiska partierna, i likhet med det partistöd som utgår i den kommunala verksamheter. Jag vill bara hänvisa till att denna diskussion skall ses som en viljeinriktning mot ökad information inför kyrkofullmäktigvalen.

Jag vill också säga att intresset kring och diskussionen om valdagen är utomordentligt stort i sig självt. Jag tycker att man i det här läget bör invänta vad som kan komma ut av den författningsutredning som nu aviseras från regeringen och som jag hoppas skall komma till stånd.

Självklart kan man i diskussionen beträffande valdagen också tänka sig den lösning som Göthe Knutson här har anvisat.

Jag vill till sist säga att jag tycker det finns stor anledning att verkligen diskutera alla vägar för att få ett större intresse omkring valen till svenska kyrkans fullmäktigförsamlingar och självklart med den viljeinriktningen att vi skall bevara en levande folkkyrka i vårt land.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar kommunministern för det långa och kompletterande svaret. Vi är tydligen i väldigt hög grad överens. Vi har t. o. m. – om jag får dra en slutsats här – kommit fram till att en särskild kyrklig valdag kan framstå som det intressantaste alternativet. Jag vill för min del uttala mig redan nu för den lösningen. Då skulle man alltså, som kommunministern erinrade om i sitt interpellationssvar, kunna förlägga samtliga kyrkliga val till just det tillfället. Det skulle innebära en vart tredje eller vart fjärde år återkommande kyrklig demokratisk manifestation i det här landet. Man skulle då också kunna åstadkomma det koncentrerade intresse som även kyrkan på detta speciella och viktiga område bör kunna få tilldra sig i vår nation.

Vi talar om en levande folkkyrka. En levande folkkyrka förutsätter också ett direkt engagemang just när det gäller den demokratiska processen. Det är av särskilt intresse att kommunministern kommenterar dessa enhetslistor och att han nu här också anlägger ekonomiska aspekter. I väldigt många församlingar drar sig faktiskt de kyrkligt aktiva ur olika partier för just kostnaderna. När man just avverkat en oftast betungande valrörelse och partikassorna är tömda finns det inte mycket förståelse för ytterligare utgifter för ett val som så få deltar i. Det är en paradox i sammanhanget att hänvisa till det ringa intresset och att mena att de kyrkligt aktiva får klara av detta själva, men så förhåller det sig inom alla partier. Men vi vet också att valdeltagandet är betydligt större i de församlingar där partierna bestämmer sig för att gå ut med egna listor.

Herr talman! Jag tror att vi som är politiskt engagerade redan innan valsyste­met ändras, vilket bör vara huvudinriktningen, på något sätt måste försöka att med konkreta åtgärder stimulera till ett ökat valdeltagande. Ett sätt att åstadkomma detta är att ställa ekonomiska resurser till förfogande. Jag tror nämligen inte på talet om att kyrkan i Sverige är så rik att man har möjlighet att själv finansiera det ganska omfattande arbete som här krävs. Givetvis bör ett sådant ekonomiskt åtagande vara av begränsad art. Det är nödvändigt med tanke på statens ekonomi.

Herr talman! Jag drar den konklusionen också av dagens meningsutbyte och diskussion med kommunministern att det från regeringens sida finns en stark vilja att stimulera till ett ökat kyrkligt engagemang. Jag uppfattar också kommunministerns inlägg i den här debatten som en direkt maning till kyrkans lekmän och präster att ta upp de här frågorna till diskussion. Vad kan vi göra för att kyrkovalen skall bli ett värdigt inslag i demokratin? Vad kan vi göra för att åstadkomma just de färgstarka valrörelser som jag här bl. a. efterlyser?

Kommunministern KARL BOO:

Herr talman! Bara en kommentar om valdagen. Utöver den författningsutredning som jag förväntar mig skall komma och som kommer att behandla den gemensamma valdagen och mandatperioden vill jag erinra om den utredning som skall se över kyrkomötets ställning m. m. Den sistnämnda

utredningen skall också bedöma de resultat som kyrkans egen utredningsnämnd har lagt fram för diskussion. Jag vill därför inte mera konkret uttala mig om vilken lösning som vore att föredra. Det skulle vara att föregripa den utvärdering som görs i den utredningen.

Det är självfallet angeläget att vi på olika sätt för en debatt som gör förutsättningarna för ett större valdeltagande vid kyrkofullmäktigvalen till en realitet.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Eftersom jag är i den något lyckligare belägenheten att inte behöva ta samma hänsyn till utredningar, kan jag fortsätta att plädera för en särskild kyrklig valdag ungefär av den modell som här skisserats.

Jag vill slutligen bara anlägga den synpunkten på problemet med gemensam eller särskild valdag att om man för samman kyrkovalen med riksdagsval eller med kommunal- och landstingsval eller med samtliga val – om det inte blir någon ändring i valsyste­met – uppstår givetvis samma förhållande visavi kyrkovalen som vi nu åberopar som skäl för att skilja kommunalvalen från riksdagsvalen. Då kommer kyrkovalen i skuggan av de andra valen, och därmed har vi inte vunnit något annat än att vi kan notera ett högt valdeltagande. Om människorna bara av slentrian kastar in en valsedel vid kyrkovalen, är det ingenting att skryta med. Det väsentliga i det här sammanhanget som jag vill nå fram till är ett engagemang i dessa frågor. Jag har uppfattat kommunministern så att han helt delar min uppfattning därvidlag.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 8 Om biljettpriserna på inrikesflyget

Kommunikationsministern ULF ADELSON erhö­ll ordet för att i ett sammanhang besvara dels *Sten-Ove Sundströms* (s) den 19 oktober anmälda interpellation, 1979/80:30, dels *Eva Winthers* (fp) den 5 november anmälda fråga, 1979/80:82, och anförde:

Herr talman! Sten-Ove Sundström har frågat mig om jag anser att de genomförda höjningarna av flygtaxorna är i överensstämmelse med det trafikpolitiska beslut som riksdagen fattade vårsessionen 1979, om jag anser att de beslutade taxehöjningarna överensstämmer med målsättningen att bedriva en offensiv regionalpolitik och om jag är beredd att vidta snara åtgärder för att förändra den prispolitik som råder på området.

Eva Winther har under åberopande av regeringsförklaringen och de nyligen beslutade prishöjningarna på en del flyglinjer i bl. a. Norrbotten frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta.

Jag besvarar interpellationen och frågan i ett sammanhang.

Det trafikpolitiska beslutet från i våras, som i första hand avsåg väg- och järnvägstrafiken, innebär bl. a. att en marginalkostnadsbaserad prissättning

skall eftersträvas. Genom en sådan prissättning uppnås ett effektivare resursutnyttjande.

I inrikesflyget tillämpas sedan hösten 1978 ett nytt prissystem med en differentierad och till stor del marginalkostnadsgrundad prissättning. Den nya prissättningen innebär att speciella lågpriser, vanligtvis ca 50 % under tidigare ordinarie pris, tillämpas på ett stort antal avgångar. Till detta kommer att förmånliga rabatter har introducerats bl. a. för familjer på samtliga priser, dvs. även på lågpriserna. Det nya prissystemet ligger således i linje med de trafikpolitiska riktlinjer som riksdagen fastställde våren 1979.

Senast LIN och SAS fick myndigheternas tillstånd att genomföra allmänna höjningar av flygpriserna var den 1 januari 1978, dvs. för nästan två år sedan. Under denna tid har bolagen fått vidkännas betydande kostnadsökningar. Det gäller framför allt bränslekostnaderna, som enbart under det senaste året ökat med ca 100 %. Bränslekostnadernas andel av LIN:s totala kostnader uppgår f. n. till 22 % mot tidigare drygt 12 %. Den ändrade kostnadsstrukturen har framför allt påverkat flygdriftens rörliga kostnader, vilket resulterat i att kostnaderna för att flyga på längre sträckor ökat förhållandevis mycket.

Det har varit nödvändigt att kompensera LIN och SAS för de ökade bränslepriserna med särskilda bränsletillägg. Till skillnad mot tidigare ingår numera bränsletilläggen i de ordinarie priserna, vilket också gäller den särskilda bokningsavgiften. Detta betyder att också bränsletillägg och bokningsavgift ingår i den summa på vilken olika rabatter beräknas.

LIN och SAS begärde för några månader sedan att få höja flygpriserna med i genomsnitt ca 7 %. Luftfartsverket, som skall godkänna de inrikes passagerarpriserna, har funnit att LIN och SAS styrkt behovet av en prishöjning av den omfattning bolagen begärt. Länsstyrelsen i Norrbottens län har emellertid hos regeringen begärt omprövning av luftfartsverkets beslut. Ärendet remissbehandlas f. n. och kommer därefter att beredas i regeringskansliet.

Jag har liksom Sten-Ove Sundström sett pressuppgifter på att vissa relationer skulle drabbas av prisökningar med upp till 90 %. Man har t. ex. gjort gällande att priset på sträckan Luleå-Gällivare tur och retur ökat från 330 kr. till 610 kr. Vad man då jämför är ett särskilt minipris som tidigare fanns på sträckan med det nya normalpriset. Om man däremot jämför lågpriset före och efter höjningen, finner man att priset höjts med endast 20 kr. tur och retur. En jämförelse mellan det gamla och nya normalpriset visar en sänkning med 20 kr. Vid bedömning av de aktuella prishöjningarna måste man, som följd av det nya prissystemets utformning, även beakta tidtabellens uppläggning och kombinationen av normal- och lågpriser. Detta är nödvändigt, om bedömningen skall bli rättvisande.

Utvecklingen inom inrikesflyget har under de två senaste åren, som följd av lågprissatsningen, varit mycket positiv. Med index 100 i januari 1978 har således antalet passagerare ökat till 175 och kostnaderna ökat till 150, medan den genomsnittliga prisnivån uppgår till 90 i november i år. Enligt min mening råder, som jag sade inledningsvis, inte något motsatsförhållande mellan det nu tillämpade prissystemet inom inrikesflyget och de principer för

trafikpolitiken som riksdagen lade fast i våras. Systemet med lågpriser tillgodoser också i hög grad de regionalpolitiska ambitionerna.

Jag vill slutligen erinra om den s. k. lufttransportutredningen. Utredningen har bl. a. till uppgift att belysa förutsättningarna för samhällsekonomiskt effektivare arbetsformer inom luftfarten, så att flygets speciella förutsättningar inom ramen för den totala transportförsörjningen tas till vara.

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min interpellation.

Under de senaste åren har flera förslag från de nordligaste länen arbetats fram, allt i förhoppningen att man skall få statsmakternas stöd för en trafikpolitik som kan skapa "ett rundare Sverige". För detta arbete spelar självfallet också flygets biljettpriser en viktig roll.

Från utvecklingssynpunkt kommer beslutet om de kraftigt höjda biljettpriserna på flyget att innebära att t. ex. Norrbottens läns näringsliv får försämrade möjligheter att konkurrera ut på den nationella och internationella marknaden.

I det trafikpolitiska beslut som i våras fattades av riksdagen slogs vad beträffar principerna för den nya trafikpolitiken bl. a. fast att det är viktigt "att trafikpolitiken läggs fast bl. a. mot bakgrund av samhällets regional- och sysselsättningspolitiska mål och att den samordning av trafik-, regional- och sysselsättningspolitik som sker i dag ytterligare utvecklas".

Men det var då det. Sedan dess har landet bytt regering igen, och kommunikationsminister, och utvecklingen går åt motsatt håll mot vad riksdagen beslutat. Höjningarna av flygpriserna blir mer än dubbelt så stora till Norrbotten som t. ex. till Göteborg.

Det är inte på något sätt förvånande att länsstyrelsen i Norrbotten anser att dessa prishöjningar kan vara ett avgörande hinder för målsättningen att bedriva en offensiv regionalpolitik. Regionalpolitiken måste inriktas på att skapa sådana förutsättningar att företag som med investeringsstöd stimuleras till expansion har en chans att överleva. En prishöjning som innebär att företag som har långa avstånd till köpkraftens tyngdpunkt i landet belastas med ytterligare kostnader, i relation till sina konkurrenter på korta avstånd, kan inte accepteras.

I detta sammanhang kan det vara på sin plats att erinra om den undersökning som gjorts av Norrbottensdelegationen och som visar att ett företag i Norrbotten, som har en kostnad på 405 000 kr. per år i persontransportkostnader, om det legat i Stockholmsområdet hade haft en kostnad på endast 100 000 kr. per år.

I svaret säger statsrådet att det inte råder något motsatsförhållande mellan det nu tillämpade prissystemet inom inrikesflyget och de principer för trafikpolitiken som riksdagen lagt fast. Dessutom påstår statsrådet att systemet med lågpriser också i hög grad tillgodoser de regionalpolitiska ambitionerna.

Om det sistnämnda påståendet är riktigt, kan jag bara i likhet med

*Om biljettpriserna
på inrikesflyget*

länsstyrelsen i Norrbotten konstatera att de regionalpolitiska ambitionerna i betydande grad har sänkts. Jag skall ta några exempel för att förtydliga detta.

Biljettpriserna på t. ex. sträckan Luleå–Stockholm har i oktober höjts med 10,3 %, Gällivare–Stockholm med 11,2 % och Kiruna–Stockholm med 11,0 %. Det går bra att jämföra dessa höjningar av biljettpriserna med t. ex. höjningen av priset på sträckan Göteborg–Stockholm, som är endast 4,8 %.

Det är alltså på detta sätt som den borgerliga regeringen vill driva trafikpolitiken för att tillfredsställa de regionalpolitiska kraven. Tycker verkligen statsrådet att den här utvecklingen är riktig, och avser inte statsrådet att arbeta för att få till stånd en ändring vad beträffar den nämnda prisutvecklingen? Det är viktigt att ge ett konkret svar på dessa frågor utan att hänvisa till de s. k. lågprislinjerna. Dessa löser inga problem – det är nämligen förbundet med vissa villkor att åka för lågpris.

EVA WINTHER (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min fråga.

I min fråga hänvisade jag till ett av regeringsförklaringens uttalanden om regional balans, nämligen att ett "huvudmål för regeringen är att trygga rätten till arbete och att förbättra den regionala balansen".

Det sägs också i regeringsförklaringen: "Att skapa regional balans och sysselsättningsmöjligheter i alla delar av landet är ett betydelsefullt fördelningspolitiskt mål." Det slås också fast att villkoren för företagande i glesbygdsområden skall förbättras.

Man följer alltså i regeringsförklaringen mycket väl upp den regionalpolitiska målsättning som riksdagen har uttalat sig för och som innebär att människor i olika delar av vårt land skall tillförsäkras arbete, service och en god miljö. Men eftersom jag har den uppfattningen att de nyligen beslutade prishöjningarna på inrikesflyget kommer att motverka regeringsförklaringens målsättning, har jag frågat vilka åtgärder kommunikationsministern kommer att vidta. Jag väntar ivrigt på det svaret.

Låt mig först säga, att visst har det hänt åtskilligt positivt inom trafikpolitiken det här året, bl. a. genom folkpartiregeringens trafikpolitiska proposition och det beslut som riksdagen då tog, som innebär att en samhällsekonomisk grundsyn skall bli vägledande för det framtida handlandet på det trafikpolitiska området. Det har också varit mycket positivt med lågpriserna på vissa linjer och ett mer utvecklat rabattsystem, som har möjliggjort för många fler människor att kunna resa.

Men jag är inte lika övertygad som kommunikationsministern om att systemet med lågpriser också i hög grad tillgodoser de regionalpolitiska ambitionerna. Då utgår jag från att man med regionalpolitiska ambitioner menar att ge också näringslivet i övre Norrland möjlighet att konkurrera på någorlunda lika villkor som de som gäller för konkurrentföretag som ligger i Mellan- och Sydsverige. Det har nämligen redan visat sig att företagen, åtminstone de i Norrbotten, i mycket ringa utsträckning kan använda sig av

---

*Om biljettpriserna
på inrikesflyget*

lågprislinjerna. Såsom också Sten-Ove Sundström sade gäller för dem alltför stora begränsningar i fråga om avgångstider och även i fråga om krav på bortovarons längd, vilket gör att det blir väl så dyrt att utnyttja lågprislinjerna som att betala det ordinarie priset.

Marknadsföring av produkterna, kontakt med kunder liksom möjligheter att skapa nya kundkontakter hör till livsvillkoren för ett företag. För att nå en förhållandevis stor marknad måste Norrbottens företagare resa inom ett område som sträcker sig så långt som söder om en linje Gävle–Borlänge. Det innebär en väldigt stor kostnad, som många gånger är oöverkomlig för en småföretagare, och han får då avstå från att marknadsföra en bra och konkurrenskraftig produkt, vilket i sin tur kunde ha möjliggjort en produktionsökning och fler arbetstillfällen.

Och fler arbetstillfällen behövs i övre Norrland och i Norrbotten, vilket jag är övertygad om att statsrådet väl vet. I mars hade vi i Norrbotten en arbetslöshet på drygt 6 % mot rikets 2,4 %. Ett livsvillkor för oss i Norrbotten är att vi får ett mer differentierat näringsliv och att vi får fler jobb, och för att uppfylla det har transportkostnaderna på både person- och godssidan stor betydelse. Det är därför jag är så oroad över den här prishöjningen.

Länsstyrelsen i Norrbotten har skrivit till regeringen med hemställan att beslutet om de senaste prishöjningarna tas upp till förnyad prövning, och jag vill därför fråga kommunikationsministern: Kommer kommunikationsministern att i enlighet med regeringsförklaringens ord och anda ta med de regionalpolitiska aspekterna vid den bedömning som kommer att göras efter remissomgången?

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Det förhåller sig så att jag ännu inte har fått in remissvaren till departementet. Jag har alltså inte tagit del av dem, och jag har därför en aning svårt att i dag ge ett svar på frågor som dessutom skall beredas av hela regeringen. Herr Sundströms angrepp är därför ganska obefogat, eftersom regeringen över huvud taget icke varit inblandad i det här ärendet ännu. Jag tycker att det vore rätt skönt om vi kunde hålla debatten ren från angrepp på en regering som ännu icke deltagit i beslutet, vilket herr Sundström rimligtvis måste känna till.

Vad i övrigt gäller dessa frågor är det kanske inte någon anledning att gå in på en alltför lång debatt. Det är emellertid helt uppenbart så att både Linjeflyg och SAS är affärsföretag, och det finns beslut som säger att de skall drivas affärsmässigt. Vi får då räkna med att de gör det till dess att statsmakterna beslutar någonting annat. Jag vill upprepa att man inte kan ålägga de företag som helt eller delvis ägs av staten att driva en annan politik än den som man har beslutat att de skall driva.

Av det skälet är det också riktigt – jag vill bekräfta det – att de föreslagna prishöjningarna på i genomsnitt 7 % innebär en lägre prisnivå än den som gällde för den 1 januari 1978. För vissa sträckor rör det sig nämligen om ganska små höjningar. För exempelvis Sundsvall är det fråga om endast 1 % och för Göteborg 4 %, eftersom flyget där har en mycket hård konkurrens

Fredagen den
16 november 1979

*Om biljettpriserna
på inrikesflyget*

med järnvägen, vilket innebär konkurrens med en verksamhet som är subventionerad genom statsmedel, vilket flyget inte är. Detta är också skälet till att regeringen för de långa sträckorna upp till Luleå och även norr om Luleå har föreslagit prishöjningar på 10–11 %. Järnvägstransporterna medför alltså en konkurrens som är svår för flyget, eftersom järnvägen subventioneras med statsmedel, medan flyget icke gör det.

Men man bör ha klart för sig att det beslut som fattades 1973 innebär att en mycket hög fast del ingår i de biljettpriser som tillämpas inom flyget, och redan däri ligger faktiskt en stark subvention som är ett uttryck för ett regionalpolitiskt tänkande.

Jag har svårt att förstå varför man i Norrbotten inte är särskilt positiv till systemet med lågpriserna. Det är ju ändå ovedersägligen så att detta har ökat resandet i landet alldeles oerhört och att man nästan på alla inrikeslinjer nu flyger med fulla plan. Lågprislinjerna utnyttjas inte minst av industrier och affärsföretag, en utveckling som i någon mån gått tvärt emot vad man tänkte sig. Både lågpriserna och flygpriserna över huvud taget på senare tid måste därför som jag ser det och i varje fall i relation till kostnadsökningarna totalt sett ha inneburit att flygresorna har blivit billigare.

När det gäller regeringsbehandlingen av det här ärendet i övrigt ber jag att få återkomma, när ärendet är remissbehandlat.

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag måste erkänna att jag är litet förvånad över att kommunikationsministern anser att min frågeställning är ett angrepp och dessutom obefogad. Vad jag frågat om är egentligen om statsrådet är beredd att vidta åtgärder med hänsyn till de kraftiga höjningar som har skett när det gäller Norrland, kanske framför allt beträffande Norrbotten.

Sedan är jag också förvånad över kommunikationsministerns antydan att på de sträckor där det finns en direkt konkurrens mellan flyget och järnvägen skall man – om jag uppfattade statsrådet rätt – hålla tillbaka höjningarna när det gäller flyget.

Helt kort beträffande lågpriserna. Anledningen till att vi norrbottningar är negativt inställda härvidlag hänger helt enkelt samman med att vi inte kan utnyttja lågpriserna. Affärsmännen i Norrbotten kan inte utnyttja dessa lågpriser. Detta beror helt enkelt på, att om man flyger med Linjeflyg över Bromma till vissa Norrlandsstäder kan man tillgodogöra sig dem över dagen. Men flyger man från t. ex. Luleå söderut måste man vara borta 48 timmar. Självfallet innebär det också som regel traktamentskostnader för det företag som sänder i väg representanter med flyget från Luleå och som måste ha dem borta i 48 timmar. Då kan man naturligtvis inte utnyttja de s. k. lågprisbiljetterna, utan man är tvungen att använda sig av de ordinarie biljetterna.

Det är betydelsefullt att hålla isär de här begreppen. Det sagda är en viktig anledning till att företagen i Norrbotten har klagat under det senaste året. De kan alltså inte utnyttja lågpriserna, vilket är någonting negativt. Det blir mycket dyrt.

Jag skall återigen stryka under vad höjningarna av flygtaxorna innebär och

---

*Om biljettpriserna
på inrikesflyget*

ge några exempel i kronor.

Flygpriset för sträckan Luleå–Stockholm, tur och retur, har höjts med 100 kr. Nu kostar ordinarie biljett, som man alltså är tvungen att köpa för att komma fram snabbt, 1 070 kr. Gällivare–Stockholm, tur och retur, kostar 1 190 kr. Taxan för Kiruna–Stockholm har höjts med 120 kr. till 1 290 kr. Priset Göteborg–Stockholm däremot har höjts med 30 kr. till 660 kr.

Om jag förstår statsrådet rätt tycks detta vara i enlighet med den borgerliga regeringens trafikpolitik. Tycker verkligen inte statsrådet att man måste göra någonting åt de här höjningarna, att det behövs nya grepp? Vår nordligaste landsända är vid det här laget mycket pinad av olika utredningar, utan att det har förekommit några grepp från de borgerliga regeringarnas sida. Vi behöver verklig "action". Någon måste bry sig om de här problemen. Jag har försökt åskådliggöra hur höjningarna slår när det gäller Norrbotten, dels i procent, dels i kronor. Jag noterar bara att statsrådet inte känner till vilka problem det innebär för länet. Därför kan man dess värre kanske inte ha några förhoppningar om att statsrådet verkligen vill göra någonting åt problemen. Jag kan inte uppfatta hans svar på annat sätt.

EVA WINTHER (fp):

Herr talman! Statsrådet säger i sitt frågesvar att LIN och SAS för några månader sedan begärde att få höja flygpriserna med i genomsnitt 7 %. Sten-Ove Sundström har redan belyst att man höjt priserna ännu mer procentuellt när det gäller de längre sträckorna, varför jag inte skall ta upp tiden med detta. Jag vill bara slå fast att priset Stockholm–Kiruna har ökat med 11,0 %, medan t. ex. priset Stockholm–Jönköping sänkts med 3,0 %.

Principen vid den senaste prishöjningen var att höjningarna beträffande de längre sträckorna skulle vara störst, och detta överensstämmer med den princip som vi nu har fastställt för taxesättning.

Jag tror emellertid att man uppmärksamt måste se på följderna med tanke på de regionalpolitiska målen. Man måste försöka finna en syntes mellan de båda målen och eftersträva att jämna ut taxesättningen mellan de korta och de långa resorna. Det får bli en fråga om solidaritet mellan olika delar av landet. Övre Norrlands företagare måste anlita flyget. De har inte tid att åka tåg eller bil på grund av de långa avstånden. Det kan däremot företagare söderut göra. Här sägs emellertid att konkurrens med SJ utgör ett skäl för lägre flygpriser, och den som absolut inte har någon annan möjlighet än att använda flyget får betala det högre priset.

Persontransportkostnaderna utgör en stor del av företagens kostnader och slår väldigt hårt på det lilla företaget. Flygbiljetten Kiruna–Stockholm kostar nu t. ex. tur och retur 1 210 kr. Att det då inte blir fördelaktigare att använda sig av lågpris för en Kirunaföretagare visar det här exemplet: Lågprislinjen kostar 730 kr. tur och retur. Och det är ett ganska bra pris. Det är bara det att vår företagare måste starta resan från Kiruna kl. 13.50 på dagen och kommer då ned till Stockholm just när alla andra har slutat sitt arbete. Han eller hon måste sova över två nätter före återfärd. Det är ett villkor, och också att man återvänder med ett förmiddagsplan, vilket innebär start från Stockholm kl.

Fredagen den
16 november 1979

---

*Om biljettpriserna
på inrikesflyget*

9.45. Det ger inte någon speciell tid för affärskontakt den dagen. Det blir alltså en dags arbete, två nätter på hotell plus mat, och lägger man samman det här kostar det faktiskt mer att använda sig av en lågprislinje än att ta det ordinarie flyget och betala det ordinarie priset. Då kan man komma fram och tillbaka på samma dag, och man förlorar alltså bara en arbetsdag hemma. Men i det andra fallet förlorar man två arbetsdagar.

Det här visar att det i de flesta fall är omöjligt för företagen att använda sig av lågprislinjerna.

När det sedan gäller inomlänresorna har SAS fortfarande sitt minimipris för Kiruna–Luleå kvar, och det är väldigt fördelaktigt, medan Linjeflyg har tagit bort det som fanns på linjen Gällivare–Luleå. Det måste ju innebära dödsstöten för den linjen och därmed också ett sämre underlag för SAS-linjen Luleå–Stockholm.

Det här är frågor som man måste följa mycket uppmärksamt, och jag har velat ställa den här frågan för att göra kommunikationsministern uppmärksam på det viktiga samband som finns mellan företagens persontransportkostnader och möjligheten att nå den förbättrade regionala balans som vi arbetar för och som regeringsförklaringen så klart har slagit fast att vi eftersträvar. Då måste företagen kunna arbeta under något så när lika villkor i norr och i söder.

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Jag har inte sagt till herr Sundström att interpellationen var ett angrepp eller att den var obefogad. Jag har bara sagt att det angrepp som herr Sundström riktade mot regeringen från talarstolen var obefogad, och det står jag för.

Det som här anförts i fråga om lågpriserna är intressant, och jag skall gärna undersöka förhållandena något närmare. Jan Carlzon i Linjeflyg har vid flera tillfällen sagt att han betraktar varje tom plats i ett plan som en utmaning. Och jag förutsätter att om det finns några möjligheter att öka resandefrekvensen borde man ta dem till vara, bl. a. genom att använda lågpris vid flera tidpunkter. Inte minst lågprissatsningen har ju inneburit en så oerhörd ökning av trafiken på Linjeflyg att företaget, som i många år gått med förlust, nu faktiskt ger liten men dock vinst. – Den beskrivning som fru Winther och även herr Sundström gav visar att det kanske finns förutsättningar för initiativ i den delen.

Jag håller med om att 1 000 kr. är ett drygt pris att betala för en resa Luleå–Stockholm. Men man skall också veta att det är ett relativt sett betydligt lägre pris – i förhållande till resans längd – än 660 kr. för en resa till Göteborg. Jag kan också trösta med att om man gör den minsta avvikelse från vårt rike och åker till Helsingfors, kostar en flygresor dit över 1 000 kr., fastän det inte ens är hälften av den väg det är upp till Luleå. Så nog finns det i prissättningen klara, markerade, målmedvetna satsningar inte minst för Norrbotten.

Jag kan också visa – med den tioårsstatistik som jag just fått här – att ökningen i procent på linjen Göteborg–Stockholm varit 135,7, medan den för

Kiruna–Stockholm varit 108,6.

Det föreligger alltså, trots den hårda konkurrensen med järnvägen, trots det betydligt längre avståndet och trots de dramatiskt ökade bränslekostnaderna – och det är trots allt detta det är fråga om – en klar, långsiktig satsning just på resorna till Norrbotten.

Herr Sundström hänvisar till folkpartiregeringen och den här regeringen och påstår att de inte vill ta några direkta grepp för Norrbotten. Jag avvisar det påståendet, för jag tycker inte att den debatten hör hemma här. Men jag vill ge herr Sundström ett tips: Ställ exempelvis en fråga till arbetsmarknadsministern, och ställ den gärna provokativt, för då kommer herr Sundström att få en 6–7–8 minuters lång uppläsning här av alla de initiativ och allt det som den här regeringen och tidigare borgerliga regeringar varit beredda att göra för Norrbotten.

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Låt mig först korrigera en felsägning som jag gjorde i mitt föregående anförande. Jag sade att vi var emot lågpriser, men vi är naturligtvis inte mot lågpriser som sådana – under förutsättning att man kan utnyttja dem. Det kan emellertid inte företagarna i Norrbotten och många andra i dagens läge.

Sedan kan jag till debatten foga att jag hade möjlighet att besöka 13 verkstadsföretag i Kiruna i juni månad. Det första kravet bland dessa företagare gällde just att komma till rätta med persontransportkostnaderna. De nämnde genomgående en mycket stor kostnad, och det var just flygpriserna – flyget är ju den enda snabba kommunikationen man kan förlita sig till där uppe.

Om jag uppfattade statsrådet rätt var han nu beredd att undersöka om det finns förutsättningar att korrigera det här prissystemet. Jag hoppas verkligen att jag uppfattade statsrådet rätt på den punkten.

Beträffande den här regeringens och de föregående borgerliga regeringarnas insats för Norrbotten: Jag kan naturligtvis i och för sig ställa frågor till arbetsmarknadsministern i detta ärende. Jag vill bara erinra statsrådet Adelson om att det nu finns över 22 000 människor i Norrbotten som står utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Vad de borgerliga regeringarna gjort är att fortsätta utreda Norrbotten, i stället för att ta verkliga krafttag. Det har gjorts en del insatser i form av beredskapsarbeten m. m. Självfallet är detta bra. Men de stora bitarna som gäller sysselsättningen för Norrbotten har man inte klarat av. Det står helt klart – man behöver bara titta på arbetslöshetsstatistiken.

Det vi diskuterar i dag gäller en viktig bit för att näringslivet skall fungera. Och jag hoppas verkligen att jag uppfattade statsrådet rätt när han sade att han ville undersöka om det finns förutsättningar att förändra det här prissystemet. Jag skulle gärna vilja ha ett klarläggande om detta. Är det här riktigt?

Nr 30

Fredagen den
16 november 1979

---

*Om biljettpriserna
på inrikesflyget*

Fredagen den
16 november 1979

*Om biljettpriserna
på inrikesflyget*

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Vad jag sade – och det tycker jag är riktigt – var att vi gärna skall undersöka om inte lågpriserna kan användas bättre än som framkom exempelvis i fru Winthers beskrivning. Det är uppenbarligen inte meningen med lågpriserna att de skall gälla sådana tidpunkter att människorna inte kan använda dem. Syftet med lågpriserna är att planen skall vara fyllda till sista plats – det är detta systemet bygger på.

Sedan vill jag upprepa något som faktiskt står i mitt svar, nämligen att bränslekostnaderna har ökat med 100 % under det senaste året och i dag utgör 22 % av Linjeflygs kostnader mot tidigare drygt 12 %. Och vi lever då i en tid när energisparandet är den av alla partier högt sjungna visan.

Slutligen vill jag bara säga till herr Sundström: Vi skall inte ha en debatt om sysselsättningspolitiken i Norrbotten nu, men nog har det satsats och nog satsar vi. För inte så många veckor sedan hade jag själv ett ärende i regeringen, som innebar en fortsatt upprustning bl. a. av malmbanan och en total satsning för järnvägens del på 250 milj. kr. i Norrbotten.

Men ni socialdemokrater, som hade 44 år på er, vad var det för situation ni ställde Norrbotten i under dessa 44 år, och vad är det för insikt ni kommit till nu i opposition? Nu har herr Sundström begärt ordet, och från denna talarstol skall han ge en exposé över de allmänna grepp som socialdemokraterna är beredda att ta för att klara Norrbottensproblematiken.

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Det är i och för sig riktigt att bränslekostnaderna har ökat, men om man har viljan att driva en offensiv regionalpolitik måste man ju samtidigt se till att de mest utsatta delarna av landet inte drabbas hårdast i kommunikationshänseende, inte minst när det gäller flygpriserna.

Beträffande sysselsättningspolitiken i Norrbotten skulle man i och för sig kunna dra i gång en stor debatt om de borgerliga regeringarnas insatser eller rättare sagt de insatser som de har underlåtit att sätta in för Norrbottens del. Jag vill här bara erinra statsrådet om att från socialdemokratiskt håll har lagts fram en mängd förslag, t. ex. om utveckling av stålindustrin och ett nytt mediumvalsverk, som de borgerliga i denna kammare under det gångna året dock har fördröjt genom att komma med ett förslag om nya utredningar.

Under de första åren på 1970-talet skapades drygt 11 000 nya sysselsättningsstillfällen i Norrbotten. De kom i huvudsak till genom den dåvarande socialdemokratiska regeringens insatser för basindustrierna. Dess värre har insatserna i den riktningen avstannat sedan vi fått borgerliga regeringar. Jag bara konstaterar det.

Sedan är det självfallet att en vettig trafikpolitik också bidrar till att skapa förutsättningar för en utveckling av näringslivet.

EVA WINTHER (fp):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten, men jag vill gärna tacka kommunikationsministern för hans förklaring att det kan finnas skäl att se till att lågprislinjerna verkligen kan utnyttjas.

Jag vill instämna i vad kommunikationsministern sade om att de icke-socialistiska regeringarna har gjort satsningar i Norrbotten på ett sätt som kanske inte förekommit tidigare och även vad han sade om de satsningar som kommer. Det är satsningar på både kort och lång sikt. Jag vill påminna om att Tornedalen har utvecklats på ett sätt som aldrig tidigare och att det långsiktigt mest positiva är det arbete man har startat för att få i gång ett samarbete mellan Tekniska högskolan, utvecklingsfonderna och Regioninvest, varvid man satsar på att ta vara på idéer som kan leda till företag som kan ge nya arbetstillfällen.

Men, avslutningsvis, det är också viktigt att transportkostnaderna inte får bli alltför höga, eftersom vi då inte klarar utvecklingen av näringslivet.

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Jag vill avslutningsvis säga till herr Sundström att de borgerliga regeringarna satsar 100 milj. kr. på att med 15–20 år tidigarelägga utbyggnaden av Luleå flygplats. Det kanske kan vara en bra slutvinjett på denna debatt om flyget.

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Det är självfallet bra att vi får en del insatser i länet av just den typ som statsrådet nu nämnde, men man måste vara på det klara med att detta endast är krusningar på ytan av det stora problem som vi har på sysselsättningsområdet i Norrbotten. Det hjälper inte att tro att vi genom några s. k. Norrbottenspaket, såsom upprustning av järnvägar och kompletteringsbyggnader på någon flygplats, kan klara de här problemen. Betydligt större insatser måste sättas in, bl. a. i våra basindustrier. Vi socialdemokrater har lagt fram upprepade förslag i den riktningen under de senaste åren, men dess värre har de borgerliga regeringarna inte lyssnat till oss. Detta är en av orsakerna till att vi har en jättestor arbetslöshet i vårt län just nu. Det kan man inte komma ifrån.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 9 Om igångsättning av vissa vägförbättringsbyggen i Värmlands län

Kommunikationsministern ULF ADELSON erhöll ordet för att besvara Bertil Jonassons (c) den 19 oktober anmälda interpellation, 1979/80:32, och anförde:

Herr talman! Bertil Jonasson har frågat mig om jag är beredd att med hänsyn till rådande sysselsättningsläge medverka till att ett eller flera av vissa angivna vägprojekt i Värmlands län kan komma till stånd med det snaraste.

Tidigare i år har regeringen vid ett par tillfällen beslutat om särskilda sysselsättningsskapande insatser i Värmlands län. Genom beslut i april i år

Fredagen den
16 november 1979

*Om igångsättning
av vissa vägförbättringsbyggen i
Värmlands län*

anvisades 65 milj. kr. till vägbyggnadsarbeten i länet. Samtidigt gick ca 23 milj. kr. till vissa skolbyggen och ca 10 milj. kr. till byggande av samlingslokaler.

I mitten av september anvisades ytterligare medel till sysselsättningsfrämjande investeringar i länet. Televerket fick 5,6 milj. kr. till vissa anläggningar, och till en skolbyggnad i länet gick 18 milj. kr.

Genom särskilda satsningar har hittills i år således ca 120 milj. kr. anvisats för statliga anläggnings- och byggnadsarbeten.

Härutöver har för industriändamål m. m. andra statliga insatser gjorts. Vid en frågestund i måndags denna vecka redogjorde industriministern för dessa frågor. Han nämnde därvid att de insatser som genomförts med början under den förra trepartiregeringens mandatperiod beräknades kosta drygt 1,3 miljarder kronor.

För att återgå till vägbyggnadssidan vill jag nämna att under hösten 1979 påbörjas olika sysselsättningsobjekt i länet, som fram till färdigställande kommer att dra en total kostnad av ca 126 milj. kr. Samtidigt pågår vägbyggen i AMS regi för totalt ca 21 milj. kr.

Bertil Jonasson är säkert lika väl som jag medveten om de satsningar som hittills i år har gjorts för att främja sysselsättningen i Värmlands län. Jag tror också att Bertil Jonasson är lika medveten om det statsfinansiella läget som ju fordrar en stram prövning av nya åtaganden. I interpellationen har Bertil Jonasson lagt fram förslag om ytterligare vägbyggen för ca 82 milj. kr.

Frågan om ytterligare insatser för att främja sysselsättningen i olika delar av landet får naturligtvis övervägas av regeringen när sysselsättningsläget ger anledning härtill. Som industriministern framhöll i måndags följer regeringen noga utvecklingen i länet inte minst i Värmlands län och är beredd att med de medel som nu står till dess förfogande stödja projekt som ger nya arbetstillfällen i Värmland. Jag är därvid för min del beredd att pröva de vägobjekt som Bertil Jonasson nämner i sin interpellation.

BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min interpellation. Får jag också säga att jag med hänsyn till förhållandena är nöjd med svaret. Jag finner det positivt, och det bör öppna goda möjligheter.

Bakgrunden till min fråga är den stora brist på sysselsättning som råder i Värmland och som i stort har sin grund i den lågkonjunktursvacka som drabbat många länder och som genom samtidiga strukturomvandlingar drabbat den värmländska industrin alldeles speciellt hårt.

Den tidigare trepartiregeringen ställde sig positiv till oss värmlänningar genom medverkan till framskapandet av den s. k. Värmlandsdelegationen. Delegationen har på olika sätt sökt komma till rätta med problemen i länet.

Vi har också fått gehör för många av våra krav, och dessa har såväl industriminister Åsling i måndags som kommunikationsminister Adelson här redovisat. Det rör sig om 120 milj. kr. i år för statliga anläggningar och byggnadsarbeten. Även om vi ansett att vi borde ha fått mera, vill jag helt

---

*Om igångsättning
av vissa vägförbättringsbyggen i
Värmlands län*

klart deklarerar att vi är mycket tacksamma för vad vi fått. Det har givetvis gett sysselsättning åt många värmlänningar i en svår situation. Jag säger detta även om jag från visst håll stundtals blir beskydd för att vara advokat eller ombud för trepartiregeringen. Men jag är som kommunikationsministern i svaret förmodar, helt medveten om att det hårda statsfinansiella läget fordrar en stram prövning, och därför har jag ej kunnat medverka i den värsta kravdebatten. Det skulle kanske inte heller gagna saken.

Om vi emellertid ser på Värmlands möjligheter vill jag påstå att mycket få satsningar ger mer av sysselsättning och utvecklingsmöjligheter såväl i nuet som för framtiden som en satsning på nödvändiga vägbyggnadsprojekt. Vi har många som behöver sysselsättning. Vi borde i Sverige helt enkelt inte ha råd att låta dem gå sysslösa. En produktiv insats ger resurser till folkhushållet.

Vi har vidare i Värmland många anläggningsfordon som inte utnyttjas. Vi borde heller inte ha råd att låta bli att utnyttja dessa. Jag har, herr talman, en statistik i min hand som visar det dåliga utnyttjandet av dessa fordon, men jag skall inte ta kammarens tid i anspråk med att läsa upp den. Jag skall överlämna statistiken till kommunikationsministern.

Det är många företagare och hos dem anställda som genom ett ökat vägbyggande skulle få ökad sysselsättning. Det behövs. Här finns även en annan viktig fråga. Planeringen bör gälla åtgärder som ger en jämn sysselsättning över hela året, och det bör gälla även maskinsidan. Vägbyggande och underhåll är viktigt. Våra investeringar i landets vägnät måste förvaltas så att vägkapitalet inte urholkas. Ett bra vägnät är också grunden för en utbyggnad av näringslivet i dess olika former.

Min slutsats blir att vägbyggande är en mycket lönande investering för landet och inte minst för vårt län. Det skulle ge Värmland sysselsättning i nuet och möjligheter till nya fabriker och företag för framtida produktion och sysselsättning.

Nu är jag naturligtvis klar över att vi inte kan få pengar omedelbart till alla de fyra vägprojekt som jag nämnt i min interpellation. Det skulle dock vara tacknämligt om vi kunde få medel för att sätta i gång något eller förhoppningsvis några av dem. En sådan satsning är nödvändig, och alla projekten är mycket angelägna. Totalt skulle de dra en kostnad av ca 82 milj. kr.

Enligt tilläggspropositionen skulle Norrbotten få 275 milj. kr. till vägbyggnader. Jag motsätter mig naturligtvis inte detta. Jag är inte på något sätt missnöjd med satsningar för Norrbotten. Sådana är mycket behövliga. Men Värmland har den näst Norrbotten största arbetslösheten i vårt land, och därför behöver vi också i Värmland få i gång ytterligare vägbyggnader.

Kommunikationsministern pekar i slutet av svaret på industriminister Åslings besked i måndags att regeringen noga följer utvecklingen i Värmland och är beredd att med de medel som nu står till dess förfogande stödja projekt som ger nya arbetstillfällen i Värmland. Jag är särskilt tacksam för slutvinjetten i kommunikationsministerns svar, där han säger att han skall pröva de vägprojekt som jag har tagit upp.

*Om åtgärder för
att stoppa SAS
flygningar på Syd-
afrika, m. m.*

Jag vill till sist bara, herr talman, uttala den förhoppningen att denna prövning också skall leda till resultat.

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Jag vill säga till herr Jonasson att också jag tycker att det är viktigt att vi för framtiden tillser att det inte är helt vattentäta skott mellan arbetsmarknadsstyrelsen och vägverket, utan att det skall finnas möjligheter att använda AMS-medel för vägbyggnad på ett kanske mer flexibelt sätt än tidigare. Det ökar möjligheterna att genomföra vägbyggnader som är särskilt angelägna, bl. a. och inte minst i Värmland.

BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Jag är särskilt tacksam för den uppfattning som vår nye kommunikationsminister nyss framförde och som jag delar. Jag tror att en sådan inriktning skulle ge oss möjligheter att åstadkomma betydligt mera på detta område.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 10 Om åtgärder för att stoppa SAS flygningar på Sydafrika, m. m.

Utrikesministern OLA ULLSTEN erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara

dels de den 19 resp. 22 oktober anmälda interpellationerna
1979/80:34 av *Åke Gustavsson* (s), och
1979/80:37 av *Margit Odelsparr* (c),

dels en den 25 oktober anmäld fråga
1979/80:72 av *Hans Petersson* i Hallstahammar (vpk)
och anförde:

Herr talman! Åke Gustavsson har i en interpellation frågat mig dels vilka åtgärder regeringen kommer att vidta för att förmå SAS att stoppa sina flygningar på Sydafrika, dels vilka andra åtgärder regeringen kommer att vidta för att ytterligare isolera regimen i Sydafrika.

Margit Odelsparr har i en annan interpellation frågat om jag anser att SAS Sydafrikatrafik och resepropaganda är förenliga med Sveriges officiella politik mot apartheid och förhållandena i Sydafrika samt om jag är beredd att ta initiativ för att få till stånd beslut i SAS styrelse som leder till att SAS flygningar till Sydafrika upphör.

Slutligen har Hans Petersson i Hallstahammar ställt frågan om jag anser att denna flygtrafik är förenlig med regeringsdeklarationen, där det står att: "Regeringen skall fortsätta arbeta mot rasism och för frihet i södra Afrika."

Jag avser att besvara interpellationerna och frågan i ett sammanhang.

---

*Om åtgärder för
att stoppa SAS
flygningar på Syd-
afrika, m. m.*

Sydafrika fortsätter att tillämpa det avskyvärda apartheidsystemet, trots intern opposition och trots omvärldens vädjande och varningar. Sverige söker genom ett aktivt internationellt agerande få till stånd verkningfulla åtgärder mot Sydafrika. Vi har från svensk sida tillhört de ledande i kraven på ökad användning av ekonomiska påtryckningar som led i kampen mot apartheid. En utgångspunkt har därvid varit att sådana åtgärder för att bli verkligt effektiva bör komma till stånd genom bindande beslut av säkerhetsrådet i den ordning FN:s stadga föreskriver. Vi har uppmanat FN:s säkerhetsråd att vidta åtgärder för att hindra fortsatta utländska investeringar och finansiella lån till Sydafrika. Vidare har vi uttalat att säkerhetsrådet bör diskutera åtgärder som hör samman med oljehandeln och flygtrafiken med Sydafrika.

Den svenska lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia, vilken antogs tidigare i år, var en undantagsåtgärd i avvaktan på beslut i denna riktning av säkerhetsrådet.

Skälen till detta steg redovisades utförligt vid riksdagsbehandlingen. Denna svenska åtgärd har visats betydande internationell uppmärksamhet och tjänar därigenom syftet att vara ett exempel som andra kan ta efter.

När det gäller SAS flygningar på Sydafrika planerar regeringen inte något initiativ för att stoppa dessa i frånvaro av ett beslut i FN:s säkerhetsråd om flygtrafiken med Sydafrika. En sådan isolerad aktion skulle ha obetydlig eller ingen verkan på Sydafrika och dess apartheidpolitik. Den skulle med all sannolikhet endast medföra att andra länders flygbolag – och då bl. a. Sydafrikas eget – övertog den trafik som SAS nu upprätthåller.

När det gäller kritiken mot SAS resebroschyr om Sydafrika så är SAS redan medvetet om denna kritik. Det tillkommer SAS att avgöra om kritiken skall föranleda någon åtgärd.

På frågan vilka andra åtgärder som vidtas för att isolera regimen i Sydafrika vill jag peka på diskussioner regeringen haft med Riksidrottsförbundet om riktlinjer för att avbryta idrottskontakterna med Sydafrika. Biståndet till flyktingar, befrielseörelser och apartheidpolitikens offer har ökat. Sedan ett år har vi visumtvång för sydafrikaner.

Sverige beviljar inga exportkrediter i samband med export till Sydafrika. Inte heller lämnar svenska kreditinstitut finansiella lån till Sydafrika.

Regeringen kommer att fortsätta sina ansträngningar mot apartheid enligt de riktlinjer jag nu har redovisat.

ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Jag vill tacka för att utrikesministern svarat på min interpellation.

Rasistregimens apartheidpolitik i Sydafrika vilar på två förutsättningar. Den ena är en fortsatt utsugning av den afrikanska befolkningen både socialt och ekonomiskt. Den andra är ett fortsatt stöd från länder som regimen i Sydafrika älskar att kalla för den fria världen. Detta stöd sker främst i form av kapital, teknologi, handel och transporter. Utan dessa båda förutsättningar skulle systemet rasa samman. Att befria den afrikanska befolkningen från utsugningens tyranni är i första hand en kamp för afrikanerna själva. Men i

Fredagen den
16 november 1979

---

*Om åtgärder för
att stoppa SAS
flygningar på Syd-
afrika, m. m.*

denna kamp borde de få världssamhällets fulla stöd. Den andra förutsättningen är det i första hand vår uppgift att ta oss an. Då måste vi också inse att ekonomiska förbindelser med Sydafrika är ett stöd till rasistregimen där. Därför har det beslut som riksdagen fattade i våras varit av stor betydelse. Genom att stoppa svenska investeringar i Sydafrika har Sveriges riksdag inom ett viktigt område gått från ord till handling.

Men vi måste naturligtvis agera på flera områden och på flera internationella och nationella nivåer samtidigt, allra helst som vi befinner oss i en situation där den sydafrikanska regeringen med hjälp av stort PR-maskineri med dolda anslag försöker ge världen intryck av att man håller på att ändra grunderna för apartheidpolitiken.

Den lagstiftning som nu arbetas fram i Sydafrika, framför allt gentemot de fackliga organisationerna, innebär att majoriteten av den afrikanska befolkningen kommer att berövas rätten till facklig anslutning och rätten till kollektivavtal. Det innebär att oregistrerade fackföreningar kommer att hindras att verka i framtiden och att den sydafrikanska statliga kontrollen kommer att öka på alla områden inom den fackliga verksamheten.

Fackets handlingsmöjligheter blir starkt begränsade, beroende på kontroll från säkerhetspolisen och beroende på att man i lagen förvägrats rätten att yttra sig i politiska frågor. Man vågar inte heller offentligt uttala sig om investeringsförbudet, eftersom också detta är ett lagbrott enligt sydafrikansk lagstiftning.

Det är dessa svårigheter som Sydafrikas nybildade svarta landsorganisation, FOSATU, står inför. Därför är det självfallet också viktigt för fackliga organisationer runt om i världen att visa sin solidaritet med den fackliga kampen i Sydafrika.

Den svenska och den nordiska fackföreningsrörelsen har, liksom Fria fackföreningsinternationalen arbetat hårt för att få till stånd både en ökad isolering av Sydafrikas regering och ett vidgat stöd för och fördjupat samarbete med de krafter inom och utanför Sydafrika som kämpar för demokratiska och fackliga fri- och rättigheter.

Den nordiska fackliga samorganisationen har t. ex. krävt av SAS att bolaget upphör med sina flygförbindelser med Sydafrika. Detta gemensamma nordiska fackliga krav har inte gett något resultat. I det läget kan naturligtvis ingen nordisk regering frånsäga sig sitt ansvar i den här frågan. Det är nu klart att SAS på frivillig väg inte kommer att avstå från vare sig sina person- eller sina godstransporter till Sydafrika.

SAS gör dessutom allt som står i dess makt för att måla Sydafrika i dess regerings vita färger. I den reklambroschyr för flighten från Kastrup till Johannesburg som är aktuell letar man förgäves efter en beskrivning av de villkor som den helt överväldigande delen av Sydafrikas befolkning lever under. I den 24-sidiga broschyren lyckas man helt undvika att över huvud taget nämna det som Sydafrika är mest känt för, nämligen den förhatliga apartheidpolitiken.

I stället skriver man om utflykter som kan göras för att studera infödingsdanser som äger rum första, andra och fjärde söndagen varje månad.

---

*Om åtgärder för
att stoppa SAS
flygningar på Syd-
afrika, m. m.*

Och självfallet gör man reklam för trummor, sköldar, spjut, huvudmasker och annat, som för tanken till lyckliga infödingar som lyckligt dansar i urskogarna runt Johannesburg och Pretoria. Om Guinness årsbok hade något rekord för smaklösa reklamfolders, så skulle SAS Sydafrikafolder vara en allvarlig aspirant på det.

Broschyren är intressant främst därför att den avslöjar hur SAS ser på Sydafrika. Och först efter protester överväger man att ändra på innehållet. Men, herr utrikesminister, man botar inte smittkoppor med kosmetika. Det enda rimliga är att flygningarna stoppas. Därför är det förvånande att utrikesministern säger: "En sådan isolerad aktion skulle ha obetydlig eller ingen verkan på Sydafrika och dess apartheidpolitik." Om detta är utrikesministerns tro, så borde han inte ha varit med om att i våras stoppa nyinvesteringar i Sydafrika. Det enda logiska är att fullfölja isoleringspolitiken från i våras och se stoppet för nyinvesteringar i Sydafrika som ett första steg för att isolera regimen i Sydafrika. Nästa steg är att stoppa flygningarna. Detta är uppenbarligen en fråga om ambitionsnivå. Regeringen sitter nöjd med hittills fattade beslut om isoleringar.

Dessutom påstår utrikesministern i sitt svar att Sydafrikas flygbolag skulle överta flighterna, om SAS lade ner dem. Så enkla trick som att påstå något sådant tycker jag utrikesministern borde hålla sig för god för. De nordiska luftfartsmyndigheterna har självklart alla möjligheter att förbjuda såväl start som landning på nordiskt territorium. Också här handlar det om ambitionsnivå.

Utrikesministern säger ju dessutom själv att vårriksdagens beslut har "visats betydande internationell uppmärksamhet" och tjänar som ett exempel för andra att ta efter. Varför vill inte utrikesministern vara med om att sätta upp andra exempel som är värda att ta efter?

Just nu pågår inom en rad folkliga organisationer och aktionsgrupper i hela Norden en kampanj under ledning av Isolera Sydafrika-kommittén. Dess mål är, liksom tidigare den nordiska fackliga samorganisationen har krävt, just att stoppa SAS flighter på Sydafrika. Tyvärr tvingas jag konstatera att denna kamp lär man föra utan den borgerliga regeringens stöd. Men regeringens motstånd mot kravet måste ses som en utmaning, som måste sporra till än mer intensiva ansträngningar för kraven, därför att det är en sanning att SAS ger Sydafrika luft under vingarna. På grund härav blir också dessa flygningar ett indirekt stöd för apartheidpolitiken.

Jag frågade även utrikesministern vilka övriga åtgärder regeringen var beredd att vidta för att isolera regimen i Sydafrika. Det är bra att utrikesministern redovisar några nationella åtgärder som stöd till flyktingar och befrielse rörelser. Men jag saknar en programförklaring vad regeringen tänker göra på det internationella planet. Sverige är i den situationen att vårt land har ganska goda förutsättningar att påverka den internationella opinionen. Det har också skett i internationella fora som Förenta nationerna, där Sverige i generalförsamlingen 1976 tillsammans med en stor majoritet uttalade sig för just flygbojkott mot Sydafrika. Sedan kan vi ju beklaga att man inte följer upp beslutet här i Sverige.

Fredagen den
16 november 1979

---

*Om åtgärder för
att stoppa SAS
flygningar på Syd-
afrika, m. m.*

Men den andra delen, de direkta kontakterna med *olika* regeringar, saknas i alltför stor utsträckning. Om man undantar de svenska ambassaderna i de s. k. frontstaterna, så finns det åtskilligt att göra också i andra länder.

Regeringen har tryckt upp beslutet om förbud mot nyinvesteringar, som riksdagen fattade i våras, på engelska. Det är bra. Men på vilket sätt tänker man sprida denna information? Och på vilket sätt och i vilken omfattning kommer man att ta egna initiativ för att förmå andra länder att följa efter?

Här har ju regeringen alla möjligheter att inbjuda olika länder till information. Det bör man göra, i stället för att sitta och vänta på att något land skall komma och speciellt efterfråga en broschyr. Och här vill jag ställa nästa fråga: Vilket departement, herr utrikesminister, är det som är ansvarigt för att informationen sprids? Är det handelsdepartementet, där Staffan Burenstam Linder, som gick emot beslutet, är chef? Eller är det utrikesdepartementet?

Jag tror också att det vore värdefullt om regeringen gjorde en ordentlig inventering av alternativa marknader för svenska varor som i dag finns i Sydafrika. Inte minst på den afrikanska kontinenten skulle en sådan inventering och en informationsverksamhet om beslutet kunna medverka till att de berörda svenska företagen lättare skulle kunna skapa nya marknader. Exempel på ett sådant land är Nigeria. Det finns säkerligen många fler exempel. Det är sådana aktiva åtgärder som utgör ett viktigt led i uppföljningen av riksdagsbeslutet. Här har regeringen ett speciellt ansvar eftersom riksdagsbeslutet innebar att man uttalade att ansvaret för de negativa verkningar som beslutet får för de anställda skall bäras av samhället i dess helhet. Om regeringen inget gör riskerar vi att hamna i en situation som innebär att de svenska metallarbetarna vid de berörda företagen kan få problem. Därför är det viktigt att regeringen arbetar med ett fullödigt program i syfte att isolera Sydafrika samt för att visa att man är solidarisk med de anställda som kan drabbas av de negativa verkningarna.

Till slut kan jag inte låta bli att citera några kloka ord om vårt ansvar när det gäller situationen i Sydafrika:

”Världsopinionen måste tvinga de sydafrikanska ledarna att ta sitt förnuft till fånga om inte utvecklingen obönhörligen skall leda till ett raskrig med omätligt lidande och elände för alla sydafrikaner, svarta som vita. Vi har en skyldighet och ett ansvar att göra vad vi kan för att sätta apartheidregimen under ökat tryck.”

Jag kan instämma i varje stavelse. Orden yttrades vid avslutningen av det internationella antiapartheidåret på Sharpevilledagen den 21 mars i år. Namnet på den man som fällde detta yttrande är Ola Ullsten, Herr utrikesminister! Låt oss nu gemensamt gå från ord till handling! Låt oss se till att förra vårens riksdagsbeslut endast var ett första steg när det gäller att vidta en serie isoleringsåtgärder och andra åtgärder mot rasistregimen i Sydafrika! Även om utrikesministern kan få svårigheter inom regeringen med genomförandet av en sådan politik vågar jag garantera att den politiken kommer att få ett helhjärtat stöd av arbetarrörelsen.

MARGIT ODELSPARR (c):

Herr talman! Jag vill tacka utrikesministern för svaret på min interpellation. I FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna är inskrivet principen om alla människors lika värde och rättigheter. Alla människors lika värde och rättigheter är dock en realitet endast för en begränsad del av jordens befolkning.

Ingenstans har denna princip satts åsido på sådant sätt som i Sydafrika. Sydafrika har genom sin rasåtskillnadspolitik, kallad apartheid, utövat ett legaliserat förtryck av andra raser. Apartheid utgör ett lagfäst system för rasåtskillnad och infördes i och med rasåtskillnadslagstiftningen år 1948. Apartheid är uppbyggd på den förkastliga föreställningen att den vita rasen skulle vara överlägsen och att människans värde skulle vara beroende av etnisk tillhörighet eller ras. Förtryck av människor på grund av deras rastillhörighet eller åsikter förekommer förvisso på många ställen på vår jord men ingenstans genom ett så systematiskt och lagfäst system som genom apartheidpolitiken. Av Sydafrikas befolkning om ca 26 miljoner människor utgör de svarta afrikanerna ca 19 miljoner. Den s. k. färgade befolkningen, som sydafrikanerna betecknar människor av blandras, beräknas till 2,4 miljoner. Den vita befolkningen uppgår till drygt 4 miljoner eller omkring 15 % av befolkningen. I enlighet med rasåtskillnadsideologin har den vita regeringen förvisat de olika svarta stamgrupperna till "hemländer", s. k. bantustans.

Hemlandspolitiken innebär att den svarta befolkningen, ca 70 % av alla invånare, ges hemortsrätt till sammanlagt 13 % av landets yta. Hemländerna utgör de resursmässigt sämsta områdena. I stället tvingas de svarta arbeta i de vitas industrialiserade områden som gästarbetare. På detta sätt splittras även familjerna, eftersom i huvudsak endast manlig arbetskraft får tillträde till de vita delarna. Bantustanspolitiken är ett avskräckande exempel på rasförtryck.

I Sverige betraktar vi apartheidpolitiken i Sydafrika som ett hot mot internationell fred och säkerhet, och den uppfattningen delas också av en majoritet av världens länder. Sverige har även, som utrikesministern framhållit i sitt svar, understött och tagit initiativ till uppmaningar från FN:s generalförsamling till säkerhetsrådet om sanktioner mot Sydafrika.

Det har visat sig svårt att få till stånd bindande beslut i säkerhetsrådet. Ett sådant beslut fattades dock av säkerhetsrådet i november 1977 beträffande vapenembargo mot Sydafrika. Detta skedde mot bakgrund av de fredliga demonstrationerna i Sharpeville mot passlagarna och i Soweto 1976 mot raslagarna, demonstrationer som slogs ned på det mest brutala sätt och där hundratals människor dödades.

Apartheidpolitiken fortgår dock, och den vita regimen verkar okänslig för fördömanden från omvärlden. Man tvingas tyvärr konstatera att de förändringar som har skett är obetydliga. Därför är det angeläget att vi från svensk sida med all kraft arbetar för att apartheidpolitiken skall avskaffas. Här i riksdagen har frågan om ekonomiska sanktioner mot Sydafrika aktualiserats vid ett flertal tillfällen, och under våren 1979 antogs en lag om förbud mot

Nr 30

Fredagen den
16 november 1979

---

*Om åtgärder för
att stoppa SAS
flygningar på Syd-
afrika, m. m.*

Fredagen den
16 november 1979

*Om åtgärder för
att stoppa SAS
flygningar på Syd-
afrika, m. m.*

investeringar i Sydafrika och Namibia. Jag vill uttala min tillfredsställelse över att denna lag har antagits, och jag hoppas att andra länder på liknande sätt skall visa sin solidaritet med det förtryckta folket i Sydafrika. För att lagen skall få avsedd verkan är det även angeläget att den ges en restriktiv tolkning när det gäller ansökningar om dispens för investeringar.

I min interpellation har jag aktualiserat frågan om en flygbojkott från SAS sida mot Sydafrika. Tyvärr är inte utrikesministern beredd att ställa sig bakom mina synpunkter. I och för sig kan jag förstå utrikesministerns motiveringar, men jag tycker ändå att man kan göra liknande värderingar när det gäller en sådan bojkottåtgärd som när det gäller investeringar i Sydafrika. En flygbojkott anser jag vara ett viktigt inslag i en isolering av den vita regimen i Sydafrika. FN:s generalförsamling har även i en resolution uttalat sig för ekonomiska sanktioner, bl. a. genom att förhindra flyg- och båtförbindelser med Sydafrika. Mot bakgrund av detta vill jag fråga utrikesministern: Vilka åtgärder planeras från svensk sida, både nordiskt och internationellt, för att åstadkomma ett bindande beslut om ekonomiska sanktioner i FN:s säkerhetsråd?

Jag har i min interpellation även kritiserat SAS resebroschyrer om Sydafrika, som jag anser inte skildrar de verkliga förhållandena i Johannesburg. Jag hoppas att statens representanter i SAS styrelse aktualiserar frågan för att få en ändring till stånd.

Herr talman! Situationen i Sydafrika kräver ökade internationella påtryckningar. I detta sammanhang har Sverige varit ett föregångsland på många områden, och jag vill uttala min tillfredsställelse med utrikesministerns deklaration, att regeringen kommer att fortsätta sina ansträngningar mot apartheid och fullfölja sitt i regeringsförklaringen uttalade syfte att öka respekten för mänskliga fri- och rättigheter i alla länder.

IIANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min fråga till utrikesministern.

Jag skall börja med att instämna i Åke Gustavssons beskrivning av de förhållanden som den fascistiska regimen i Sydafrika vilar på. Mot bakgrund av samma beskrivning vill jag påpeka hur viktigt det hade varit att stödja vpk:s lagförslag till ekonomisk bojkott av Sydafrika och Namibia. Den av riksdagen antagna lagen om förbud mot investeringar är uppenbarligen inte tillräcklig. I vårt förslag till lagtext fanns med såväl förbud mot att driva handel med Sydafrika och Namibia som förbud mot överföring av patent och licenser samt tekniskt kunnande – och förbud mot att bedriva flygfart och skeppsfart på Sydafrika och Namibia. Nu står vi där med en regering som kryper bakom FN:s säkerhetsråd för att slippa ta egna initiativ i frågan. Jag är övertygad om att det finns en bred svensk opinion för sanktioner mot Sydafrika och följaktligen också för att man skall försöka stoppa SAS-flygningarna dit. Detta måste regeringen ta initiativ till.

Herr talman! Jag är nybörjare i riksdagen. Som nybörjare har man

*Om åtgärder för
att stoppa SAS
flygningar på Syd-
afrika, m. m.*

erfarenheter från samhället utanför riksdagen. Där ute är det vanligt att folk åtminstone försöker svara på frågor. De senaste dagarnas erfarenheter av svar från statsråd har givit mig den bittra erfarenheten att här i huset gör man sitt bästa för att slippa svara på frågor. Den taktiken är inte speciellt smart, om man avser att försöka behålla folks förtroende.

Trots att jag läst om svaret flera gånger har jag inte hittat ett enda ord som svar på min fråga om hur ett upprätthållande av flygningarna går ihop med regeringsförklaringen, där det sägs att man skall fortsätta att arbeta mot rasism och för frihet i södra Afrika. I stället är det så, herr talman, att ett upprätthållande av flygningarna är precis raka motsatsen. Det är att arbeta för ett upprätthållande av rasism och förtryck i södra Afrika.

I själva verket är ju sådana här förbindelser ett medel att ge förtryckarre-gimen ett officiellt ansikte. Man kan också se flygförbindelserna som ett slags investering, eftersom flygandet innebär att man underlättar affärskontakter och överföring av tekniskt kunnande inom olika områden.

När man sedan till på köpet ger resenärerna en direkt falsk bild av Sydafrika genom de broschyrer som tidigare beskrivits så är det än värre.

I utrikesministerns interpellationssvar finns dock en intressant motsägelse: När det gäller lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia säger utrikesministern att detta beslut var en undantagsåtgärd som dock visat sig ha betydelse genom sin internationella uppmärksamhet.

Då måste man rimligen fråga utrikesministern: Varför skulle inte ett initiativ för att stoppa flygningarna få samma effekt? Varför skulle inte det väcka internationell uppmärksamhet och, som herr Ullsten säger, få internationell betydelse? Ett initiativ från den svenska regeringen i den här frågan är absolut nödvändigt, om man skall upprätthålla något som helst förtroende för regeringsförklaringen. Eller är det så att man skall tolka handlandet i denna fråga som ett mått på vad regeringsförklaringen även i övrigt är värd?

Jag har svårt att tro att vi har något initiativ att vänta från regeringen, men jag frågar åter: Anser utrikesministern att flygtrafiken är förenlig med regeringsdeklarationen, där det står att regeringen skall fortsätta att arbeta mot rasism och för frihet i södra Afrika?

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det är bra att Åke Gustavsson, Margit Odelsparr och Hans Petersson i Hallstahammar har tagit upp denna fråga. Det är också bra att deras partier, andra opinionsbildande grupper och enskilda opinionsbildare håller frågan om apartheidregimen i Sydafrika levande.

Det finns förvisso många andra politiska regimer i världen som vi också har anledning att ta avstånd ifrån. Där skulle samstämmigheten mellan oss fyra som agerar i denna debatt måhända inte i alla avseenden vara lika stor.

Men det finns trots allt någonting alldeles särskilt motbjudande i diskriminering på grund av hudfärg. Det finns något alldeles speciellt motbjudande i de fördomar som ligger bakom apartheidpolitiken, att man har ett samhällssystem uppbyggt på tanken att människor inte har lika värde, att

Fredagen den
16 november 1979

---

*Om åtgärder för
att stoppa SAS
flygningar på Syd-
afrika, m. m.*

vissa människor är mera värda statsmaktens omsorg än andra, att man har ett statsklick som faktiskt innebär att de styrande inte anser sig ha till uppgift att ens *eftersträva* att se till hela det egna folkets bästa.

Det ligger också något motbjudande – så motbjudande att man känner sig desperat – i att de icke vita i Sydafrika är chanslösa redan när de föds. Föds de till svarta eller färgade är de satta på undantag och saknar möjlighet till att göra karriär, till att utveckla sina egna anlag och till att bli betraktade som jämlikar i förhållande till andra människor i sin egen nation.

Det är detta speciella med apartheid, som är så motbjudande att det ibland är svårt att hitta de rätta orden för att beskriva saken, som gör det så angeläget att den här debatten förs. Det är också detta som gjort att Förenta nationerna helt enigt – med Sydafrika som enda undantag – har fördömt detta samhällssystem. Det har man inte kunnat göra med något annat system.

Det är naturligtvis också detta som gör att den svenska regeringen – denna, den förra, den förförre och den socialdemokratiska – har ägnat så pass mycket energi, så pass mycket av sin opinionsbildande kraft, åt att fördöma apartheidregimen. Jag hoppas att denna och kommande regeringar skall fortsätta att göra det.

Får jag, för att svara på några av de frågor som har ställts om på vilket konkret sätt vi tänker fullfölja denna linje, redogöra för vad de nordiska utrikesministrarna gjort. De nordiska länderna agerar i den här frågan mycket ofta tillsammans, eftersom vi har samma värderingsgrund. Låt vara att den svenska regeringen ibland tar initiativ före andra, och kanske ibland även på egen hand går längre. Men vi har ett gemensamt aktionsprogram, senast preciserat av utrikesministrarna vid deras möte på våren 1978. Programmet innehåller bl. a. följande punkter:

Förbud mot eller motverkande av nyinvesteringar i Sydafrika.

Förhandlingar med nordiska företag om att begränsa deras produktion i Sydafrika.

Rekommendation om att bringa idrotts- och kulturkontakter med apartheidregimen i Sydafrika till upphörande.

Ökning av de nordiska ländernas stöd till flyktingar, befrielseörelser, apartheidregimens offer m. m.

Visumplikt för sydafrikanska medborgare.

I linje med denna aktionsplan kommer de nordiska länderna, i första hand i FN, att arbeta för ett beslut i säkerhetsrådet mot nyinvesteringar i Sydafrika.

Margit Odelsparr frågade mig på vilket sätt vi gör det. Det kan kanske vara litet svårt att ge någon mycket utförlig redovisning som svar på den frågan. Men jag kan försäkra att ingen diplomatisk möda spars när det gäller att i första hand övertyga säkerhetsrådets medlemmar om att man bör ta upp denna fråga till diskussion och i andra hand få säkerhetsrådet att anta en resolution om investeringsförbud. Det är ju först när ett beslut av den karaktären har fattats i Förenta nationernas säkerhetsråd som det kan bli effektivt, omfatta alla länder och få en reell ekonomisk betydelse för Sydafrika.

---

*Om åtgärder för
att stoppa SAS
flygningar på Syd-
afrika, m. m.*

En andra punkt innebär att vi vill verka för förslag i säkerhetsrådet som kan leda till bindande beslut mot handel med Sydafrika.

En tredje punkt är att vi skall arbeta för en noggrann tillämpning av säkerhetsrådets beslut om vapenembargo mot Sydafrika. Det gäller ett vapenembargo som redan är proklamerat men som förvisso inte har lett till efterföljd ens bland alla dem som har sagt sig stödja det.

Då är frågan just nu, som den har ställts av de tre interpellanterna: Skall vi stoppa SAS-flygningar till Sydafrika? Får jag säga som inledning till ett svar på frågan, att det inte är så att jag å ena sidan och de tre interpellanterna å andra sidan är oeniga om att använda det ekonomiska sanktionsvapnet i kampen mot apartheidpolitiken; det vill vi alla fyra göra. Vad frågan just nu gäller är på vilket sätt man skall använda det ekonomiska sanktionsvapnet i just det här speciella fallet. Här finns en gemensam ståndpunkt, intagen av riksdagen. Man får intrycket, när man lyssnar till Åke Gustavsson, att han talar som representant för ett politiskt parti som driver detta krav till skillnad från den regering som nu sitter, som skulle vara emot det. Det är ju inte så, Åke Gustavsson. I själva verket skulle jag kunna ge en del exempel på hur i varje fall den förra regeringen – denna har ju verkat så kort tid ännu – har varit aktivare än de tidigare svenska regeringarna.

Riksdagens ståndpunkt innebär ett ja till internationella bojkotter av det här slaget men menar att unilaterala, dvs. enskilda svenska, insatser på just det här området inte skulle vara så effektiva att det vore värt att bryta den princip som vi annars håller oss till. Den principen finns nedtecknad i utrikesutskottets betänkande i samband med att utskottet behandlade folkpartiregeringens förslag om förbud mot nyinvesteringar i Sydafrika. Där står det: "Enligt hävdvunnen svensk uppfattning kan endast bindande beslut eller rekommendationer av FN:s säkerhetsråd om universellt verkande sanktionsåtgärder häva nu gällande internationella förpliktelser beträffande handel och samfärdsel."

Sverige har i FN alltsedan 1960-talets mitt verkat för att på det sätt som FN-stadgan föreskriver få till stånd sådana bindande sanktioner att Sydafrika isoleras även handelsmässigt och på annat sätt. Som framhålls i propositionen kommer Sverige att fortsätta att verka för detta. Detta sker under återopande av att situationen i Sydafrika enligt svensk uppfattning utgör ett faktiskt hot mot internationell fred och säkerhet."

Det senare är av betydelse, eftersom det ju bara är när man anser att en politisk utveckling i ett visst land utgör ett hot mot internationell fred och säkerhet som man kan vidta den typ av sanktionsåtgärder som vi nu diskuterar.

Det är alltså inte, som jag tyckte att Åke Gustavsson försökte göra gällande, på grund av någon oenighet inom den nuvarande trepartiregeringen som vi inte har stött det här kravet. Det är därför att vi stöder oss på en principiell ståndpunkt, som i varje fall alla i utrikesutskottet representerade partier är överens om.

Jag får låta detta vara det första svaret på de kompletterande frågor som ställdes till mig.

Fredagen den
16 november 1979

*Om åtgärder för
att stoppa SAS
flygningar på Syd-
afrika, m. m.*

MARGIT ODELSPARR (c):

Herr talman! Jag får tacka utrikesministern för de kompletterande upplysningar som vi har fått här. Men jag vill ändå än en gång understryka betydelsen av att vi från svensk sida agerar med kraft och att frågan om en flygbojkott tas upp i första hand i nordiska sammanhang men även i FN.

Den här frågan har ju f. ö. under hösten också diskuterats i norska stortinget. Där gavs ett svar liknande det som utrikesministern här i dag har avgett.

En flygbojkott är endast en del i arbetet för att isolera den vita regimen i Sydafrika. Det är därför av vikt att vi har ett starkt folkligt stöd för våra aktioner. Folkkrörelserna har här en stor uppgift att fylla som informatörer om förhållandena i Sydafrika. Jag vill även betona betydelsen av att vi samtidigt som vi fördömer den vita rasistregimen på allt sätt understödjer befrielseörelserna och de länder som tar emot flyktingar. Och det gläder mig att utrikesministern i sitt svar även har pekat på ett utökat stöd till befrielseörelserna.

ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Jag förstår Hans Peterssons reaktion, när han säger att man här i riksdagen inte tycks ha för vana att svara på frågor. Det är märkligt att utrikesministern omedelbart därefter går upp och inte svarar på en enda av de frågor som jag har ställt till honom. Han försökte i stället hålla ett allmänt tal, där han lovprisade oss för att vi försöker hålla Sydafrikafrågan levande. Regeringen tycks dock inte vilja göra det, eftersom utrikesministern inte ens vill svara på frågor. Men jag skall upprepa frågorna till utrikesministern.

1. Varför vill inte utrikesministern vara med om att sätta upp andra exempel än investeringsförbudet som värda att ta efter för andra länder?

2. På vilket sätt kommer regeringen att sprida informationen kring det svenska beslutet om förbud mot investeringar, och på vilket sätt och i vilken omfattning kommer regeringen att ta egna initiativ för att få andra länder att följa efter?

3. Vilket departement är det som är ansvarigt för att informationen sprids? Är det handelsdepartementet, där Staffan Burenstam Linder, moderat f. d. riksdagsman som gick emot investeringsbeslutet, är chef? Eller är det utrikesdepartementet?

Den sista och kanske viktigaste frågan är: Vilket program arbetar regeringen efter för att skapa alternativa marknader för svenska produkter, och har man en sådan framförhållning att den svenske arbetaren kan hållas skadeslös och samhället som helhet bära ansvaret?

Dessa fyra frågor vill jag mycket gärna ha svar på av utrikesministern.

Utrikesministern sade att vi inte är oeniga om att använda det ekonomiska sanktionsvapnet – och det är bra. Men jag sade i mitt anförande, och tvingas tyvärr att upprepa det, att det är en fråga om ambitionsnivå. Enligt min uppfattning skall vi se förbudet mot nyinvesteringar i Sydafrika som ett första steg i kampen för att stödja de krafter som står för demokrati och fackliga rättigheter. Just den regim som finns i Sydafrika är, herr utrikesminister, ett

---

*Om åtgärder för
att stoppa SAS
flygningar på Syd-
afrika, m. m.*

hot mot freden och säkerheten i världen. och då är det viktigt att vi stödjer de krafter som står för alternativet till en sådan regim.

Med utrikesministerns egen argumentation som utgångspunkt är det ett rimligt krav att till SAS säga: Nu får ni stoppa flygningarna på Sydafrika, och några sydafrikanska plan kommer varken att få landa eller starta på nordiskt territorium. Det är det värt, när det gäller människornas säkerhet och liv och freden på södra delen av en hel kontinent. Då är det värt att bryta mot principen om frihandel. Fria kapitalrörelser är, herr utrikesminister, trots allt mindre viktiga än fria människor.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Utrikesministern tog upp vår gemensamma syn på Sydafrika och förhållandena där. Han nämnde hudfärgen, som håller de svarta tillbaka, fördomar, att de svarta är satta på undantag och inte kan göra karriär som andra osv. Varför är det så? Jo, alla dessa fördomar och detta att de är svarta används som ett medel för att verkställa en enorm utsugning. Alla dessa fördomar är ett medel att skapa en vit skyddsmur mot ett svart proletariat. Han säger att vi inte är oeniga om att använda sanktioner utan om sättet på vilket det skall ske. Det är verkligen märkligt. Han säger också att endast internationella sanktioner kan vara verkningsfulla – trots att man i riksdagen i våras fattade beslut om en lag om begränsningar när det gäller investeringar i Sydafrika.

Varför kan inte utrikesministern sluta upp med att krypa bakom FN:s säkerhetsråd och internationella sanktioner? Varför inte ta ledningen? Varför inte gå före och driva på? Det vore ju ett sätt att verka mot rasism och förtryck. Han kunde säga: Mot bakgrund av vår regeringsförklaring föreslår vi nu att man skall verka för att förhindra att flygningarna fortsätter, och vi ämnar gå vidare med dessa frågor. – Det vore ett sätt att motverka rasism och förtryck.

Och utrikesministern! Vi är representanter för tre partier som nu har interpellat och frågat, och vi har i stort sett samma uppfattning om vad man borde göra. Om ni lade fram ett sådant förslag för riksdagen skulle ni få majoritet för det. Jag kan inte förstå varför utrikesministern skall streta emot och låta bli att lägga fram ett förslag som så många är överens om och som tydligen utrikesministern i sak, fast inte på samma sätt, är överens med oss om.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Hans Petersson i Hallstahammar har ju tidigare ursäktat sig med att han är ny i riksdagen och därför inte är så van vid arbetsformerna här. Men så pass mycket borde väl Hans Petersson ha uppsnappat även på de utomparlamentariska scener där han tidigare vistades att han vet att det inte är riktigt så, att bara därför att t. ex. Åke Gustavsson här kräver av mig att vi skall införa förbud för SAS att flyga på Johannesburg skulle hans parti eller han själv rösta för det om förslaget skulle komma upp i riksdagen. Det är dess värre inte på det viset. Det är i stället så att det organ jag måste gömma mig

Fredagen den
16 november 1979

*Om åtgärder för
att stoppa SAS
flygningar på Syd-
afrika, m. m.*

bakom, Hans Petersson, det är Sveriges riksdag. Och i Sveriges riksdag har alldeles nyligen uttalats just det som jag nyss citerade ur utrikesutskottets betänkande. och jag upprepar det: *"Enligt hävdvunnen svensk uppfattning kan endast bindande beslut eller rekommendationer av FN:s säkerhetsråd om universellt verkande sanktionsåtgärder häva nu gällande internationella förpliktelser beträffande handel och samfärdsel."*

Detta är alltså inte min privata åsikt, och det är inte någon exklusiv ståndpunkt intagen av trepartiregeringen, utan det är Sveriges riksdags uppfattning mot vilken mycket få protester höjdes, om jag minns debatten rätt.

Här finns naturligtvis en skillnad mellan att som enskild nation förbjuda nyinvesteringar resp. att säga upp förpliktelser som man har i internationella konventioner, GATT-stadgar och annat. Jag vill säga till både Hans Petersson och Åke Gustavsson, att även om man känner djup motvilja mot apartheidpolitiken måste man också ha viss respekt för internationella åtaganden och om inte annat ha en viss kunskap om vad den egna riksdagen har uttalat i olika sammanhang. Därför är det, jag upprepar det, icke så att vi är oeniga om behovet av denna typ av sanktioner, men vi menar från regeringens sida, med stöd av riksdagen, att de blir effektiva och därmed meningsfulla bara om de kan göras internationellt.

Jag är litet förvånad över att Åke Gustavsson med sådan indignation hävdar att jag inte har svarat på hans frågor. Jag har faktiskt försökt göra det genom att ganska utförligt tala om vilka principer jag stöder mitt ställningstagande på, och jag har nu gjort det för andra gången. Jag vet inte om Åke Gustavsson lyssnar nu heller, men gör gärna det, så kan vi kanske bespara riksdagen litet tid. Jag har också redogjort för ett ganska detaljerat punktprogram, vilket en av interpellanterna tackade för och som gav besked om vad vi tänkte göra i fortsättningen. Jag har vidare redogjort för på vilket sätt vi försöker driva de krav som är våra i Förenta Nationerna till dess att vi får gehör för dem. Jag glömde att svara på vilket departement som har ansvaret för att information om svensk lagstiftning sprids i utlandet, och jag ber om ursäkt för det. Svaret är: Utrikesdepartementet.

Jag vill också ta upp en annan sak som Åke Gustavsson anförde, även om jag inte uppfattade det som en fråga. Det gällde på vilket sätt vi försöker bearbeta andra marknader, som skulle kunna utgöra alternativ till Sydafrika. Jag vill till detta säga att vi gör det mesta i det avscendet genom att bl. a. tala om för svenska företag att de har att välja mellan Afrika och Sydafrika och att det även ur krassa ekonomiska synpunkter är en fördel om svenska företag väljer Afrika framför Sydafrika. Detta har jag framhållit inte bara från svenska talarstolar, utan ganska ofta också ifrån internationella.

I övrigt kan jag inte annat än le igenkännande när det gäller Åke Gustavssons agerande här i kammaren. Som en förberedelse till den här debatten har jag läst igenom protokoll från debatter jag deltagit i när jag själv var i opposition 1965, då jag krävde av den socialdemokratiska regeringen att den skulle betrakta apartheidpolitiken såsom ett hot mot fred och säkerhet. Det ansåg inte den socialdemokratiska regeringen på den tiden att man borde

göra, och därigenom frånhände man sig praktiskt taget alla möjligheter att i FN ställa krav på sådana åtgärder som man nu kräver att vi skall vidta.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Utrikesministern sade att jag ursäktade mig med att jag var ny i riksdagen. Men jag gjorde bara ett konstaterande av faktum. Jag ber inte om ursäkt för att jag kommer som ny utifrån, och efter vad som framkommit i den här debatten måste färska erfarenheter utifrån och från andra ställen än det här huset vara en tillgång. Det bekräftas bl. a. av att jag fortfarande inte fått svar på min fråga, om ett upprätthållande av flygningarna är förenligt med den regeringsdeklaration som Ola Ullsten varit med om att skriva under.

Ola Ullsten säger vidare: Hans Petersson skall inte tro att det är så att om representanter för ett parti säger en sak, så innebär det att de röstar i enlighet därmed. Att det förhåller sig så är i och för sig illavarslande, och även jag vet att man inom partierna kan ha skilda uppfattningar i olika frågor, men vad jag åsyftade var att åstadkomma en spricka i den trepartienighet som för dagen har bildats när det gäller den här frågan liksom att skilja ut vpk från resonemang av det här slaget. För vpk:s del är det i alla fall så – det kan jag garantera – att vi skulle rösta för ett stopp på de här flygningarna. Detta framgår också av det lagförslag som vi försökte få igenom när frågan om investeringslagen behandlades.

I den gula folder som jag har här och som är en sammanställning av enkätsvar som gjorts av Isolera Sydafrika-kommittén redovisas partiernas olika inställning, och jag utgår från att det är en beskrivning som är riktig. Man kan där studera vad folkpartiet säger i denna fråga. Jag tar bara upp folkpartiets uttalanden nu och skall inte skälla på moderaterna, eftersom det inte finns någon representant för dem här. Folkpartiets uttalanden i de olika frågor som redovisas i foldern går i stort ut på följande: Vi gör allt för att underlätta förhandlingarna, frågan bör tas upp, svenska banker bör delta i långivningen, vi stöder tanken, vi är för en internationell handelsbojkott om den beslutas av FN:s säkerhetsråd, vi bör fortsätta att protestera, vi är för ett aktivt internationellt agerande, osv.

När, Ola Ullsten, skall dessa ord omsättas i handling? När tar Ola Ullsten initiativ till ett nationellt agerande? Ett sådant skulle förmodligen få samma verkan som den som åstadkoms genom den tidigare antagna lagen, nämligen att vi fick internationell uppmärksamhet. Det skulle kunna bli ett stöd i kampen mot det fruktansvärda förtryck som vi här resonerar om. Låt inte denna debatt bli en taktisk debatt! Tänk på vad det gäller, på vilka resultat som kan uppnås med ett initiativ!

ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Utrikesministern börjar nu att berätta minnen om vad som hände för 15 år sedan i riksdagen. Jag tycker att det vore bättre om utrikesministern ägnade tiden åt att fundera över framtiden i stället för att söka sig långt tillbaka i historien.

Situationen i Sydafrika är ett hot mot säkerheten. Trots att det har gått så

Fredagen den
16 november 1979

*Om åtgärder för
att stoppa SAS
flygningar på Syd-
afrika, m. m.*

lång tid sedan Ola Ullsten som ung fräsch riksdagsman upphov sin stämna och med stor frenesi och bestämdhet hävdade att detta var ett hot mot säkerheten. är det märkligt att han nu snabbt har tagit på sig ansvarskostymen och tycker att vi skall vara litet försiktiga och vänta på FN:s säkerhetsråd. I sådana här sammanhang crinrar man sig vissa litterära citat, exempelvis detta: "Så går beslutsamhetens friska hy i eftertankens kranka blekhet över."

Den egentliga anledningen till att jag begärde ordet var att utrikesministern med magistral ton försökte undervisa Hans Petersson om hur det i själva verket går till i kammaren. Han sade, att om Åke Gustavsson står här i talarstolen och kräver att flygningarna på Sydafrika skall stoppas, är det inte säkert att han själv skulle stödja ett sådant förslag när det väl kommer på riksdagens bord. Vad är det där för dumheter, Ola Ullsten? Jag tycker att det är hög tid att sluta upp med den dubbelmoral i politiken som innebär att man skall stå och säga en sak och handla på ett helt annat sätt, om den nu gäller för den svenska regeringen f. n. I varje fall kan jag garantera utrikesministern att det som jag står och säger i talarstolen är sådant som jag också är beredd att stå för senare. Om det är en regel eller ej för den svenska regeringens del får väl regeringen uttala sig om själv. Om mina egna ställningstaganden ber jag att själv få uttala mig. Det behöver inte utrikesministern göra.

Socialdemokratin har tagit ställning för isoleringspolitiken, kombinerad med ett aktivt stöd till befrielseströrelsen och till frontstaterna. Vi är beredda, säger vi från partiets sida, att pröva även andra vägar för att fullfölja denna politik. Vi uppmanar också våra medlemmar och sympatisörer att inleda en konsumentbojkott. Den fackliga grenen av arbetarrörelsen har dessutom tagit ett klart ställningstagande just när det gäller att stoppa flygningarna till Sydafrika. Nu vet vi att den nuvarande regeringen inte brukar ta så värst mycket intryck av vad den fackliga rörelsen tycker, men för ett arbetarparti betyder det ganska mycket.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag tycker trots allt att Åke Gustavsson borde vara en aning försiktig. Vid två tillfällen har jag faktiskt citerat det riksdagsuttalande på vilket jag stöder regeringens ståndpunkt – att avvakta säkerhetsrådets beslut innan vi engagerar oss i en handelsbojkott eller en bojkott på samfärdselns område. I varje fall av protokollet att döma var det ett riksdagsbeslut som Åke Gustavsson biträdde. Man kan undra om det verkligen är förenligt med god politisk moral och hyfs i debatten att stå här och låtsas att det där beslutet över huvud taget inte finns och slå sig för sitt bröst och säga: Jag står minsann för mina ord också när jag röstar. Åke Gustavsson hade i så fall chansen att göra det för bara några månader sedan. Varför missade han den chansen så gruvligt?

Framför allt tycker jag det är litet trist, herr Åke Gustavsson, att försöka att i en sådan här fråga, där vi ju vet att det finns enighet mellan våra båda partier, genom mer eller mindre falska påståenden skapa intryck av motsatsen. Varför inte i stället ta vara på den enigheten? Jag är alldeles övertygad om att om Åke

---

*Om åtgärder för
att stoppa SAS
flygningar på Syd-
afrika, m. m.*

Gustavsson träffar representanter för den sydafrikanska oppositionen eller för det svarta Afrika så skall han finna att man där sätter stort pris på den enighet som finns i Sverige. på att vi under många årtionden har kunnat följa en konsekvent aktiv linje till förmån för det svarta Afrika. till förmån för de svarta och färgade i Sydafrika. Låt oss inte slå sönder den enigheten i ett kortsiktigt partitaktiskt nit! Jag tror att det straffar sig, Åke Gustavsson, och det är i varje fall inte till fördel för de svarta och färgade i Sydafrika att göra det.

Sedan till Hans Petersson, som upprepar frågan: Är det förenligt med vad som står i regeringsdeklarationen om att vi vill bekämpa rasism att nu inte gå med på det här kravet? Ja, det är fullt förenligt med vad som står i regeringsdeklarationen på den punkten, och jag har redogjort ganska utförligt för varför. Jag har ganska gott samvete – inte å personliga vägnar men å regeringens och Sveriges vägnar – just när det gäller agerande på det här området. Det har varit ett mycket aktivt agerande. Sverige är såvitt jag vet det enda land utanför afrikanska kontinenten som har antagit en lag på det här området, som vi just diskuterade och som båda herrarna har berömt – en lag som utarbetats av folkpartiregeringen och som naturligtvis kunnat utarbetas tidigare, men så blev av olika skäl inte fallet. Åke Gustavsson kan kanske ge svar på frågan varför.

Vi har ökat stödet till befrielseströrelserna i Sydafrika. Jag tror att det har mer än fördubblats under de senaste tre åren. Vi har i Förenta nationerna och i andra sammanhang gjort gemensam sak med de s. k. frontstaterna och andra som har stött afrikanernas sak i södra Afrika och i Sydafrika. Och vi tänker, i enlighet med det program som jag tidigare redogjorde för, fortsätta att göra det. Jag tänker också, herr talman, fortsätta att stå ut med den typen av obefogad kritik som har framförts under den här debatten.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Det hedrar Ola Ullsten att han klart och tydligt sade: Ja, flygtrafiken är förenlig med regeringsdeklarationen. – Då har jag fått svar på min fråga, och jag avslutar härmed debatten för min del.

ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Det blir en litet märklig debatt när man beskyller varandra för falska påståenden och för att inte ha god politisk moral och hyfs i debatten.

Jag vill inte gå in och sätta några betyg på mina debattmotståndare. Jag skall bara göra ett par konstateranden.

Utredningen om förbud mot nyinvesteringar tillkom efter det att socialdemokraterna väckt en motion i riksdagen med detta krav, och man kan ju tycka att det borde ha framförts tidigare. Men bättre sent än aldrig. Jag är glad över att den motionen väcktes.

Jag sade i mitt inledningsanförande, och jag vill gärna avsluta med att upprepa det, att jag instämmer helt i vad Sveriges dåvarande statsminister sade den 21 mars i år, då han sade att vi har en skyldighet och ett ansvar att

*Om åtgärder för
att stoppa SAS
flygningar på Syd-
afrika. m. m.*

göra vad vi kan för att sätta apartheidregimen under ökat tryck. Ett sätt att sätta apartheidregimen under ökat tryck är just att se till att man stoppar SAS flygningar. Det kommer inte, som utrikesministern hävdar i sitt svar, att leda till att sydafrikanska flygbolag den vägen kan komma att starta och landa på nordiskt territorium. Det torde vara helt obestriddigt att så inte kan bli fallet – tvärtemot vad utrikesministern alltså säger i sitt svar på den här punkten.

För mig är detta en fråga om internationell solidaritet, och det är det också för arbetarrörelsen. Men det hela har ytterligare en dimension: att vi gemensamt skall se till att bära och ta ansvar för de ekonomiska verkningar som de svenska metallarbetarna kan drabbas av genom bojkottaktioner och genom stoppet för nyinvesteringar.

Därför vill jag säga – och jag vill inte bli anklagad för något slags partitaktiskt nit och falska påståenden, eller hur det var utrikesministern uttryckte sig: Jag är allvarligt oroad över att det görs så väldigt litet inom regeringen för att möta den situation som uppstår för metallarbetarna i de svenska företagen när förbindelserna med Sydafrika successivt kommer att strypas och stoppas. Därför efterlyste jag ett samlat handlingsprogram från regeringens sida, där man bl. a. som en del av informationsverksamheten till andra länder inte bara aktivt talar om vilka åtgärder vi har vidtagit utan också aktivt försöker underlätta för svenska företag att finna nya marknader.

Jag tror förutsättningarna för sådant arbete är relativt goda. Man får visserligen också jobba ordentligt med detta, men jag tror att om man gör det så kommer man också att lyckas ganska hyggligt.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag kan notera med tillfredsställelse att Åke Gustavsson är intresserad av hur det går för svenska företag på andra marknader, med den takt som man är beredd att överge Sydafrika. Jag kan försäkra Åke Gustavsson att saken ligger i goda händer. Vi gör vad vi kan för att ge de svenska företagen chans att komma in på andra marknader i tredje världen över huvud taget och inte minst i det svarta Afrika.

Till den draghjälp som de svenska företagen därvid har fått hör just lagen om investeringsförbud i Sydafrika, eftersom den i så hög grad har uppskattats av de övriga afrikanska staterna. Den har måhända haft sin betydelse för våra möjligheter att komma in på de marknaderna.

Jag vill sedan försäkra Åke Gustavsson att jag står för vartenda ord som jag uttryckte på Sharpevilledagen i mars 1979. Det hade varit trevligt om Åke Gustavsson levt upp till samma dygd och stått för det sätt på vilket han röstade i maj 1979. Då hade den här debatten om formerna för en sanktion varit alldeles onödig.

ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Jag hade inte trott att jag skulle behöva begära replik på utrikesministerns senaste anförande.

Att Sveriges riksdag fattat ett beslut om att stoppa nyinvesteringar behöver inte binda oss för all framtid så att vi inte gör något ytterligare. Vi kan ta ett

steg till – det är en fråga om ambitionsnivå. Det steget kan vi ta genom att regeringen medverkar till att SAS stoppar sina flygningar på Sydafrika.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 11 Om regeringens tillstånd till utbyggnad av Vallhamn på Tjörn

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ erhöll ordet för att besvara *Kurt Hugossons* (s) den 22 oktober anmälda interpellation, 1979/80:35, och anförde:

Herr talman! Kurt Hugosson har frågat mig

1. Varför avvaktade inte regeringen beslutet att tillåta en omfattande utbyggnad av Vallhamn till dess en samordnad hamnplanering som regeringen förordat kommit till stånd?

2. Kommer någon prövning av ytterligare utbyggnad av Vallhamn med hänsyn till 136 a § i byggnadslagen att äga rum?

3. Anser bostadsministern att det är lämpligt att ta politiskt kontroversiella beslut tre dagar före ett val?

F. n. pågår i hela landet en övergripande hamnplanering. Regeringen har den 14 december 1978 utfärdat riktlinjer för länsstyrelsens arbete med denna planering. Resultatet skall redovisas till kommunikationsdepartementet den 1 januari 1980. Därefter skall sjöfartsverket upprätta förslag till en perspektivplan för hamnväsendet.

Under planeringsskedet av den fysiska riksplaneringen har Tjörns kommun redovisat förslag till utbyggnad av hamnverksamheten i Vallhamn. I beslut den 1 mars 1979 angående fullföljande av riktlinjer för hushållning med mark och vatten i Göteborgs och Bohus län uttalade regeringen bl. a. att en utbyggnad av hamnverksamheten i Vallhamn skulle komma att innebära konflikter med bl. a. naturvårdens intressen och att överväganden om utbyggnad av hamnverksamheten bör avvakta de ställningstaganden som kommer att göras i den nämnda samordnade hamnplaneringen.

Före regeringens beslut den 13 september 1979 gällde för hamnområdet i Vallhamn en stadsplan, som fastställdes av Kungl. Maj:t den 23 februari 1966 och sedermera i vissa avseenden ändrats genom beslut av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län den 4 mars 1974. Den befintliga hamnen och större delen av den nu aktuella utbyggnaden rymdes inom den stadsplanen. Det av regeringen nu fastställda planförslaget innebär i huvudsak en mindre utflyttning av gränsen för det exploateringsbara området på den s. k. Tängenhalvön, en omdisponering av hamnbassängen och en utökad byggnadsrätt inom hamnområdet. Den exploateringsbara markytan ökar därvid med 10 %. Vid Tängenhalvöns spets minskas exploateringsmöjligheterna både på land och i vattnet. Den utvidgning av hamnen som den fastställda planändringen sålunda medger är, såsom framgår av den kartbild som visas på bildskärmen, av ringa omfattning i jämförelse med den utbyggnad som

Fredagen den
16 november 1979

*Om regeringens
tillstånd till utbyggnad av Vallhamn
på Tjörn*

Tjörns kommun hade redovisat planer på och som låg till grund för regeringens uttalande i beslutet den 1 mars i år. Huvudsyftet med den föreslagna planändringen var att möjliggöra en rationell godshantering inom ramen för pågående verksamhet, något som regeringen ansåg vara angeläget. Därför saknades det anledning att avvakta resultatet av den övergripande hamnplaneringen.

Wallhamn AB har hos regeringen den 3 juli 1974 och den 9 december 1975 ansökt om tillstånd enligt 136 a § byggnadslagen (BL) att anlägga lager för kol och olja i Vallhamn. Regeringen har den 23 augusti 1974 och den 29 december 1975 förordnat att den med ansökningarna avsedda verksamheten skall prövas enligt detta lagrum. Regeringen har ännu inte tagit ställning till bolagets ansökan. I vad mån regeringen kommer att förordna om ytterligare prövningar enligt 136 a § BL är beroende av vilken fortsatt verksamhet som kan komma att aktualiseras i Vallhamn. Jag kan givetvis inte nu förutsäga om regeringen kommer att förbehålla sig prövning av framtida verksamhet. Regeringen får ta ställning till detta från fall till fall.

På Knut Hugossons tredje fråga vill jag endast svara att jag finner det självklart att regeringen kan fatta beslut av denna art även om ett val förestår.

KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka bostadsministern för svaren på de frågor som jag ställt i min interpellation.

Interpellationen har föranletts av folkpartiregeringens beslut i den tack- och avskedsföreställning som regeringssammanträdet den 13 september – tre dagar före valet – har kommit att betecknas som.

Den 1 mars i år levererade regeringen en proposition om redovisning av planeringsskedet i den fysiska riksplaneringen. Denna proposition är nu föremål för riksdagens prövning i dess civilutskott och kommer under hösten att behandlas här i kammaren. I denna proposition, signerad Birgit Friggebo, står följande att läsa om den fråga som interpellationen behandlar – jag ber, herr talman, att få direktitera ett mycket klokt uttalande av bostadsministern i denna proposition:

”Tjörns kommun har redovisat förslag till utbyggnad av hamnverksamheten i Vallhamn. En utbyggnad av hamnverksamheten i Vallhamn skulle komma att innebära konflikter med bl. a. naturvårdens intressen i Hakefjorden. Det är angeläget att hamnplanering och hamnutbyggnad samordnas med övrig samhällsplanering. Riktlinjer för en sådan samordnad hamnplanering har getts av regeringen. Överväganden om utbyggnad av hamnverksamheten i Vallhamn bör avvakta de ställningstaganden som kommer att göras i nämnda samordnade planering.”

Genom regeringsbeslutet den 13 september att tillåta en icke obetydlig utbyggnad av privathamnen i Vallhamn frångick bostadsministern sitt ställningstagande av den 1 mars, uraktlät att avvakta riksdagens behandling av frågan, nonchalerade alla tunga remissinstansers synpunkter samt, vilket jag bedömer som allvarligast, handlade mot riksdagens uttalanden om att

någon fortsatt utbyggnad av hamnarna icke bör komma i fråga förrän den av riksdagen beställda hamnplaneringen kommer till stånd.

Så sent som den 1 juni behandlades riktlinjerna för den framtida trafikpolitiken, och som framgår av trafikskottets betänkande, som riksdagen ställde sig bakom, krävs nya riktlinjer för hamnplaneringen i vårt land. Den i anslutning till trafikpolitiken presenterade hamnlagen t. o. m. avslogs av riksdagen med bl. a. denna motivering.

Nu försöker bostadsministern i svaret på min första fråga i interpellationen göra gällande att utbyggnadsbeslutet är av ringa omfattning och endast innebär en 10-procentig utökning av den exploateringsbara markytan och att huvudsyftet med den föreslagna planändringen är att möjliggöra en rationell godshantering inom ramen för pågående verksamhet samt att det av dessa orsaker inte fanns någon anledning att avvakta resultatet av den övergripande hamnplaneringen. Jag hävdar att alla dessa påståenden är felaktiga, och jag skall senare närmare kommentera den nu beslutade planändringens konsekvenser.

Först vill jag emellertid, herr talman, ge bakgrunden till ärendets handläggning i kommunen och länsstyrelsen samt redovisa olika remissinstansers synpunkter på frågan.

Framställningen om en utökning av hamnområdet beslutades av en majoritet i Tjörns kommunfullmäktige mot en ganska stor minoritets önskan. När frågan behandlades i länsstyrelsen var lika många förtroendemän för som emot en planändring, och frågan kom att avgöras genom den tillförordnade landshövdingens utslagsröst. Men det intressanta vid länsstyrelsens beredning var att huvudparten tjänstemän som var inkopplade på ärendet avstyrkte förslaget. Bland dessa tjänstemän finner vi planeringsdirektören, naturvårdsdirektören, överlantmätaren, länsantikvarien samt den tjänsteman som var föredragande och som mest ingående hade penetrerat ärendet. Med andra ord – de tjänstemän i länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län som har att bevaka den regionala planeringen, hamnplaneringen, trafikplaneringen, natur- och miljövårdsfrågor, förminnesfrågor samt planfrågor ansåg att en utbyggnad av Vallhamn var olämplig och stod i konflikt med de lagar och förordningar som de har att företräda som tjänstemän. Inför länsstyrelsens behandling hade vägförvaltningen uttalat sig negativt mot en utbyggnad liksom televerket och de fackliga företrädarna. Hakefjordens Naturvårdsförening, som representerar ca 6 000 helårs- och fritidsboende runt Hakefjorden, avstyrkte tanken på en utvidgning av Vallhamn och den förändrade inriktning av verksamheten som den nu av regeringen godkända planändringen kommer att innebära. Även berörda sakägare har protesterat mot en utbyggnad och utvidgning av hamnområdet.

Inför regeringens handläggning av ärendet var frågan på remiss hos bl. a. planverket och naturvårdsverket. Båda myndigheterna avstyrkte förslaget, och jag skall citera några av de uttalanden som dessa myndigheter gjort som underlag för regeringsbeslutet av den 13 september innevarande år.

Planverket anför bl. a. följande: "Enligt planverket är det inte försvarbart från naturvårds- och landskapsbildsynpunkt att spränga bort stora delar av

Nr 30

Fredagen den
16 november 1979

---

*Om regeringens
tillstånd till utbyggnad
av Vallhamn
på Tjörn*

Fredagen den
16 november 1979

---

*Om regeringens
tillstånd till utbyggnad
av Vallhamn
på Tjörn*

Tångenområdet för att åstadkomma upplagsytor för pågående hamnverksamhet. Planverket bedömer skadeverkningarna av den planerade utsprängningen av Tångenområdet som alltför stora i förhållande till den relativt ringa upplagsyta som man därigenom kan åstadkomma för hamnändamål.”

Det är alltså riktigt att det ären ringa utvidgning, men den är inte försvarbar från naturvårds- och landskapssynpunkt därför att den bryter den naturliga inramningen av hamnområdet, som tidigare har fastställts i planärendet. Genom att nu på ett för omgivningarna lämpligt sätt avsluta den krossningsverksamhet av berg som förekommit i detta område under ett antal år och genom att snygga upp inom området frigörs enligt planverket betydande ytor för hamnverksamhet. Till detta kommer att Vallhamn AB har förlorat den utskeppning av Volvobilar som man tidigare hade. Därigenom har stora ytor friställts. För den nu pågående hamnverksamheten finns enligt planverket inte något behov av ytterligare yta, utan redan det område man i dag har kan enligt planverket medge en betydande expansion.

Mot denna bakgrund har planverkets enhälliga styrelse föreslagit regering-
en att man inte bör fastställa föreliggande planförslag. I stället bör länsstyrelsen få i uppdrag att i samband med prövningen av en ansökan om täkttillstånd utarbete närmare villkor för en lämplig avveckling av täktverksamheten. Under snart en 15-årsperiod har en sprängningsverksamhet pågått, vilken varit betingad av utbyggnaden av hamnområdet, Birgit Friggebo. Men i realiteten har det varit fråga om export av bohuslänsk granit till andra länder. När bröderna Johansson i Vallhamn ansökte om förändringar i planerna för hamnändamål har detta bara varit en förevändning för att kunna bedriva kommersiell verksamhet med bohuslänsk granit i ett från natur- och miljösynpunkt ytterst känsligt område.

Herr talman! Naturvårdsverket har också yttrat sig till regeringen i denna fråga. I naturvårdsverkets remissvar kan man finna många intressanta och tänkvärda anvisningar. Verket säger i sitt remissvar att regeringens beslut med anledning av planeringsskedet i den fysiska riksplaneringen måste tolkas så, att några beslut inte bör fattas om utbyggnad av Vallhamn förrän den statliga hamnplaneringen är klar. Detta bör i princip även gälla mindre utbyggnader, eftersom dessa kan föregripa hamnplaneringen, exempelvis genom att möjliggöra nya typer av gods som innebär miljöproblem eller leder till överflyttning av gods från andra hamnar. Det bör därför fordras mycket starka skäl för att i dag medge en utbyggnad av Vallhamn. Några tillräckligt starka skäl finns dock inte enligt naturvårdsverkets uppfattning. Således anser verket inte att behov av att bygga ut hamnen föreligger, innan den slutliga hamnplaneringen avslutats. Det är inte styrkt att man behöver göra denna planändring.

Vidare vill verket påpeka att den föreslagna utbyggnadsriktningen är olämplig från naturvårdssynpunkt. Och det är ju detta som är det viktiga i planärendet, att det är utbyggnadsriktningen – inte det reella tillskottet – som är olämplig från naturvårdssynpunkt.

I ansökan har angivits att de bergmassor som sprängs bort genom denna planändring behövs för utfyllnad enligt stadsplanen. Naturvårdsverket

---

*Om regeringens
tillstånd till utbyggnad av Vallhamn
på Tjörn*

framhåller för sin del att de bergmassor som har sprängts bort i arbetet på att skapa uppställningsytor hittills så gott som uteslutande har exporterats utomlands. Någon utfyllnad för att förverkliga den gällande stadsplanen – utöver för den i dag i stort sett färdigställda kajen i stadsplanens norra del – har inte påbörjats. Enligt naturvårdsverkets uppfattning – och den uppfattningen delas av en mycket bred allmänhet – borde de bortsprängda bergmassorna i första hand ha använts för utfyllnad i enlighet med stadsplanen och i andra hand för försäljning. Det har varit precis tvärtom.

Mot denna bakgrund kan inte behovet av utfyllnad tas som något argument för ytterligare bortsprängning av berg. Naturvårdsverket framhåller att det finns gott om berg på annat håll i närheten av Tjörn, bl. a. i Stenungsundsregionen, som man kan använda för detta ändamål.

Vattenområdet kring Vallhamn, Hakefjorden, ingår i det vattenområde kring Tjörn som är av riksintresse för friluftslivet. Övärlden är av speciellt intresse för bad och båtsport. Mitt emot Vallhamn ligger Hakenäset, ett från vetenskaplig synpunkt och för friluftslivet värdefullt område med bl. a. gammal unik tallskog. För Hakenäset gäller skydd för landskapsbilden enligt 19 § naturvårdslagen. Jag vill verkligen understryka att detta vattenområde, detta stora friluftsområde för en storstadsregion med bortåt en miljon människor, är en ovärderlig tillgång. Detta har också med skärpa fastslagits i den fysiska riksplaneringen.

Utifrån denna utgångspunkt avstyrker också naturvårdsverket fastställelse av förslaget till ändring och utvidgning av stadsplanen för Vallhamn vad beträffar ianspråktagande av ytterligare mark för hamnändamål. Skälet är att verket inte anser att det är tillräckligt styrkt att hamnen måste byggas ut innan den statliga hamnplaneringen är färdig och att valet av byggnadsområde är olämpligt från naturvårdssynpunkt. Som underlag för eventuella kommande beslut om utbyggnad av Vallhamn bör enligt naturvårdsverket alternativ till utbyggnad på den känsliga Tångenhalvön studeras.

Som jag redan sagt, herr talman, påpekades i regeringens beslut angående den fysiska riksplaneringen bl. a. att man måste ta hänsyn till det totala behovet av hamnar på Västkusten. Utgår man från detta kan man konstatera att utbyggnad av Vallhamn inte behövs, att en utbyggnad är olämplig och att det indirekt är de kommunala hamnarna i Uddevalla och, marginellt, i Göteborg som drabbas. Samhället får dessutom stora kostnader för utbyggnad av den infrastruktur som är nödvändig, om man låter Vallhamn expandera.

Det är ytterst förvånansvärt att regeringen handlägger detta ärende enbart som ett planärende – för det har man uppenbarligen gjort. Enligt kommunikationsdepartementets bestämda uttalande skall någon utbyggnad av Vallhamn inte äga rum förrän hamnplaneringen är klar. Man undrar varför det inte förekommit en bättre kontakt mellan regeringens olika departement. I sitt svar säger bostadsministern att den godkända planändringen innebär en ringa utökning av den exploateringsbara marken. Det kan väl i och för sig vara sant, även om 5 ha mark inte är en obetydlig markyta i ett miljökänsligt område. Men planändringen innebär även följande utvidgningar:

*Om regeringens
tillstånd till utbygg-
nad av Vallhamn
på Tjörn*

1. En väsentligt utökad byggnadsrätt, såväl arealmässigt som höjdmässigt.
2. en utökning av allmänplatsområdet i väster, som framgick av den bild som bostadsministern visade på intern-TV-skärmen,
3. en omdisponering av hamnbassängen och
4. en uppflyttning av exploateringsgränsen till Tångens krön.

Det är den sista punkten som är den allvarligaste delen av beslutet från natur- och miljösynpunkt.

Men även en arealmässigt och höjdmässigt utökad byggnadsrätt inger stor oro. Det innebär nämligen att byggnadshöjden ökas från 8 m till 25 m. Ökningen av tillåten byggnadshöjd från gällande 8 m till 25 m motiveras i planförslaget i oklara och allmänna ordalag om moderna hanteringsmetoder. Enligt mångas mening måste den mest sannolika förklaringen vara att Wallhamn AB med den nya byggnadshöjden skaffar sig plantekniska förutsättningar att anlägga cisterner för oljeprodukter och därmed göra Vallhamn till en oljehamn. Det finns såvitt jag vet icke en enda modern hamn i Sveriges land med hamnfaciliteter som har en byggnadshöjd utöver 8 m, mer än just den typ av lagerlokaler som oljecisterner innebär.

Att göra om Vallhamn, i denna från natur- och miljösynpunkt så känsliga del av västkusten är ingen ny tanke hos bröderna Johansson. Frågan om lagring av oljeprodukter ingår f. ö. i Wallhamn AB:s lokaliseringsansökan till regeringen 1974 enligt byggnadslagens 136 a § om olje- och kolhamn i Vallhamn. En planändring som innebär att möjligheter till oljelagring skapas kan och har delvis tolkats som ett föregripande av regeringens beslut i lokaliseringsärendet enligt 136 a §.

En oljehamn i ett så känsligt område som Hakefjorden är faktiskt en sak som direkt påverkar tiotusentals människors levnadsförhållanden. Planändringen skulle därigenom strida också mot miljöskyddslagens 4–6 §§.

F. ö. finns det oljelagringskapacitet i tillräcklig omfattning på den svenska västkusten, varför ytterligare tillskott helt saknar samhällsintresse.

Jag har tagit upp den höjdmässiga förändring som planförslaget innebär därför att det svar jag har fått på den andra frågan i min interpellation, om ytterligare prövning enligt 136 a § skall ske i framtiden, är mycket svävande och oklart. Jag vill gärna att bostadsministern nu tar tillfället i akt att tala om vad regeringen har för avsikter med den här förändringen av höjden för framtida byggnader och att klara ut om det är fritt fram för Wallhamn AB att ändra omfattningen av sin verksamhet. Man har ju från företagets sida efter beslutet den 13 september förra året klart deklarerat att nu skall Vallhamn bli en oljehamn, nu skall Vallhamn bli en hamn för stålexport, för malmexport osv. Därigenom har man ju helt ändrat underlaget för den här privathamnen.

Slutligen en kommentar till svaret på min sista fråga i interpellationen, i vilken jag ifrågasatt det vettiga i att tre dagar före ett val bifalla Vallhamnsföretagets framställning. Det var mycket hysch-hysch som föregick beslutet – frågan fanns inte upptagen på föredragningslistan, och inte ens statssekreteraren lär ha känt till att ärendet skulle avgöras vid regeringssammanträdet. Vi

vet att Ola Ullsten söndagen före var på Tjörn och fick en duvning av bröderna Johansson och att folkpartisterna från Tjörn uppvaktade regeringen på tisdagen.

Såväl företaget som Birgit Friggebos partivänner var uppenbarligen oroliga för att en annan regeringskonstellation skulle ha följt de råd och synpunkter som experter, relevanta remissinstanser och hälften av länsstyrelsens förtroendevalda gett uttryck för.

Jag tycker det var att visa dåligt omdöme att regeringen Ullsten i den situationen fattade det felaktiga beslutet om en utbyggnad av privathamnen i Vallhamn. Om riksdagen i höst bifaller propositionen 1978/79:213 i det avsnitt som handlar om Vallhamn har man uppenbarligen, Birgit Friggebo, bäddat för en ny historia i stil med Sölvbackaströmmarna.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

TYRA JOHANSSON (s):

Herr talman! Efter vad Kurt Hugosson sagt har jag inte särskilt mycket att tillägga. Jag vill bara göra några markeringar.

Jag har naturligtvis inget att erinra emot att man kan driva den verksamhet som nu finns i Vallhamn. Men planändringen är inte bra. Jag menar att Tångenhalvön bör värnas, och man behöver inte expandera ditåt. Nu spränger man emellertid där – inte för utfyllnad, som man har sökt tillåtelse till, utan för försäljning, som också Kurt Hugosson var inne på.

Enligt pressen skall den inre delen av Svanvikskile fyllas igen och användas, och jag menar att det också är fel. Vid Svanvikskile finns ett stort bergsområde som tydligen också skall sprängas bort. Det kommer att förstöra landskapsbilden där totalt. Här finns ett stort sommarstugeområde som också måste bort i så fall, och här finns en ganska skyddad vik som är en rymlig badplats i dag.

Det väsentliga, menar jag, borde vara att man avvaktar en hamnutredning och bestämmer sig för hur många hamnar vi skall ha och vilka hamnar vi då skall satsa på. Vad som är väldigt viktigt för mig i detta sammanhang är också att Vallhamn är en privathamn. Jag menar att en sådan här verksamhet skall bedrivas i kommunal regi, och det vore intressant att höra statsrådets synpunkt på att man i det här fallet satsar på en privathamn.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBO:

Herr talman! En viktig fråga i detta sammanhang är regeringens uttalande i det s. k. länsbeslutet, vilket också finns redovisat i den proposition som Kurt Hugosson nämnde. Jag ville, med den bild som jag visade här förut, ange att uttalandet är att relatera till det som Tjörns kommun har redovisat i det s. k. planeringsskedet inom den fysiska riksplaneringen. Det är något helt annat än förändringen av den plan som tidigare gällde för Vallhamn. Det går inte att ta några poäng genom att säga att jag t. o. m. skulle ha gått ifrån mina egna uttalanden i propositionen och att riksdagens behandling av frågan rörande

*Om regeringens
tillstånd till utbyggnad av Vallhamn
på Tjörn*

den fysiska riksplaneringen skulle ha någon inverkan här. Det är helt irrelevant i det här sammanhanget. Det handlar om väsentligt större planer än den marginella förändring av redan gällande plan som vi nu resonerar om.

Vi har i regeringens beslut tagit fasta på de uppgifter som finns redovisade i handlingarna, nämligen att en utvidgning av planen behövs för att man skall kunna effektivisera den redan pågående hamnverksamheten. Jag tror att många som resonerar om de här frågorna bortser ifrån det faktum att det redan tidigare fanns en plan som medgav förändringar på Tångenhalvön. I det senaste anförandet sades att man nu har planer på att expandera på Tångenhalvön. Redan tidigare fanns en stadsplan som medgav detta. Nu gör man marginella förändringar.

Kurt Hugosson sökte plocka poäng genom att säga att vissa tjänstemän skulle ha tyckt åt det ena eller det andra hållet i samband med det här ärendets handläggning. Men när ändrades tågorordningen att det är de förtroendevalda representanterna som fattar beslutet? Här har majoriteten inom Tjörns kommun fattat beslut om planen. Inom länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har det rått delade meningar i frågan, men med ordförandens utslagsröst gav man sitt bifall till planen som sådan. Alltmer försöker vi att få det dithän, att det är kommunerna som skall ha det avgörande inflytandet på planeringen. Men när det gäller hamnverksamheten har man från regeringens sida sagt att vi behöver en övergripande regional hamnplanering. Därför bör man vänta med stora förändringar i hamnarna.

Den ena frågan gällde alltså att man borde avvakta hamnplaneringen, men den kan vi helt bortse ifrån. Den andra frågan gäller insynsskyddet på Tångenhalvön. I och med att det finns ett berg som förhindrar insyn utifrån havsviken kan man inte se hamnverksamheten därifrån. Enligt föreliggande planförslag görs planförändringen på insidan av Tången, varför insynsskyddet utifrån inte påverkas.

Kurt Hugosson var också inne på täktverksamheten, men den frågan avgörs över huvud taget inte i planärendet. Hur bergmassor skall förslas bort vid sprängningar genom täktverksamhet eller genom omedelbar sprängning fattar andra myndigheter beslut om.

Kurt Hugosson var vidare inne på frågan om vilken verksamhet som skall finnas i framtiden i Vallhamn. När det gäller olja och kol har regeringen, som jag tidigare redovisat, förbehållit sig rätten att göra prövningar av sådan verksamhet. Det finns ett beslut av tidigare regering som innebär att om sådan verksamhet skall komma till stånd, är det regeringen som skall pröva saken. Det här ställningstagandet i planärendet är ingen föregripande prövning när det gäller de eventuellt kommande hanteringarna. Det finns ingen som helst bindning.

När det sedan gäller andra verksamheter av odefinierat slag kan regeringen naturligtvis inte nu gå in och säga huruvida sådan verksamhet skall prövas eller inte, utan det får avgöras från fall till fall, beroende på vad det är för annan verksamhet än den som i dag bedrivs i Vallhamn.

Den väsentligaste orsaken till förändringen i planen nu är att man vill

---

*Om regeringens
tillstånd till utbygg-
nad av Vallhamn
på Tjörn*

möjliggöra en mera rationell hantering av redan befintliga verksamheter. Vi har tagit fasta på att det behövs lagrings- och hanteringsytor på fast berggrund med bärkraftigt underlag; det gäller främst de stålvaror som man redan hanterar i Vallhamn. Det är alltså fråga om en rationalisering inom befintlig verksamhet.

Kurt Hugosson frågade också om kommunikationsdepartementets roll i det här sammanhanget; det är ju det departement som har hamnplaneringen under sig. Självfallet förekom det kontakter mellan departementen innan regeringen fattade sitt slutliga beslut, och kommunikationsministern deltog också i regeringens beslut.

Tyra Johansson tog upp en fråga som Kurt Hugosson inte har berört, nämligen frågan om att det här är en privat hamn och alltså inte en hamn i samhällets ägo. Kurt Hugosson har dock antytt det genom att i sin interpellation benämna Vallhamn en privat hamn. Jag hade inte tänkt ta upp den frågan, men nu när Tyra Johansson själv gör det vill jag säga, att det kanske egentligen är detta saken handlar om för socialdemokraternas del. Faktum är att det är en privat hamn, som är driftigt skött, som har lyckats expandera och som följer de intentioner som bl. a. hamnutredningen har haft. Utredningen säger ju att man bör försöka att samordna så många funktioner som möjligt, och i Vallhamn svarar man för den administrativa behandlingen av godset, man är skeppsmäklare och skeppsklarerare, man har hand om stuveriverksamhet och transport av godset med egna fartyg osv. Vallhamn lär vara nästan den enda hamnen i Sverige som verkligen följer hamnutredningens intentioner när det gäller att lägga upp hamnverksamheten som sådan.

KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Birgit Friggebo inledde sin replik med att säga att det som finns redovisat i propositionen är någonting helt annat än vad den beslutade planändringen gäller. Det märkliga är att varken experterna eller remissinstanserna, planverket och naturvårdsverket, har ansett att så är fallet. De har menat att denna förändring i stadsplanen för Vallhamn icke är förenlig med det klara uttalande som görs i propositionen. Och de säger att det under alla omständigheter är fråga om en helt ny inriktning och omfattning av hamnverksamheten i Vallhamn som strider mot de riktlinjer för utbyggnaden av regionala hamnfunktioner i länet som länsstyrelsen har lagt fast i den regionala trafikplanen 1974:1014. Och de ifrågasätter om inte konsekvenserna av en sådan här verksamhet innebär konflikt i Hakefjorden med miljö- och naturvårdsintresset av det slag som länsstyrelsen avsåg i sitt yttrande den 19 september 1977 över den fysiska riksplaneringen.

Man har från Vallhamns sida redovisat omfattande investeringsplaner. De gäller både den nuvarande ro-rotrafiken med styckegods och ett stort antal nya godsslag av massgodskaraktär. Jag skall inte trötta vare sig talmannen eller bostadsministern med att läsa upp den långa lista av alla godsslag som ledningen för Vallhamn vid olika tillfällen har begärt att få arbeta med i hamnen.

Fredagen den
16 november 1979

*Om regeringens
tillstånd till utbyggnad av Vallhamn
på Tjörn*

Det är uppenbart, Birgit Friggebo, att denna hamn spelar en viktig roll i den regionala planeringen. Från experthåll finner man därför angeläget att planförslaget även ur denna aspekt granskas mot innehållet i regeringens länsvisa beslut den 1 mars 1979. Det är också av betydelse om ytterligare transporter till och från hamnen kommer att ske med lastbil. I dag går över 100 000 lastbilstransporter till och från Vallhamn. Man vet med säkerhet att hamnverksamhet leder till landtransporter – man måste transportera godset från hamnen, och då blir det landsvägstransporter.

Ser vi på vägsystemet på Tjörn och tar i beaktande de broar som finns till Tjörn, finner vi att kapaciteten i dag är nådd. Därför leder en utvidgning av denna privata hamn till stora kostnader för samhället.

Jag har visst, Birgit Friggebo, i interpellationen understrukt att det här är fråga om en privat hamn. Nu säger Birgit Friggebo att det är en bra privat hamn – man bedriver rederiverksamhet, stuveriverksamhet osv. Tala om för mig, Birgit Friggebo, var i kommunallagen det står att en hamnkommun äger rätt att bedriva rederiverksamhet! Det är ju bl. a. detta som har gjort att Hamnförbundet och hamnkommuner har reagerat mot att en privat hamn får ligga i ett natur- och miljökänsligt område på den svenska västkusten, som regeringen i sin fysiska riksplanering har sagt är utomordentligt känsligt. Det är därför som man har reagerat mot att folkpartiregeringen tre dagar före valet gjorde denna förändring i stadsplanen.

Birgit Friggebo sade att jag försökte göra en poäng av att tjänstemännen har en annan uppfattning än förtroendemännen. Jag medger att bostadsministern har rätt i att de formella besluten skall fattas av förtroendemännen. Det finns från min sida ingen annan uppfattning på den punkten. Men jag tycker att de borgerliga förtroendemännen borde följa de råd som experterna har givit. Jag vill också nämna att planverkets yttrande har fastställts av en enhällig styrelse. I den ingår också, Birgit Friggebo, förtroendemän.

Birgit Friggebo säger att vi inte skall ta upp täktärendena till diskussion här, för de har inte med planärendet att göra. Men det är klart att vi måste ta upp dem nu, för det är ju ett av huvudmotiven för Vallhamn AB att göra denna förändring. Man måste bryta mer sten, dels för att exportera, dels för att fylla ut hamnkanalen.

TYRA JOHANSSON (s):

Herr talman! Birgit Friggebo undrade om frågan kanske gällde det faktum att det är en privathamn, och det var något av en insinuation. Frågan gäller inte det, men det är en del av frågan, därför att det är viktigt med planering. Det finns några kommunala hamnar, och det finns en privat. Vi kan inte ha hur många som helst. Man behöver alltså en övertänkt politik som man kan följa. Men då slår mig naturligtvis genast detta: Är det kanske det saken gäller för regeringen och för Birgit Friggebo, dvs. att det är en privat hamn? Är det därför man satsar trots alla frågetecken, alla argument mot, alla de instanser som gått mot och innan man har gjort en planering av det slag jag har talat om?

---

*Om regeringens
tillstånd till utbyggnad av Vallhamn
på Tjörn*

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBO:

Herr talman! För mig har det över huvud taget inte varit någon ideologisk fråga huruvida hamnen skall vara privat eller inte. Jag har aldrig tagit upp den frågan. Det gjorde Tyra Johansson själv, och det var därför jag undrade om det är detta faktum som har gjort att socialdemokrater genomgående varit tveksamma just till denna stadsplan. För mig är det alltså inte någon som helst ideologisk fråga.

Frågan har gällt detta. Här finns det en hamn som redan har en viss verksamhet och som enligt bedömning har bedrivits rationellt. Kommunen har då gjort en stadsplan för att underlätta en ytterligare rationalisering och underlätta hanteringen av den verksamhet som redan finns. Det är framför allt fråga om att få ett bärkraftigt underlag för den typ av stålhantering som redan bedrivs i hamnen och att alltså få möjlighet att spränga ut vissa berg för att få detta bärkraftiga underlag. I ärendet redovisas också att bolagets avsikt inte är att utvidga verksamheten till hantering av kol, olja, malm eller stål i bulkform. Regeringen har också förbehållit sig rätten att pröva eventuell utvidgning av hamnverksamheten om det skulle röra sig om kol och olja. Blir det fråga om ytterligare verksamheter får regeringen från fall till fall avgöra huruvida man vill pröva förslagen enligt 136 a § eller inte.

Jag tror att det i denna debatt har bortsetts från det faktum att redan tidigare gällande plan innebar att man fick gå in på den s. k. Tångenhavvön och göra sprängningar. Nu får man göra ytterligare marginella sprängningar för att få en större yta att hantera det tunga godset på som kräver ett bärkraftigt underlag. Det är vad frågan gäller. Sedan har naturvårdsverket yttrat sig och sagt att man har ett naturvårdsområde på en halvö som ligger mitt emot Vallhamn och där det finns tallar av ovanligt slag som bör skyddas. Det är att lägga märke till att man minskar intrånget på Tångenhavvön genom att man inte får gå ända ut på udden. Därmed minskar man avståndet till naturvårdsområdet på den på andra sidan liggande halvön, som är ett naturvårdsområde i dag. Planverket och naturvårdsverket har vidare gjort påtryckningar om att man bör avvakta den övergripande regionala hamnplaneringen med hänvisning till regeringens ställningstagande i de s. k. länsvisa besluten. Jag har här tidigare visat en bild som illustrerade vad den hamnutbyggnaden egentligen gäller, nämligen något väsentligt mycket mer än denna mycket marginella förändring av redan gällande stadsplan.

KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Om denna förändring är av så marginell karaktär, Birgit Friggebo, då är det ju ganska egendomligt att bostadsdepartementets egen myndighet som har att övervaka planärendena, nämligen planverket, har en från Birgit Friggebo fundamentalt avvikande uppfattning. Enligt planverket är det inte försvarbart från naturvårdssynpunkt och från landskapsbildssynpunkt att spränga bort stora delar av Tångenområdet, vilket det nu är fråga om, för att åstadkomma upplagsytor för pågående hamnverksamhet. I sitt remissvar har planverket redovisat att man bedömde skadeverkningarna av de planerade utsprängningarna av Tångenområdet vara alltför stora i

Fredagen den
16 november 1979

*Om regeringens
tillstånd till utbyggnad av Vallhamn
på Tjörn*

förhållande till den relativt ringa upplagsyta som man därigenom åstadkom. Det viktiga ur naturvårdssynpunkt och landskapsbildssynpunkt är ju att man spränger bort det insynsskydd som är nödvändigt och som man har utgått från i tidigare fastställda planer. Jag vill alltså gärna ha en kommentar från bostadsministern om vad det är för fel på planverkets uppfattning.

Jag vill gärna återkomma till frågan om täktverksamhet. Det sades att detta inte skulle ha med ärendet att göra, men det verkliga motivet för den föreslagna utvidgningen går att utläsa i planförfattarens yttrande över de inkomna erinringarna. Där står det nämligen att merparten av det utsprängda berget efter krossning försäljs och att en hel del exporteras. Denna verksamhet är en förutsättning för att nedsprängning till hamnplanens nivå över huvud taget skall kunna ske på ekonomiskt acceptabla villkor.

En förutsättning, herr talman, för att denna privata hamn, som enligt Birgit Friggebo är så utomordentligt företagsekonomiskt viktig, skall klara sig är alltså att man får spränga sönder Bohuslän och exportera den här stenen. Jag tror att de erinringar som planförfattaren redovisat klart dokumenterar att det Birgit Friggebo sade om den här privata hamnens höga effektivitet inte äger sin giltighet. Hamnen kan konkurrera med de kommunalägda hamnarna därför att den äger rätt att driva sådan verksamhet som de kommunalägda hamnarna icke får driva enligt kommunallagen, nämligen rederiverksamhet osv.

Jag vill säga att Hakefjorden och dess stränder och öar inrymmer naturkvaliteter – vilket i hög grad är uppmärksammat i den fysiska riksplaneringen – som vi måste slå vakt om. Det är därför inte underligt att människorna i Västsverige känner oro för att utbyggnaden skall fortsätta. Det är en olycka från början till slut att denna hamnutbyggnad har fått äga rum i detta miljö- och naturkänsliga område.

Jag vill sluta med att citera vad naturvårdsverket självt säger i sin tidning med anledning av regeringens famösa beslut: "Regeringen körde över både sig själv, naturvårdsverket och planverket i beslutet om Vallhamns utbyggnad på Tjörn. – Det här verkar vara ett utpräglat politiskt beslut precis före valet – – . Man gick förbi hälften av länsstyrelsens ledamöter plus naturvårdsenheten."

Fru bostadsminister! Sanningen är denna: Det var ett utpräglat politiskt beslut tre dagar före valet. Man var bland partivännerna på Tjörn orolig över att det efter valet kunde bli en annan regeringskonstellation, en regeringskonstellation som tar hänsyn till de natur- och miljövårdsintressen som en stor majoritet i Sveriges riksdag har uttalat sig för i samband med beslutet om planering i fråga om luft och vatten.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBO:

Herr talman! Nu börjar det ta fart riktigt, nu är det fråga om att spränga bort Bohuslän och om att människor är oroliga. Det är klart att så som debatten förs, man talar om att väldiga ytor skall sprängas bort, blir människor oroliga.

Kurt Hugosson bör faktiskt läsa hela den proposition om fysisk rikspla-

---

*Om regeringens
tillstånd till utbyggnad
av Vallhamn
på Tjörn*

nering som jag har utarbetat och som jag föreslog att regeringen skulle lägga fram för riksdagen och som nu också ligger hos riksdagen för riksdagens prövning. Propositionen innebar en markant framflyttning av naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen i Sverige. Den politik som fördes från jordbruksdepartementets sida under folkpartiregeringens tid innebär också den en kraftig framflyttning när det gäller dessa intressen.

Kurt Hugosson tog på nytt upp vad som gjorde att man tillät förändringen av planen, trots att det från naturvårdsverkets och andra instansers sida sagts att det strider mot naturvårdsintressena. Vi har tagit fasta på det som sagts under handläggningens gång, nämligen detta att man icke går över krönet när man skall spränga på Tångenhalvön. Därmed kommer också insynsskyddet att finnas kvar, så att man inte ser hamnverksamheten från vattnet. Här har vi gjort en politisk och saklig avvägning mellan behovet att bedriva en rationell hamnverksamhet med nuvarande omfattning och ett ytterligare intrång på Tångenhalvön som planändringen innebär. Naturligtvis har vi gjort denna avvägning. Vi menar att det ytterligare marginella intrång som görs i förhållande till den tidigare planen får tålas med tanke på att det blir en rationellare hamnverksamhet.

Täktverksamheten har inte med detta planärende att göra. Om sprängmassor som skall tas ur berget bör sprängas bort omedelbart – läggas ned i havet eller forslas bort – eller om man skall välja en täktverksamhet som pågår länge, styrs icke av detta planärende. Det är andra myndigheter som fattar beslut om huruvida man skall tillåta täktverksamhet eller ej.

Kurt Hugosson talar nu som om det vore fråga om hamnen som sådan. Låt mig då påminna om att hamnverksamheten redan finns. Det fanns en tidigare stadsplan som medgav en större utbyggnad än den som nu är gjord. Den nuvarande planändringen innebär en viss utökning. Den förra stadsplanen, som över huvud taget möjliggjorde hamnverksamheten, beslöts av Kungl. Maj:t 1966. Då hade jag inte dugg med den här frågan att göra.

Självfallet fattar regeringen politiska beslut, det vore väl skam annars. Kurt Hugosson har försökt att göra en poäng av att det var tre dagar före valet. Vid vilken tidpunkt skall regeringen sluta att fatta beslut med tanke på ett närstående val? Det finns naturligtvis ingen regering, oberoende av politisk färg, som slutar att fatta beslut en månad, tre veckor, en vecka eller tre dagar före ett val. Det är klart att man fattar de beslut som man har att fatta.

KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Bostadsministern inledde sin senaste replik med att säga ungefär på följande sätt: Det är inte underligt att människorna blir oroliga för det här planärendet med tanke på det sätt som debatten förs på. Underförstått, det är jag på det klara med, åsyftar Birgit Friggebo mig. Men jag har i denna riksdagsdebatt hela tiden citerat länsstyrelsens experter och de uttalanden som har gjorts av naturvårdsverket och planverket i den aktuella planfrågan. Dessa experter och dessa myndigheter har i sina promemorior och remissvar gett uttryck för den här oron.

Sedan säger Birgit Friggebo att man inte går över krönet. Det är ju så att

*Om regeringens
tillstånd till utbygg-
nad av Vallhamn
på Tjörn*

experterna menar att man, genom den aktuella utvidgningen av hamnområdet i den här riktningen, bryter insynsskyddet. Vi vet hur den här hamnen och den här verksamheten successivt har utökats. Hela tiden har det varit på gränsen till att man har brutit de regler och föreskrifter som finns. Jag säger som någon annan berömd person sade om detta att man inte går över krönet på Tången: Fan tro't, vi får väl se vad framtiden utvisar.

Sedan, herr talman, uppvisade bostadsministern avslutningsvis en viss indignation över att jag gjorde gällande att man inte bör fatta den här typen av beslut ett par dagar före ett allmänt val. Självfallet, Birgit Friggebo, har en regering rätt att fatta politiska beslut så länge en regering har fullmakten i kanslihuset. Det var inte det jag åsyftade, utan jag tyckte att det var utomordentligt onödigt att försöka smyga fram ett beslut på detta hysch-hysch-sätt – mot en samlad expertis och mot alla de tunga remissinstansernas synpunkter. Så förskräckligt brått hade det väl inte varit att avgöra det här ärendet, eftersom det legat hos Birgit Friggebo i bostadsdepartementet en ganska lång tid. Det blev så väldigt brått att fatta beslut. Det är inget fel att fatta politiska beslut, men som ledamot av den här kammaren förbehåller jag mig rätten, bostadsministern, att kritisera dåligt fattade beslut.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBO:

Herr talman! Till vanlig kutym hör att man, innan man fattar beslut, avvaktar de remisser som man begärt in från verk, styrelser och andra. Remissvaren hade kommit in lagom till den aktuella tidpunkten, och då fattade vi detta beslut. Det råkade sammanfalla med att vi sedan hade ett val. Konstigare är det inte.

Jag har sett i konstitutionsutskottets betänkanden till och från, inte under min handlingstid men under andra statsråds fögderi, att det ibland klagats på bostadsdepartementet och att det är bekymmer med de köer vi har på planärenden. Det är ett stort bekymmer! Det är en mycket jobbig verksamhet. Då vill det till att man inte onödigtvis låter ärenden ligga när de är färdigberedda och klara, utan man fattar naturligtvis beslutet när ett ärende är berett – och det aktuella ärendet var färdigberett just då.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 12 Föredrogs och hänvisades

Motion

1979/80:100 till utrikesutskottet

§ 13 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningar 1979/80:61–66

§ 14 Anmälades och bordlades

Propositioner

1979/80:48 om fortsatt giltighet av lagen (1959:157) med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad och av lagen (1973:651) om ogifta

samboendes gemensamma bostad
1979/80:54 om försöksverksamhet med lokala organ för specialreglerad
förvaltning i kommunerna
1979/80:57 om ändring i lagen (1968:430) om mervärdesskatt, m. m.
1979/80:58 om fortsatt reformering av inkomstskatten, m. m.
1979/80:59 om ändring i vallagen (1972:620)

§ 15 Anmälades och bordlades

Motion

1979/80:101 av *Rune Torwald* och *Bengt Kindhom*
med anledning av propositionen 1979/80:35 om ändring av anstånds-förfa-
randet enligt uppbördslagen (1953:272), m. m.

§ 16 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

1979/80:11 med anledning av motioner om vidgning av den kommunala
kompetensen
1979/80:15 med anledning av motion om tillägg till pension till viss tidigare
riksdagsanställds efterlevande maka
1979/80:16 med anledning av motion om den konstnärliga utsmyckningen
av riksdagens hus

Finansutskottets betänkanden

1979/80:1 med anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till ändring av
8 § lagen (1934:437) för Sveriges riksbank i syfte att möjliggöra införande av
en 500-kronorsedel jämte motioner
1979/80:2 med anledning av motion om emitteringen av premieobligatio-
ner
1979/80:3 med anledning av motion om konsekvenserna av en socialistisk
omdaning av samhället
1979/80:4 med anledning av motioner om riktlinjerna för statlig upphand-
ling
1979/80:5 med anledning av motioner om offentlig egenregiverksamhet
m. m.

Justitieutskottets betänkande

1979/80:10 med anledning av propositionen 1979/80:22 om ändring i
övergångsbestämmelserna till lagen (1979:240) om ändring i rättshjälpsla-
gen (1972:429)

Lagutskottets betänkande

1979/80:9 med anledning av motion om tilläggsdirektiv till utredningen
angående företagsinteckning

Utrikesutskottets betänkanden

1979/80:2 med anledning av motioner om Chile

1979/80:3 med anledning av motion om åtgärder för att begränsa kapitalexport till Latinamerika

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1979/80:4 med anledning av motion om samordning av distributionen av tekniska hjälpmedel till handikappade, m. m.

1979/80:5 med anledning av motion om begravningskostnaderna för barn

1979/80:6 med anledning av motioner om försäkringsskyddet för efterlevande make

1979/80:7 med anledning av motioner om översyn av ATP-systemet m. m.

Socialutskottets betänkanden

1979/80:8 med anledning av motioner om utvecklingen av den psykiska hälsovården och den psykiatriska vården

1979/80:10 med anledning av motioner om abortlagstiftningen

Kulturutskottets betänkanden

1979/80:4 med anledning av motion om bevarande av hantverkskunnande

1979/80:5 med anledning av motion om bidrag till konsthantverksgrupper

1979/80:6 med anledning av motion om förvaltningen av kyrkans egendom

1979/80:7 med anledning av motion om inrättande av ett fotografiskt centralmuseum

1979/80:8 med anledning av motion om ett forskningscentrum i anslutning till Strindbergsmuscet

1979/80:9 med anledning av motioner om bevarande av kulturhistoriskt värdefulla fartyg

1979/80:10 med anledning av motion om stöd till radioorganisationer

Utbildningsutskottets betänkanden

1979/80:1 med anledning av propositionen 1978/79:111 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m., bilaga 8 såvitt gäller avsnitten 2.1

Skolväsendet samt 2.2 Högre utbildning och forskning jämte motioner

1979/80:2 med anledning av motioner om toxikologiska utbildningen och forskningen m. m.

1979/80:3 med anledning av motion om arbetsledarutbildning

1979/80:4 med anledning av propositionen 1979/80:15 om alternativa timplaner på vissa linjer i gymnasieskolan m. m. jämte motioner

Trafikutskottets betänkande

1979/80:4 med anledning av propositionen 1978/79:117 om bemanning av fartyg, m. m., jämte motioner

Jordbruksutskottets betänkanden

1979/80:2 med anledning av motion om regler för start och landning med privatplan på sjöar

1979/80:3 med anledning av motioner om vissa naturvårdsfrågor

1979/80:4 med anledning av motioner om miljöskyddsutredningen

1979/80:5 med anledning av motioner om hjortvård

1979/80:6 med anledning av motioner om användningen av kemiska medel i jord- och skogsbruket, m. m.

Näringsutskottets betänkanden

1979/80:1 med anledning av propositionen 1979/80:3 om lån till ett av AB Bofors helägt smidesbolag jämte motion

1979/80:2 med anledning av motion om statens vattenfallsverks redovisningsprinciper

1979/80:3 med anledning av motion om billigare menstruationsskydd

1979/80:4 med anledning av motionen 1978/79:1030 om förstatligande av läkemedelsindustrin

1979/80:5 med anledning av motioner om förstatligande av bilindustrin

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1979/80:4 med anledning av motioner om utlänningslagen m. m.

Civilutskottets betänkande

1979/80:4 med anledning av propositionen 1978/79:209 om ändring i bostadsbeskattningen, m. m., såvitt avser bostadslån m. m. jämte motioner

§ 17 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 15 november

1979/80:67 av *Lars-Ove Hagberg* (vpk) till statsrådet Carl Axel Petri om kostnaderna för kärnkraftsproducerad elenergi:

I vårens energiproposition räknas med att priset för kärnkraftsproducerad elenergi skall bli 11,5 öre per kilowattimme (kWh). Enligt uppgift räknar konsekvensutredningen i sina rapporter med 13,8 öre/kWh. Uppgifter tyder på att båda beräkningarna är för låga och att exempelvis elkraft från Forsmark 3 blir betydligt dyrare.

VD för Forsmarks kraftgrupp "erkänner" att priset per kWh kommer att bli högre än vad som hittills kalkylerats. Vattenfalls egen huvudprojektör för kärnkraftverken i Forsmark, överingenjör Bernt Hargö, befarar att priset för Forsmark 3 kommer att överstiga 20 öre/kWh.

Fredagen den
16 november 1979

*Anmälan av inter-
pellationer*

Beräkningarna av kilowattkostnaderna avslöjar kärnkraftens kostnadsläge. De allt hastigare prisstegringarna för kärnkraften måste belysas allsidigt vid en folkomröstning. Regeringen använde som sakmaterial och beräkningar våren 1979 11,5 öre/kWh. Frågan i dag är hur realistisk denna beräkning är och om regeringen kommer att bidra med att redovisa allt material om kostnaderna för kärnkraften.

Redan i dag görs beräkningar utifrån dessa officiella siffror, t. ex. av professor Bo Södersten, vilken helt felaktigt beräknat att energipriserna vid en kärnkrafts-avveckling skulle öka 50 % och att konsekvenserna skulle bli sänkta löner, etc.

Allt pekar på att kärnkraften kommer att bli minst lika dyr som t. ex. kolkraft. Att därför i dagens läge använda räkneexempel som ger oerhörda konsekvenser utifrån uppenbart felaktiga beräkningar kan inte bidra till en meningsfull information inför folkomröstningen. Regeringen bör ta sitt ansvar för en allsidig information om alla tänkbara kostnader för kärnkraften och redovisa dessa.

Med hänvisning till det anförda vill jag till energiministern ställa följande frågor:

1. Anser energiministern att beräkningarna av kostnaden för kärnkrafts-producerad elenergi till 11,5 öre/kWh är realistiska?
2. Är energiministern beredd att i god tid före folkomröstningen medverka till att redovisa kärnkraftens *alla* kostnader och deras inverkan på elpriset?

den 16 november

1979/80:68 av *Jörn Svensson* (vpk) till industriministern om varvspolitik:

Svensk varvspolitik har kännetecknats av kortsiktiga, delvis panikartade beslut av regering och riksdag. Ett sådant kom till stånd i december 1978. Dess perspektiv sträckte sig till utgången av år 1980. De nedskärningar av arbetsstyrkan som då skedde skulle genomföras via det s. k. Projekt 80, varigenom man skulle vid planeringsperiodens utgång ha slussat bort de människor som riksdagsmajoriteten inte bedömde borde vara kvar i varvs-näringsen.

Riksdagens beslut innehöll dock inget om tiden därefter och gav framför allt ingen auktorisering åt någon regering att förorda eller genomföra åtgärder avseende nämnda tidsperiod. Det förutsattes att en ny varvsproposition skulle utarbetas, där man åter fick ta ställning till varvens framtid.

I en TV-intervju för någon vecka sedan uttalade ekonomiminister Gösta Bohman, att bland de nödvändiga ekonomiska framtidsåtgärderna i landet skulle räknas också "ytterligare nedskärningar vid varven".

Bohmans ställningstagande aktualiserar två frågor, som jag härmed vill ställa till chefen för industridepartementet:

1. Hade regeringen auktoriserat ekonomiministern att framföra uttalan-

den eller programförklaringar rörande ytterligare nedskärningar vid varven?

2. Avser regeringen att i kommande förslag till riksdagen aktualisera ytterligare sådana nedskärningar och på vilka grunder ämnar man i så fall göra detta?

1979/80:69 av *Margot Wallström* (s) till statsrådet Britt Mogård om den företagsförlagda gymnasieutbildningen:

Redan innan gymnasieskolan startade 1971 visste man att viss del av den yrkestekniska utbildningen måste förläggas till företag – av praktiska, pedagogiska eller ekonomiska skäl.

1978/79 är totala antalet gymnasieplatser 105 400. Ca 55 000 elever – alltså ungefär hälften av alla gymnasiestuderande – finns ute på arbetsställen under kortare eller längre tid av sin gymnasieutbildning.

Utifrån de erfarenheter man skaffat sig av företagsförlagd utbildning har man nu startat en diskussion i bl. a. fackliga organisationer, framför allt om innehållet i den företagsförlagda delen av gymnasieutbildningen.

Nuvarande system visar mycket stora brister när det gäller skolans egen planering och tillsyn av utbildningen:

Det finns skolor som bedrivit företagsförlagd utbildning sedan 1971 och ännu har representanter för skolan inte besökt arbetsplatsen över huvud taget.

Skolans starka beroende av företagets välvilja göra att kvaliteten och bredden på utbildningen blir lidande på många orter.

Ofta lägger sig skolan inte i vem som fungerar som lärare/instruktör på arbetsställena.

Det förekommer att den företagsförlagda utbildningen fungerar som provanställning.

Många elever upplever sig komma i kläm mellan skola och företag och saknar ett ansvarstagande från skolans sida.

Sammanfattningsvis kan konstateras att ett mycket stort antal ungdomar genomgår en gymnasieutbildning som inte uppfyller läroplanens utbildningsmål och som samhället/skolan inte bryr sig om att följa upp.

Våren 1978 införde riksdagen ett särskilt statsbidrag, motsvarande 4 % av statsbidraget till inbyggd utbildning m. m., för att stimulera kontakten mellan skola och företag. Bidraget är avsett att ge kommunerna ekonomiska möjligheter att satsa på uppföljning och kontakt med företagsförlagd utbildning. Det tycks som om bidraget inte fått avsedd verkan, inte förbättrat situationen.

Med tanke på att den företagsförlagda utbildningen har ökat så i omfattning samt att gymnasieutredningens totalöversyn av gymnasieskolan torde dröja ännu några år, anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet Britt Mogård ställa följande frågor:

Hur ser statsrådet på skolans ansvar för den företagsförlagda utbildningen och vilka åtgärder är statsrådet beredd att vidta för att förbättra skolans

kontakt med och tillsyn över den företagsförlagda utbildningen?

Vill statsrådet redovisa hur det nya fyraprocentiga statsbidraget har använts i kommunerna?

Är statsrådet beredd medverka till att utforma klarare riktlinjer för statsbidraget och tydligare anvisningar när det gäller gymnasieutbildning vid företag?

§ 18 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 15 november

1979/80:126 av *Olle Östrand* (s) till industriministern om åtgärder för att trygga sysselsättningen vid kättingfabriken i Ljusne:

Mellan Svenskt Stål AB och Bulten-Kanthal pågår diskussioner om ett samgående mellan kättingfabrikerna i Ljusne och Ramnäs.

Ljusne är redan nu hårt drabbat genom svårigheter inom board- och plywoodindustrin. Strukturförändringen, som får negativa konsekvenser för sysselsättningen vid kättingfabriken, skulle därför innebära en katastrof för orten.

Mot den bakgrunden vill jag till industriministern ställa följande fråga:

Är industriministern beredd medverka till att jobben vid kättingfabriken i Ljusne tryggas vid en eventuell strukturförändring inom branschen?

1979/80:127 av *Hans Nyhage* (m) till arbetsmarknadsministern om sysselsättningsproblemen i Borås och Sjuhäradsbygden:

Enligt besked från ledningen för Firestone-Viskafors AB i Borås är den ekonomiska situationen för företaget sådan, att ett stort antal anställda kan komma att friställas. Eventuellt kan en nedläggning av hela verksamheten bli aktuell.

Företaget har under de senaste åren gått med betydande förluster, och ägarna, det amerikanska bolaget The Firestone Tire & Rubber Company, har låtit meddela att man inte längre kan skjuta till kapital.

Därest en omfattande friställning av anställda skulle bli förverkligad, innebär detta att Borås och Sjuhäradsbygden åter drabbas på ett ytterst allvarligt sätt. Som bekant har redan ett mycket stort antal arbetstillfällen gått förlorade genom utvecklingen på tekoområdet.

Vilka åtgärder avser arbetsmarknadsministern att vidtaga för att så långt möjligt motverka och komma till rätta med de allvarliga sysselsättningsproblemen, som blir en följd av omfattande friställningar vid Firestone-Viskafors AB?

1979/80:128 av *Bertil Jonasson* (c) till budgetministern om vissa ändringar i reglerna om skogskonto:

Skadorna på skogen till följd av granbarkborrens angrepp är katastrofala i Värmland. Frågan har vid ett flertal tillfällen penetrerats i riksdagen. Skadorna har fortgått alltsedan stormfällningarna 1969. Framför allt har det varit fråga om att anpassa reglerna om skogskonto till den aktuella situationen, så att skattefrågan ej hindrar borttagande av skadad och hotad skog. Det framstår nu som klart att skogskontoreglerna inte alls räcker till för att lösa de akuta problemen. Det är en nödvändighet för såväl enskilda som samhället att frågan löses och marken åter blir skogsproducerande. De möjligheter som står till buds är en kraftigt förlängd tid för skogskonton eller att på grund av den särskilda situationen inrätta en ny möjlighet till avsättning – en katastroffond – där reglerna direkt kan anpassas till skadesituationen i Värmland.

Är budgetministern beredd medverka till sådana ändringar i reglerna för skogskonto – alternativt till inrättande av en katastroffond – att skattelagstiftningen inte motverkar ett effektivt bekämpande av granbarkborrens härjningar i Värmland?

den 16 november

1979/80:129 av *Thure Jadestig* (s) till socialministern om åtgärder mot missbruk av alkohol:

Under den pågående alkohol- och drogdebatten har ett flertal förslag framförts för att komma till rätta med missbruksproblemen. Förslagen kommer bl. a. från socialdemokratiska partimotioner, riksdagsdebatter, socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor, nykterhetsrörelsen, den tidigare alkoholpolitiska utredningen (APU) och sist men inte minst från en engagerad och drabbad allmänhet.

Ett sätt att i dag snabbt få en prövning av de olika alkoholpolitiska förslagen är att regeringen tillkallar en kommission som har möjligheter att under arbetets gång framlägga sina konkreta förslag till åtgärder. Ett samarbete bör givetvis ske med socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor.

Med hänvisning till det anförda ber jag att få ställa följande fråga:

Är regeringen beredd att tillsätta en kommission med uppgift att skyndsamt framlägga förslag till åtgärder mot alkoholmissbruk?

1979/80:130 av *Arne Andersson* i Falun (c) till socialministern om sjukskrivningen av gravida kvinnor:

Enligt massmedia synes lagtillämpningen när det gäller sjukskrivning av gravida kvinnor vara olika i olika försäkringskassor.

Enligt uppgift från riksförsäkringsverket beror den varierande tillämpningen på personalbrist i de lokala försäkringskassorna.

Jag vill därför fråga: Är socialministern beredd att se över gällande bestämmelser så att en lika tillämpning av lagen om allmän försäkring i detta avseende blir tillämplig i alla försäkringskassor?

1979/80:131 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till utrikesministern om upprättande av diplomatiska förbindelser med regeringen i Phnom Penh:

Den information som når oss från Kampuchea visar allt tydligare att den av regeringen i Phnom Penh distribuerade katastrofhjälpen effektivt når ut till alla delar av landet. Samtidigt har Pol Pots styrkor och de människor som tvingats följa dem och andra mot regeringen fientliga grupper i allt större omfattning sökt sig över till Thailand. Hjälp till dessa människor administreras mest effektivt från det senare landet. Sverige bör därför erkänna regeringen i Phnom Penh som den enda lagliga i Kampuchea och upprätta fulla diplomatiska förbindelser med den.

Jag vill därför ställa följande fråga:

Är utrikesministern villig att medverka till att åtgärder vidtas för att upprätta fulla diplomatiska förbindelser med regeringen i Phnom Penh?

1979/80:132 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till utrikesministern om verksamheten vid Chiles ambassad i Stockholm:

Chiles ambassad i Stockholm används som spioncentral för att registrera chilenska flyktingar i Sverige. Trakasserierna mot chilencare som måste besöka ambassaden för vanliga rutinärenden, tankegångar om speciella märkningar i chilenska pass och registrering av alla som deltar i aktioner mot Pinochet-juntan, ingår i bilden.

Jag vill därför fråga utrikesministern:

Anser utrikesministern att detta kan tolereras som normal diplomatisk aktivitet och om inte vad tänker utrikesministern göra åt saken?

1979/80:133 av *Inger Lindquist* (m) till utrikesministern om situationen i Uganda:

Enligt samstämmiga uppgifter är situationen i Uganda sådan att den kräver hjälpinsatser och stöd från andra länder.

Hur bedömer utrikesministern situationen i Uganda, och vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att snabbt bistå Ugandas folk?

§ 19 Kammarerna åtskildes kl. 16.01.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert